

ὅτι ἡ διαγωγή μιᾶς προστόχου γυναικὸς εἴμπορεῖ νὰ παραβλάψῃ τὴν ἀξίαν μιᾶς σώφρονος καρδίας.

— Δὲν ἤξεύρω πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό. — Εἶπεν ὁ Πασχάλης σκεπτικὸς. — Ἄλλὰ, ἀδάμαντες καὶ μαργαρίται, ὅταν παρατεθοῦν ἄπαξ εἰς τοὺς χοίρους, καὶ μασηθοῦν καὶ ποδοκυλισθοῦν ὑπ' αὐτῶν, γίνονται ἀκατάλληλοι πλέον νὰ κοσμήσουν καὶ τὴν μετριωτέραν κεφαλὴν, πολὺ ὀλιγώτερον νὰ ὑψωθοῦν μέχρι τοῦ διαδήματος μιᾶς βασιλίσσης.

— Καὶ δὲν τοὺς πλύνω, εἶπον ἐγὼ γελάσας, νὰ γείνουν πάλιν καθὼς πρῶτα;

— Ὡ-χῶ! — εἶπεν ὁ Πασχάλης αὐστηρῶς. Νὰ πλύνῃς τοὺς "φυσικοὺς" καὶ νὰ τοὺς καθαρίσῃς. Ἄλλὰ τοὺς "ἠθικοὺς"; Ἄλλὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς διαλογισμοὺς, τὰ μόνα κειμήλια τῆς καρδίας; Ἄλλὰ τὸν "ἠθικὸν" αὐτὸν ρύπον μὲ ποῖον ὄξύ, μὲ ποῖον σάπωνα θὰ τὰ πλύνῃς, παρακαλῶ; Νὰ μὴ τὰ κυλίσης ἄπαξ εἰς τὸν βόρβορον, νὰ μὴ τὰ κηλιδώσῃς! Τὰ ἐκύλισες; Αἱ κηλίδες τῶν εἶναι ἀνεξίτηλοι! Ἐν τούτοις — προσέθηκεν εἶτα, μεταπεσῶν αἰφνιδίως εἰς λίαν θλιβερὸν τόνον — τώρα πλέον δὲν πρόκειται περὶ τούτου! Ἐνθυμείσαι τὰς πρῶτας ἐπιστολάς μου ἐκ Freiburg;

— Μάλιστα, εἶπον ἐγὼ, τὰς ἐνθυμούμαι.

— Ἦσουν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις καὶ δὲν ἐγνώριζες τὰ τῆς Γερμανίας. Σοὶ περιέγραψον τὴν προσήνειαν τῶν καθηγητῶν, τὴν στοργὴν τῶν πρὸς τοὺς φοιτητάς, τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς, ἰδίᾳ τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας συμπάθειαν. Εὐρίσκεις ὅτι σοὶ ἔγραψον ὑπερβολάς;

— Ὅχι. Ἀπεναντίας.

— Μεταξὺ τῶν καλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅσοι μὲ ἠγάπησαν ἰδιαζόντως, — εἶπεν ὁ Πασχάλης, ταπεινῶσας τὸ βλέμμα, — ἦτον, ἄριστος πάντων, ὁ καθηγητὴς Μ., ἄνθρωπος μοναδικὸς εἰς τὴν ἐπιστήμην του.

— Ναί, εἶπον ἐγὼ. Μοὶ ἔγραψες περὶ αὐτοῦ. Ἐνθυμούμαι τ' ὀνομά του.

— Σοὶ ἔγραψα τὰς ἀρετάς του, τὴν ἀξίαν του, καὶ ὅλα τ' ἀνετίμητ' ἀγαθὰ, δι' ὧν ἐπροίκισε τὴν ἐπιστήμην. Ἐν ἀγαθόν, τὸ τιμαλφέστατον πάντων, τὸ ὅποῖον ἐκόσμηε τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ὀλόκληρον τὴν Φράιβουργ δὲν σοὶ τὸ ἀνέφερον ποτέ. Ποτὲ δὲν σοὶ ἔγραψα πῶς εἶχε μίαν θυγατέρα.

— Ὅχι! εἶπον ἐγὼ, ἀνακαθίσας τεταραγμένος. Τὸ τελευταῖον ποῦ μοῦ ἔγραψες ἦτον, ὅτι, ἐν τῷ μεταξὺ, ἀπόλωσε τὴν σύζυγόν του. Δὲν ἦτο νομίζω;

— Μάλιστα. Κ' ἐνῶ ἡ ἀπόλεια ἐκείνη ἐκλείσει τὸν φιλόξενον αὐτοῦ οἶκον εἰς τοὺς λοιποὺς συμμαθητάς μου, ἐγὼ ἐγινόμενον πάντοτε δεκτός, εἴμπορῶ νὰ εἶπω ἐφιλοξενούμην ἐγκαρδιώτερον παρὰ ποτε. Ἡ μοναξιά τοῦ γέροντος, πρὸ πάντων κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας, καθ' ἃς δὲν εἰμῶρεῖ νὰ ἐξέλθῃ, τὸν ἔκαμνε νὰ συμπαθῇ μᾶλλον πρὸς ἐμέ, διὰ τὴν ἐδικήν μου.

— Ἄλλ' ὁ γέρων εἶχε τὰ τέκνα του, εἶπον ἐγὼ, εἶχε τὴν κόρην του. Δὲν εἶχε;

— Μάλιστα. Εἶχε τὴν Κλάραν. Ἄλλὰ γνωρίζεις τί θὰ εἶπῃ γέρων καθηγητῆς, ἰδίᾳ Γερμανός. Ἡ Κλάρρα ἦτο τὸ μόνον του τέκνον. Νέα θερμῆ, ζωηρά, — ἴσως ὀλίγον ἐξημμένη ἐκ γνώσεωσιν καὶ ἀναγνώσεωσιν — ἀλλὰ πλήρης μουσικῆς καὶ ποιήσεως; πλήρης φαντασίας καὶ αἰσθημάτων. Ὁ γέρων φυσικὰ ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶν, ὅτι δὲν ἦτον ἐπιστήμη του. Ἐγὼ, μὲ τὴν τόσον ἐνωρὶς ἀπογοητευμένην καρδίαν, μὲ τὴν πτεροκομμένην πλέον φαντασίαν, καὶ μόνον μὲ τὸν ψυχρὸν νοῦν, προσηλωμένον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰταίριαζα μὲ αὐτὸν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Εἶμαι βέβαιος. Τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην προτίμησιν ἐκ μέρους αὐτοῦ τὴν ὤφειλον εἰς τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὴν ἐπιστήμην — ἀλλὰ ἴσως καὶ εἰς τὴν ἐφεκτικότητά μου ὡς πρὸς τὴν θυγατέρα του. Κατὰ τοῦτο διέφερον πάντων τῶν ἄλλων. Διότι ἡ Κλάρρα ἦτον ἐξαισίας καλλονῆς νέα, καὶ ἦτον ἡ "χαϊδευμένη" τῆς πόλεως. Ἡ ἐτοιμότης τοῦ πνεύματος, ἡ ἀφέλεια τῆς καρδίας αὐτῆς συνήραζον ὁμολογουμένως πάντας, ὅσοι τὴν ἐγνώριζον. Ἴσως ἦτον ὀλίγον φιλάρεσκος. Ἄλλ' ὄχι ἐκ φύσεως. Βεβαίως ὄχι! Αἱ ἀμέριστοι φιλοφρονήσεις, αἱ ἀδιάκοποι κολακαίαι ἦτον ἐπόμενον νὰ τὴν ἐπάρουν ὀλίγον. Ἐπειτα καὶ τὸ ἤξιζε καὶ τῆς "ἐπήγαινε". Ὅσακις εἶχον καθ' αὐτὸ ἐσπερίδα εἰς τὸν οἶκόν των, κανένας δὲν ἐπρόσεχεν εἰς τὰς προσκεκλημένας τοῦ καθηγητοῦ; ἀλλὰ πάντες ἐπολιόρκουν τὴν Κλάραν, πάντες ἠμιλλῶντο τίς πρῶτος νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἐαυτὸν ἔστω καὶ μιᾶς στιγμῆς εὖνοιαν. Ἐν τούτοις ἐκείνη ἐξήρχετο ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐκείνας πολιορκίας μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος πάντοτε νικηφόρος καὶ θριαμβεύουσα, ἀλλὰ καὶ πάντοτε θελκτικώτερα, ἐρασμιώτερα παρὰ πρότερον. Ἐγὼ διηρχόμενον συνήθως ὄλον τὸν καιρὸν

τῆς συναναστροφῆς μετὰ τῶν γερόντων· οὔτε ἔπαιξα οὔτε ἐχόρευσα ποτε μετ' αὐτῆς. Ἄλλὰ εἶχον μίαν ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν, ὅταν τὴν ἔβλεπον εὐδοκιμοῦσαν, λατρευομένην. Εἶχον ἓν εἶδος ὑπερφανείας· Ἦτον ὁ θησαυρὸς τοῦ οἴκου, ὅστις μ' ἐτίμα διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Καὶ ὁμως οἱ Γερμανοὶ συμφοιτοῦνταί μου μ' ἐξήλεον. Εἰς ἐξ αὐτῶν, στενότερός μου φίλος, μοὶ τ' ὠμολόγησεν. Τὸ ἰδανικὸν τῆς Κλάρας, εἶπε, δὲν εἶναι «μάτια γυαλιά· φρύδια σκουλιά· μούτρα πατάτα!» Αὐτὰ ἐννοεῖται τοὺς τὰ εἶπεν ἐκεῖνη μετὰ τὴν ποιήσιν των, ὅταν καὶ ὅπως ἔπρεπεν, ὥστε νὰ μὴ προσβληθῇ κανεὶς των. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ὑπέβλεπον τὴν πρὸς τὸν πατέρα τῆς Κλάρας προσκόλλησιν μου. Ἐξ αὐτῆς ἐσυμπέρανον, ὅτι εἴμεθα μετὰ τὴν νέαν πολὺ οἰκειότεροι παρ' ὅτι ἐφαινόμεθα. Ἐν τούτοις ἡ Κλάρα ποτὲ δὲν ἐφέρθη πρὸς ἐμὲ οὔτε ἐρωτοτρόπως, οὔτε φιλαρέσκως, οὔτε ἐπιδεικτικῶς, ὅπως πρὸς ἐκεῖνους. Τοῦτο ἦτο φυσικόν. Ἄφου ἐγὼ ἤμην πάντοτε σοβαρὸς, πάντοτε ἐφεκτικὸς, μοὶ προσεφέρετο κ' ἐκεῖνη μετὰ σπουδαιότερον τρόπον καὶ πλείονα μετριοφροσύνην. Ἐφαινετο ὅτι μ' ἐτιμοῦσεν. Καὶ τοῦτο μ' ἔκαμνε τόσον εὐτυχῆ, τόσον εὐτυχῆ, ὅσον εὐτυχῆς εἰμποροῦσα νὰ γείνω πλέον ἐγὼ, ὕστερον ἀπὸ ὅ,τι ἔπαθα. Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα μ' ἐξάφηνσε. Μ' ἔδωκε μίαν ὑποψίαν, μίαν νύξιν — πολὺ ψηλαφητὴν νύξιν.

Εἰς τὸ θέατρον εἶχε παρασταθῆ ὁ "Πετῶν Ὀλλανδός" τοῦ Βάγνερ. Ὁ ὑποκριθεὶς τὸ πρόσωπον τοῦτο ἠθοποιὸς ἐπαρουσιάσθη, ὡς συνήθως, μαυροφορεμένος, μετὰ μαῦρα μάτια, μαῦρα μαλλιά καὶ γένεια, ἀλλὰ μετὰ τέτοιο κόψιμον καὶ τόσον ὠχρὸς καὶ μελαγχολικὸς, ὥστε πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἔβλεπον ἐμὲ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας δὲν ἤξεύρω πῶς ἔτυχε λόγος, καὶ ἡ Κλάρα μοὶ τὸ εἶπεν...

— Ἄλλὰ τί σὲ εἶπε; τὸν ἠρώτησα ἐγὼ σιγῆσαντα αἴφνης.

— Ὅτι εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῆς φαντασίας τῆς, ὁ πόθος τῆς καρδίας τῆς...

— Τί πρᾶγμα; ἠρώτησα πάλιν ἐγὼ, ἀφου τὸν ἐπερίμενα εἰς μάτην νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ Πασχάλης ἐκοκίνησεν αἴφνης, ὡς πταῖσαν παιδίον, καὶ μετὰ μαργωμένην γλῶσσαν:

— Ὁ Ὀλλανδός! εἶπεν. Ὁ Πετῶν Ὀλλανδός!

— Εἶναι τὸ ἰδανικὸν ὅλων τῶν Γερμανίδων· εἶπον ἐγὼ, προσποιηθεὶς, ὅτι δὲν παρετήρησα τὴν σύγχυσίν του.

— Ναί! — εἶπεν ἐκεῖνος ἐνθαρρυνθεὶς. Μάλιστα τῶν ξανθῶν. Τὸ ἤκουσα ἀπὸ τόσας ἄλλας προτῆτερα καὶ δὲν μοῦ ἀποφάνη. Ἐν

τούτοις ὁ τρόπος, μετὰ τὸν ὅποιον τὸ εἶπεν ἡ Κλάρα, αἱ περιστάσεις, ἐν αἷς τὸ εἶπε, δὲν ἄφηναν ἀμφιβολίαν. Ἀπὸ τὴν σύγχυσίν τῆς ἡ καυμένη δὲν ἠμπόρεσε νὰ πῆ ἄλλο τίποτε. Καὶ μένα μετὰ ἤθελε — σὰν ἀποπληξία...

— Καὶ διατί πάλε τόσον ψοφοδεής! εἶπον ἐγὼ γελάσας. Ἄλλ' ἐκεῖνος εὐρύνας αἴφνης τοὺς ὀφθαλμοὺς:

— Δὲν τὸ καταλαμβάνεις διατι; εἶπεν. Ἡ νέα ἤθελεν ἀγάπην! — Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐπρόφερε περιβλέψας μυστηριωδῶς καὶ χαμηλῶσας τὴν φωνήν, ὡς ἐὰν ἐφοβεῖτο μὴ τὸν ἀκούσουν οἱ τοῖχοι.

— Ἐ! καὶ σὰν ἤθελεν; Εἶπον ἐγὼ μειδιάσας ἐλαφρῶς.

— Καὶ σὰν ἤθελε; Ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος, ἐκπεπληγμένος διὰ τὴν ἐλαφρότητα μεθ' ἧς ἐπελαμβανόμην τοῦ θέματος.

— Ναί! εἶπον ἐγὼ. Σὰν ἤθελεν ἀγάπην, ἐσὺ ποῦ ἦσο;

— Ἐγὼ ἤμην ἐκεῖ. Ἀπήντησεν ἐκεῖνος τότε αὐστηρῶς καὶ τραχέως. — Ἄλλ' ἐγὼ — τί ἀγάπην εἶχον νὰ τῇ προσφέρω! Τ' ἀποπλύματα τῆς πλύστρας μου; Σοῦ λέγω, ἦτον ἡ βασίλισσα τῶν κορασίδων ἦτο τὸ ἄξιον ἀντικείμενον τῆς λατρείας ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶσαι περιεργός! Ἀνοίγεται ἐνώπιόν μου μία καρδία, ἐν ἄχραντον δοχεῖον τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, — καὶ θέλεις νὰ τὸ πληρῶσω μετὰ τ' ἀποφάγια τῶν χοίρων;

Τότε πρῶτον ἐννόησα κυρίως διατι ὁ Πασχάλης ἐν ἀρχῇ παρέβαλε τὰ ἐμπαιχθέντα αἰσθηματά του μετὰ τοὺς πρὸ τῶν χοίρων μαργαρίτας. Ἀλλὰ δὲν εὗρον τί νὰ τῷ ἀποκριθῶ εὐθὺς ἀμέσως, καὶ ἐκεῖνος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πραοτέρου τόνου:

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχησα νὰ πηγαίνω σπανιότερον εἰς τὴν οἰκίαν των, μ' ὅλα τὰ φιλόφρονα παράπονα τῶν γονέων. Καὶ ὅταν ἐπήγαινα, ἐφρόντιζα νὰ τὴν ἀποφεύγω ἐπιμελῶς. Ἐνόσω ἔξῃ ἡ μήτηρ τῆς, τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο πολὺ δύσκολον. Προσεκεκλημένοι ἦσαν πολλοί, καὶ καθὼς ἦσαν θαυμασταὶ τῆς, προσεπάθουν παντὶ σθένει νὰ τὴν ἀπασχολήσουν μεταξὺ των. Ἄλλ' ὅταν ἡ κυρία Μ. ἀπέθανεν, ἠλλάξαν αἴφνης τὰ πράγματα. Ἡ οἰκία ἐκενώθη, ἐκλείσθη. Μία πτωχὴ ἀπωτάτη τοῦ καθηγητοῦ συγγενῆς, ἡ μόνη ἐπιζῶσα ἐτι, προσελήφθη ὡς τροφός, ἢ μάλλον σύντροφος τῆς Κλάρας. Ἄλλ' ἡ Κλάρα δὲν ἦτο πλέον ἡ φαῖδρά καὶ ζωνιὰ καὶ τολμηρὰ ἐκεῖνη κόρη, πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ὁποίας ἐκρίνετο ἄλλοτε ἀνεπαρκῆς ὁ ἄγρηνος τῆς μητρὸς ὀφθαλμός. Ἡ Κλάρα ἐγεῖνε διὰ μιᾶς σκε-

πτική, μελαγχολική, επιφυλακτική, ζυγίζουσα και την ελαχίστην συλλαβήν, πριν ἢ τὴν προφῆρη.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς τῆς ἐδοκίμασα νὰ διακόψω τὰς ἐπισκέψεις μου τὰς ἐσπερινάς. Ἄλλ' ὁ γέρον καθηγητὴς παρεπονέθη μίαν ἡμέραν, πού ἐγγισε τὰ σπλάγχνα μου: Τώρα πού εἶμαι ἔρημος καὶ ὠρφανεμένος, εἶπε, δὲν ταιριάζει νὰ μ' ἀφήσης καὶ σύ, ὅστις γνωρίζεις κάλλιον παντὸς ἄλλου τί θὰ εἴπῃ μοναξία. — Ἐπίγαινα λοιπόν· πρῶτα σπανίως, ἔπειτα συχνότερα. Ἄλλὰ πάντοτε ἀποφεύγων πᾶσαν εὐκαιρίαν, καθ' ἣν θὰ ἠδυνάμην νὰ εὐρεθῶ κατὰ μόνας μετὰ τῆς Κλάρας. Τὸ αὐτὸ νομίζω ἔπραττε κ' ἐκείνη. Ἀκόμη κ' ἐνώπιον τοῦ πατρὸς τῆς δὲν μοι ὠμίλει ὅπως πρότερον. Ἄλλ' ἐκάθητο κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας ἀπέναντι ἡμῶν ὥρας ὀλοκλήρους ἄφρονος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἀνά χεῖρας αὐτῆς ἐργόχειρον, ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν ἐντεταμένην καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσαν τὰ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ τῶν συνομιλιῶν μας θέματα, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ποτὲ δὲν θὰ ἔκαμινεν ἄλλοτε. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκείνου φανεροῦ ὑπαινιγμοῦ περὶ τοῦ "Πετώντος Ὀλλανδοῦ" οὕτε λέξιν ἀντηλλάξαμεν νομίζω ἰδιαιτέρως. Καὶ ἦτο καιρὸς, καθ' ὃν ἐπίστευσα τὸ πρᾶγμα λησμονημένον. Ἐπίστευσα ὅτι εἶχον παρεξηγήσει τοὺς λόγους τῆς. Ἐν τούτοις ἡ αἰφνιδία ἐκείνη μεταβολὴ εἰς τὸν βίον τῆς Κλάρας, τ' ἀπαρηγόρητα δάκρυα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἐβλάψαν σπουδαίως τὴν ὑγίαν τοῦ κορασίου. Ὄταν ἦλθεν ὁ καιρὸς κ' ἐπάγωσαν τὰ νερά, καὶ ἤρρησεν ὁ κόσμος νὰ παγοδρομῇ μὲ τὰς παγολισθίδας εἰς τοὺς πόδας, τόσον ὁ ἱατρὸς ὅσον καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς τῇ ἐπέβαλον τὴν παγοδρομίαν, ἀσκησιν πολὺ ἀγαπητὴν εἰς αὐτὴν ἄλλοτε. Ἄλλὰ τὸ πένθος ἦτο πρόσφατον, ἡ ἀηδία τῆς πρὸς τὴν παραμικρὰν διασκέδασιν μεγάλη· ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας δὲν ἐφάνη ἐπὶ τοῦ πάγου. Ἐγὼ—ἐνθυμείσαι ὅτι σοὶ ἔγραφον—εἶχον ἀρχίσει νὰ παγοδρομῶ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος. Ἡ ὑγία μου ἀπῆτει τὴν ἐν καθαρῷ ἀέρι γύμνασιν. Τὸν δεύτερον ἐκείνον χειμῶνα ἤμην ἀκόμη πρωτόπειρος· ἐγυμναζόμεν λοιπὸν εἰς μίαν ἀπόκεντρον γωνίαν. Ἡ ἔκτασις τοῦ πάγου ἦτο μεγίστη, ἤλιπιζα νὰ μείνω ἀπαρητήρητος. Ἄλλὰ τὴν πρώτην φορὰν, πού κατεπέισθη ἡ Κλάρα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν πάγον, τὴν πρώτην στιγμὴν μὲ ἀνεκάλυψε. Καὶ ὅταν μὲ ἀνεκάλυψε, δὲν ἔλειψε πλέον ἀπὸ τὴν γωνίαν ἐκείνην. Ὅχι τάχα πῶς ἔμεινεν ἐκεῖ εὐθὺς ἀμέσως μαζί μου. Ἄλλὰ μόλις ἔκαμινεν ἕνα γύρον ἐπὶ τοῦ πάγου, κ' ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν γωνίαν μου. Οἱ

γνωρίμοί τῆς ἐσπευσαν ἐννοεῖται πάλιν νὰ τῆς ὑποδέσουν τὰς παγολισθίδας, νὰ τῆς γενοῦν "καβαλιέροι", νὰ συμπαγοδρομήσουν, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τίποτε. Ἐγὼ ἐπαιδευόμενη νὰ μάθω τὰ μεγάλα τοξοειδῆ βήματα. Ξεύρεις πόσον δύσκολα εἶναι, πόσον ἐπικίνδυνα. Ἐπεφτα λοιπὸν πολὺ συχνὰ ἐπὶ τοῦ πάγου εἰς τὴν μακρυνὴν ἐκείνην γωνίαν. Ἄλλὰ μόλις ἐπεφτα καὶ ἡ Κλάρα, —θαρρεῖς ἐπαραινόμενευ ἀόρατος ἐκεῖ πλησίον— ἤρχετο νὰ ἰδῆ μὴν ἐκτύπησα, νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ ξαναρχήσω. Ἐπὶ τέλους:

— Μὴν εἶσαι τόσον ἀκατάδεκτος, μὲ εἶπεν, δὲν θὰ τὰ μάθης ποτὲ μοναχὸς σου. Ἐλα νὰ τὰ δοκιμάσωμεν μαζί. — Τοιουτοτρόπως ἤρχησαμεν νὰ παγοδρομῶμεν χερί χερί.

— Φαντάζομαι τοὺς ἄλλους φοιτητάς, εἶπον ἐγὼ.

— Οἱ ἄλλοι φοιτηταί, καταλαμβάνεις. — Εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ τινος περιφιλαντίας. Ὄταν εἶδον τὴν ἀπροκάλυπτον ταύτην προτίμησιν, ἐδάγκασαν τὰ χεῖλη των. Καὶ ἀπεσύρθησαν ὡς εἰκὸς, ὁ ἕνας κατόπιον τοῦ ἄλλου. Ὑπῆρξε Κυριακὴ, καθ' ἣν ἐμείναμεν τρεῖς ὥρας ἐπὶ τοῦ πάγου. Τὰ ἄλλα κοράσια εἶχον κάθε στιγμὴν καὶ νέον "καβαλιέρον". Ἄλλὰ κανεὶς δὲν προσεφέρετο πλέον νὰ τρέξῃ μετὰ τὴν Κλάραν. Τὸ πρᾶγμα ἦτον φανερόν. Τὸ ἔκαμιναν ἐξ αἰτίας μου. Διὰ τὴν προσβάλουν. Καὶ ἐκείνης μὲν δὲν τῆς ἔμελε διόλου. Ἄλλ' ἐγὼ τόσῳ περισσότερον ἤμην τώρα ὑποχρεωμένος νὰ μὴ τὴν ἀφήσω χωρὶς καβαλιέρον. Ἐπειτα, μὲ ὄλην τὴν ἀπόλειαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ζωηρότητός τῆς, ἡ Κλάρα ἦτον ἡ ὠραιότερα, ἡ χαριεστέρα παγοδόμος. Ἐκεῖνο δὲν ἦτο πλέον παγοδρομία πού ἐκάμναμεν ἡμεῖς. Ἦτο πτήσις διὰ τοῦ ἀέρος, διὰ τοῦ κενοῦ. Τόσον ταχεῖα!...—

Καὶ διακοπεῖς ἐπὶ μικρὸν ὁ Πασχάλης, καὶ τρίψας διὰ τῆς ὠχρᾶς αὐτοῦ χειρὸς τὸ προεξέχον μέτωπόν του, ὡς εἴαν προσεπάθει νὰ ἀναθερμάνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ:

— Ὄταν ὁ πάγος ἦτο νέος καὶ διαυγὴς ὡς κάτοπτρον, εἶπε, καὶ ἀντηνακλῶντο ἐν αὐτῷ, τόσον πλησίον ἀλλήλων, πετώσαι αἰ μορφαί μας, κ' ἐφαίνετο εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ τὸ γλαυκὸν τοῦ οὐρανοῦ χρῶμα, καὶ ἐβλεπον τὰ λευκά του νέφη ὀπισθοχωροῦντα ὑπὸ τοὺς πόδας μου, μετὰ τῆς ταχύτητος τῆς πτήσεως ἡμῶν. — Δὲν ἤξεύρω πῶς ἐφούσκωνε πάλιν τὸ στήθός μου, κ' ἔθερμαινέτο καὶ ἀνεπεροῦτο ἡ φαντασία μου! Ἐνόμιζον ὅτι ἐφερόμην μετέωρος, ὑπερθεν τῶν νεφῶν, ὑπερθεν τοῦ στερεώματος, ἐφερόμην ὑπὸ τὰς πτέρυγας οὐ-

ρανίου Χερουβεΐμ, με πτήσιν τόσον ταχεΐαν, τόσον ἡδονικὴν, ὥστε αἱ αἰσθήσεις μου συνήθως ἐμέθυσον ἐκ τῆς ἡδονῆς, ἱλιγγίαν ἐκ τοῦ τάχους, ἐσκοτίζοντο, ἐλιποθύμουν, μ' ἐγκατέλειπον! Καὶ μόνον ἡ ψυχὴ μου ἐξηκολούθει τότε νὰ πετᾷ, ὡς ἐν ὄνειρῳ, νὰ πετᾷ μετὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐπάνω, ἐπάνω, ἐπάνω, μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου! Ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπλέτου φωτός, ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῶν θυμιῶντων καὶ ψαλλόντων ἀγγέλων, ἐκεῖ μοὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπιπτον γονυκλινῆς πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ θρόνου του, καὶ παρεκάλουν μετὰ δακρύων τὸν Θεὸν νὰ με παιδεύσῃ, ὅσον σκληρότερον ἀξίζω, ἀλλὰ νὰ με δώσῃ μίαν καρδίαν, μίαν νέαν καρδίαν, με τὰ ἀμεταχειρίστα αἰσθηματὰ της, μίαν καρδίαν καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον, ἀξίαν τῆς Κλάρας, ἀξίαν τῆς καλλονῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς Κλάρας! Ἄλλ' ἐκεῖ, ἐφθάνομεν αἴφνης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πάγου, εἰς τὴν ἀπόκεντρον γωνίαν, κ' ἐσταματῶμεν ν' ἀναπνεύσωμεν. Καὶ πάντοτε, πάντοτε, πρὶν εἰσακουσθῆ ἡ δέησίς μου, διεκόπτετο τὸ ὄνειρον! Ἐληγεν ἡ πτήσις. — Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐτόνισεν ὁ Πασχάλης μετὰ τριαύτης ψυχικῆς ἀγανακτήσεως, ὡς ἐάν ἦτο βέβαιος, ὅτι ἡ πραγματοποίησης τῶν δεησέων του, ἀπετύγχανεν ἐκάστοτε μόνον καὶ μόνον διότι ἐτελειῶνεν ἡ ἔκτασις τοῦ πάγου, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Θεοῦ οἱ πόθοι τῆς ψυχῆς του.

— Ὅσάκις ἐσταματῶμεν, — ἐξηκολούθησε μεθ' ἱκανῆν ὥραν, — ἡ Κλάρα με ἠρώτα περὶ τῆς νήσου μας. Ἐπεθύμει νὰ τῆ περιγράψω τὰς σκηνὰς τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Πρὸ πάντων ὅμως τῆ ἡρεσκε ν' ἀκούῃ παρ' ἐμοῦ τὰς περιπετείας τῆς ζωῆς μου. Νὰ τῆ διηγῶμαι τὰς στερήσεις, τὰς κακοπαθείας, τὰς δυσκολίας καὶ τὰ προσκόμματα, μαθ' ὧν εἶχον νὰ παλαιῶσω, μέχρις ὅτου κατορθώσω νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἐκπαίδευσίν μου. Αὐτὰ τὰ ἤθελε με ὅλας τὰς λεπτομερείας τὰ ἤκουε με μεγίστην προσοχὴν· κ' ἐστέναζε διὰ τὰς ταλαιπωρίας μου, καὶ τῆς ἤρχοντο συνεχῶς τὰ δάκρυα... Ἐπειτα τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐλπίδας μου διὰ τὸ μέλλον. — Τί θὰ γείνω· ποῦ θ' ἀποκατασταθῶ· καὶ πότε· κ' εὐτυχεῖς, εὐτυχεῖς ὅσοι με περιμένουν — ὅσοι θὰ μ' ἐπανίδουν με τὴν βεβαιότητα, ὅτι ποτέ, ποτέ πλέον δὲν θὰ μ' ἀποχωρισθῶν... Καὶ — τί θέλεις νὰ σοῦ λέγω λεπτομερείας, σπαρασσούσας τὴν καρδίαν μου! Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης ὁμολογίας περὶ τοῦ "Πετῶντος Ὀλλανδοῦ", εἶναι ἀληθές, ποτέ δὲν μοὶ εἶπε τίποτε, τόσον φανερά. Καὶ τὸ πρῶτον ἐκείνο ἦτο κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἀφελείας, τῆς εὐθύτητος καὶ ἀνυποκρισίας της.

διὰ τὸ ὅποιον τώρα ἐσωτερικῶς ἐντρέπετο καὶ μετενόει. Ἄλλὰ τί τὰ θέλεις. Αἱ συνεχεῖς αὐτῆς μεταπτώσεις ἀπὸ ζωηρότητος εἰς ρεμβασμούς, ἀπὸ χαρᾶς εἰς θλίψιν, ἀπὸ γέλωτος εἰς δάκρυα, χωρὶς ἀφορμὴν, χωρὶς αἰτίαν — ἔπειτα ἡ ἀλλαγὴ τῶν χρωμάτων, ἡ ἐκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν, αἱ συγκεκομμένοι φράσεις, οἱ ἡμιπνιγμένοι στεναγμοί... Τὸ πρᾶγμα ἦτο φανερόν. Ἡ κόρη με ἠγάπα... Τὸ ἤξευρα — ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου...

— Λοιπὸν καὶ σύ...; — Ἠρώτησα φειστικῶς ὅταν ὁ Πασχάλης συνῆλθεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἦν ἡ ἐξομολόγησις αὐτῆ τῷ ἐπροξένει. — Ἐπὶ πολλὴν ὥραν δὲν ἀπῆντησεν. Ἐπειτα ὑψώσας τοὺς δακρυβρέκτους ὀφθαλμούς πρὸς τὸν οὐρανόν:

— Ὡ! εἶπε μετ' ἀπεριγράπτου πόνου. — Ἐρωτᾷ ἐάν!... Ἐάν ποτε Χριστιανὸς ἠγάπησε τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, ἠγάπησα ἐγὼ τὴν Κλάραν!... Ὅσῳ μᾶλλον τὴν ἐγνώριζον — ἐξηκολούθησεν εἶτα, χαμηλώσας τὸ τε βλέμμα καὶ τὴν φωνήν — τόσῳ πλείονα προτερήματα ἀνεκάλυπτον ἐν αὐτῇ, τόσῳ βαθυτέραν ἀγάπην ἐν ἐμοί! Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ὑσοῦτο κ' ἐμεγαλύνετο ἐκείνη εἰς τὴν ὑπόληψίν μου, ὅσῳ μεγαλητέρα ἦτο ἡ διαφορὰ μεταξύ αὐτῆς καὶ τοῦ περιτρίμματος ἐκείνου μέχρι τοῦ ὁποίου ἐταπεινώσα τὸν ἔρωτά μου, τόσῳ μᾶλλον εὐτελής καὶ ἀνάξιος ἐφαινόμην ἐγὼ ἐνώπιον τῆς Κλάρας τώρα. Φοβοῦμαι δὲν εἰμπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς τὴν θέσιν μου ἐκείνην, ὅπως καὶ ἂν σοῦ τὴν περιγράψω. Φαντάσου ἓνα ἔρωτα θερμὸν ὡσάν τὸν ἥλιον, φωτεινὸν ὡσάν τὸν ἥλιον, ἄσπιλον ὡσάν τὸν ἥλιον — τὸν ἥλιον τῆς πρώτης, τῆς παρθένου Δημοουργίας. Ἐ! ὁ ἥλιος αὐτὸς δὲν ἀνέτελλεν ἐπὶ παρθένου γῆς, ἀνυπομόνου καὶ σφριγώσης, ὅπως ἀναδῶσῃ τὸν πρῶτον πλοῦτον τῆς βλαστήσεως αὐτῆς ἀνάλογον καὶ ἰσοδύναμον πρὸς τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητος ἣν ἐδέχετο. Ἡ καρδία ἐφ' ἧς ὁ ἔρωσ τῆς Κλάρας ἠκτινοβόλει ἦτο χώρα λεηλατημένη, διηρησασμένη, ἐρημομένη διὰ παντός! Ἐθερμαίνεται, ναί. Ἄλλὰ οὕτως, ὥστε νὰ αἰσθάνεται μετὰ βαθείας καυστηρᾶς θλίψεως, ὅτι, "ἐάν" δὲν εἶχε δενδροτομηθῆ, δὲν εἶχεν ἀποξηρανθῆ, θὰ ἤκμαζε τώρα ὡς ὁ μᾶλλον εὐδῶδης, ὁ μᾶλλον ἀνθηρὸς παράδεισος αἰσθημάτων. Ἐφωτίζετο, ναί. Ἄλλὰ — καὶ τοῦτο ἦτο τὸ χειρότερον — μόνον καὶ μόνον ὅπως βλέπη καὶ παραβάλλη τὴν γυμνότητα, τὴν ἀσχημίαν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν της, πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς καρδίας τῆς Κλάρας! Ὡ διατὶ ἐστάθην τόσον τρελός! τόσον ἀνόητος! Διατὶ ν' ἀσωτεύσω

κ' ἐξευτελίσω τοὺς θησαυροὺς τῆς νεαρᾶς καρδίας μου. Τί καρδίαν Τόσον εὐαίσθητος! Τόσον πλουσία! Ἄλλὰ καὶ τόσον ἄπειρος! τόσον ἀπρονόητος! Δὲν διεχειρίσθη περιεσκεμμένως τὴν δαυίλειαν τῶν αἰσθημάτων, δι' ὧν ὁ Θεὸς τὴν ἐπροίκισεν! Ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐν αὐτῇ ἀγάπης τὴν ἐπέεζεν ἢ πλημμύρα τὴν ἐστενοχώρει! Ἐἶχεν ἀνάγκη νὰ ἐκχειλίση, νὰ ἐλαφρυνθῆ. Καὶ ὅταν προῆλθεν ἐνώπιόν της ἡ πρόστιχος ἐκείνη κόρη, δὲν ἠρώτησε, δὲν ἐσκέφθη νὰ κάμη οἰκονομίαν. Οἰκονομίαν! Καὶ ἦτο δυνατόν; Ἐπίστευεν ὅτι ἡγαπᾶτο. Ὅσοι περισσότερα ἔδιδε, τόσα περισσότερα θὰ ἐλάμβανε. Καὶ μετήγγισα λοιπὸν ὄλους, ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν εὐτελεῖ τῆς καρδίας, εἰς τὸ ἀνάξιον, τὸ ρυπαρὸν ἐκεῖνο σκεῦος, διὰ νὰ λάβω... ἀτιμίαν, ἐξουθένωσιν! Ἐθεοποίησα τὴν ταπεινώσιν, ἐλάτρευσα τὴν ἀσχημίαν! Τώρα τί ὑψηλὸν νὰ σκεφθῶ πλέον διὰ τὴν Κλάραν, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ ἐζηυτέλισα προσκεφθεὶς δι' ἐκείνην; Τί ὠραῖον, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ προησχημίσθη συγχρωτισθῆν μετ' ἐκείνης; Οὐδὲν, οὐδὲν μοὶ ὑπελείφθη πλέον ἢ ἱερόν, ἢ ὄσιον, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ ἐβεβηλώθη προαφιερῶθῆν εἰς ἐκείνην!... Τὴν δὲ Κλάραν τὴν ἡγάπων — ὦ, τὴν ἡγάπων! Τὴν ἐλάτρευον, ὅπως τὸν Θεόν μου! Καὶ διὰ τοῦτο ἴσα ἴσα δὲν εἰμπορούσα ν' ἀσεβήσω πρὸς αὐτήν, νὰ τὴν προσβάλω. Οὐδ' εἰς τὸν ἀπώτερον φίλον του δὲν προσφέρει κανεὶς ἄνθη πεταλορροήσαντα, ποδοπατηθέντα. Εἰς τοὺς Θεοὺς ὁμως, εἰς τοὺς Θεοὺς προσφέρουσι μόνον τὰς ἀπαρχάς, τὰς τελείας, μόνον τὰ ἐκλεκτά καὶ ἀνέπαφα. Πῶς εἰμπορούσα λοιπὸν ἐγὼ νὰ προσφέρω εἰς τὴν Κλάραν καρδίαν μεταχειρισμένην, αἰσθηματα τετριμμένα: Νὰ δεχθῶ ἀγάπην, ὁμοίαν μετὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσφέρω ὡς ἀντάλλαγμα τ' ἀποφάγια, τ' ἀποπλάματα τῆς...

Καὶ ὁ Πασχάλης μὲ ἠτένισε προκλητικῶς καὶ ἀποτόμως, περιμένων τὴν ἀπάντησίν μου. Ἐγνώριζον ὅτι ὁ ἐμπαιχθεὶς καὶ τοῦτ' αὐτὸ βεβηλωθεὶς ἐκείνος ἔρωσ του, ὅσον σφοδρὸς καὶ φλογερὸς ἦτο, τόσον ἦτον ἀγνὸς καὶ εἰλικρινής. Ἐγνώριζον τὴν χρηστοῦθειαν αὐτοῦ, καὶ κάποτε καὶ τὸν ἐπείραζον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σεμνότητός του. Ἄλλ' ἢ ἀποκαλυπτομένη σήμερον ἐνώπιόν μου πρωτοφανῆς ἠθικὴ ἀστηρότης, οἱ περὶ ἐμοῦ φόβοι του, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐννοήσω τὴν ἐνώπιον τῆς Κλάρας θέσιν του, ὅπως καὶ ἂν μοὶ τὴν παρίστα, μ' ἔκαμαν, ἀγνοῶ πῶς, νὰ αἰσχυρθῶ αὐτὸς ἐμαυτὸν, νὰ μὴ γνωρίζω τί ν' ἀποκριθῶ. Τὸ πρᾶγμα ἦλθεν ἄλλως τε τόσον

ἀνεπίστως. Ὅταν, ἀποφασίσας νὰ μοὶ ἀνοίξῃ τὴν καρδίαν του, ἤρρησε προοιμιαζόμενος μετὰ τόσης θλίψεως, τόσης ἀπελπισίας, ἠτοιμάσθη ν' ἀκούσω εὐθὺς ἀμέσως φρικτὸν τι, καταπληκτικὸν τι. Εἶχον λησμονήσει πρὸς στιγμὴν τὸν χαρακτῆρά του. Πρὸς ἠθικὴν τοῦ Πασχάλῃ παραχόρδισιν δὲν ἐχρειάζοντο πολλὰ πράγματα. Συγκρούσεις μίσθημάτων, ὅσον ἀσήμαντοι καὶ ἂν ἦσαν κατὰ τὰς ἰδέας ἡμῶν τῶν ἄλλων, ἐπροξένουν ἀνέκαθεν τρομερὰν ἀναστάτωσιν ἐν τῇ ἰδικῇ του ψυχῇ. Καὶ ναὶ μὲν, ὅπως συμβαίνει εἰς πολλὰς νευρικές κράσεις, ἢ ἔξαψις τῷ ἐπήρχειτο ἀστραπηδόν, ὡς δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος. Ἄλλὰ παρ' αὐτῷ ἢ ἐκपुरσοκρότησις δὲν ἐπηκολούθει στιγμιαία, ἢ συγκίνησις δὲν παρήρχειτο, ὡς ἀποτέλεσμα κενοῦ καὶ ἀσκόπου πυροτεχνήματος.

Ἐπειτα, τίποτε τοιοῦτον δὲν κατηνάετο ἐν αὐτῷ διὰ τοῦ χρόνου ἀπ' ἐναντίας ἐπετείνεται. Ἄλλ' ἐπετείνεται ὑπόουλως καὶ ἀοράτως, ἀνακυκλοῦμενον εἰς τὴν διάνοιάν του, καὶ ἰσχυροποιούμενον πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ διαλεκτικῆς περὶ τὸ σκέπτεσθαι μεθόδου. Οὕτως ὥστε κυρίως οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα δυσαρμονίας τινὸς αἰσθημάτων τοῦ Πασχάλῃ, μόνον ἐπὶ τῆς κοινῆς βασιζόμενος ψυχολογικῆς ἐμπειρίας. Ἐννοεῖται λοιπὸν τὸ εἶδος τῆς ἀμηχανίας, εἰς ὃ μὲ περιήγαγεν ἢ ἀπροσδόκητος ἐκείνη τροπὴ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης διαλεκτικῆς του. Τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του δὲν ἦσαν γέννημα τῆς στιγμιαίας συγκινήσεως. Ὁ Πασχάλῃς ἐπανελάμβανε ἐτι ἅπαξ διὰ ζώσης φωνῆς ὅτι μυριάκις ἴσως ἐζύγισε καὶ ἀνελογίσθη σιγηλὸς καὶ καθ' ἑαυτὸν. Περὶ τούτου ἔπρεπε νὰ εἶμαι βέβαιος. Ἐὰν ἐφαίνοντό πως ἔλλιπῃ, ἐὰν τὰ ἐξέφερε πάντοτε ἐνδεδυμένα συγκεκριμέναις μορφάς, τοῦτο προήρχειτο ἴσα ἴσα ἐκ τοῦ ὅτι ἐλάμβανε σποραδικῶς καὶ κατ' ἐκλογὴν ἐκ μιᾶς πολὺ λογικωτέρας καὶ τελειότερας συλλογιστικῆς ἀλύσεως μόνον ἐκείνους τοὺς κρικούς, δι' ὧν ἐνόμιζεν ὅτι θὰ καθίστα τὴν θέσιν του καταληπτήν "εἰς ἐμὲ" εὐχερέστερον. Περιττὸν νὰ εἶπω, ὅτι δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅσον ἐπεθύμει. Οὐδὲ διέλαθε τοῦτο τὸν Πασχάλῃν. Διότι, ὅταν εἶδεν εἰς πόσῃ ἀμηχανίαν μὲ περιήγαγον οἱ λόγοι του, δὲν ἐπερίμενε πλέον νὰ τῷ ἀπαντήσω ἄλλὰ χαμηλώσας πάλιν τὴν φωνὴν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς:

— Ἀπηνούμην, εἶπε, τὴν γλυκυτέραν, τὴν αὐλοτέραν εὐδαιμονίαν, ἢν θνητὸς ἠδύνατο νὰ ὄνειρευθῆ ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ — ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γείνη. Ἀφοῦ "δὲν ἦμην ἄξιος", δὲν "εἶχον στέγην" νὰ

ὑποδεχθῶ τὸν Θεόν μου, ἔπρεπε νὰ ἐκχωρήσω τῆς ὁδοῦ του. Ἐπρεπε ν' ἀποφύγω τὴν συναναστροφὴν τῆς Κλάρας. Ἦξεύρεις τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεώς μου. Μῆνας ὀλοκλήρους δὲν ἐπάτησα εἰς τὴν οἰκίαν των' δὲν τὴν εἶδον. Ὁ γέρον περπονήθη ἐπανειλημμένως, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἀλλὰ — τὸ λέγω μετ' αἰσχύνης — κατέφυγα εἰς ψεῦδη. Καὶ πότε μετ' τὴν μίαν, πότε μετ' τὴν ἄλλην πρόφασιν, τὸν ἀπέφευγον, μέχρις ὅτου, βαρυνθεὶς μετ' παρήτησε, καὶ δὲν μοι ὠμίλει πλέον. Ἡ δυστυχία μου τώρα ἦτο φοβερά. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν Κλάραν ἐκλείσθη ὑπὸ τῆς ἰδίας μου χειρὸς κ' ἐκλείσθη διὰ παντός. Τὸ τί ὑπέφερα κατὰ τὸ μακρὸν μακρὸν ἐκεῖνο διάστημα εἶναι ἀπεριγραπτον. Εἶχον ἐπιβάλλει εἰς τὴν βούλησίν μου περισσώτερον, παρ' ὅτι ἡ σταθερότης αὐτῆς ἐπεδέχετο. Εἶχον ὑποβάλλει ἑμαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπεράνθρωπον, ἀνωτέραν παντὸς ἥρωισμοῦ. Μίαν ἡμέραν λαμβάνω αἴφνης ἓν γράμμα. — Τὸ ἐπερίμενον: Ἦτον ἀπὸ τῆς Κλάρας.

Καὶ ὁ Πασχάλης ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, διὰ νὰ μοι δεῖξη ἴσως ποῦ εὐρίσκεται τὸ γράμμα ἐκεῖνο, ἀλλ' ἴσως καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν θέσιν του. Ἐπειτα λαβὼν τὴν συγκατεῖσαν ἀναπνοὴν του:

— Δὲν ἔλεγε τίποτε μέσα, εἶπε, τίποτε! Οὔτε ὅσα με εἶπε κατὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ὑπαιγιμόν, μετ' τὸν "Πετώντα Ὀλλανδόν" τοῦ Βάγνερ. Ἄλλ' ἐγὼ ἀνεγίνωσκον πολλά, παρὰ πολλά... Αἱ λέξεις ἦσαν ποτισμέναι μετ' δάκρυα. — Διὰ τὴν μητέρα της τάχα, τὴν νεκρὰν της μητέρα. Τὴν ἐπόθει, μοι ἔγραψεν. Ἐπόθει νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς — εἰς τὸν οὐρανόν! Ἐπὶ γῆς δὲν εἶχε κανένα φίλον. — Ἀφότου ἔπαυσε νὰ με βλέπῃ κ' ἐμέ — κανένα! Ἦνωσα τὰ δάκρυά μου μετ' τὰ ἰδικά της ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης: ἐκλαυσα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν ἀπήντησα. — Ἐγραψα, δὲν σε λέγω, ἔγραψα μίαν ἀπάντησιν, ἀλλὰ τὴν ἔκαυσα. Ἐπειτα ἔγραψα μίαν ἄλλην, καὶ τὴν ἐπῆγα εἰς τὸ ταχυδρομεῖον. Ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκρατήθη, δὲν τὴν ἔρριπα εἰς τὸ κιβώτιον. Τὴν ἐξέσχισα. Εἶχον ἓνα τρομερὸν κεραλοπόνον ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸ ἐσπέρας, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐβγήκα νὰ πάρω ὀλίγον ἀέρα. Ἦμην ὡσάν τρελός, ἀλλ' ὁμως ἐσκέφθην καὶ δὲν ἐπῆγα εἰς τὸν κοινὸν περίπατον. Ἦτο πιθανὸν νὰ συναντηθῶμεν. Ἐξῆλθον ἔξω τῆς πόλεως, ἐπῆρα ἓνα ἔρημον δρόμον — δὲν ἤξευρα καλὰ καλὰ ποῦ ἐπῆγαίνα. Ἐκεῖ — νομίζεις ἦτο μία μυστικὴ ἀνταπόκρισις! μία ὑπερφυσικὴ συνεννόησις τῶν καρδιῶν! — μ' ἐκυρίευσεν ἓνας φλογερός, ἓνας ἀκατάσχετος πόθος

νὰ ἰδῶ τὴν Κλάραν. Νὰ τὴν ἰδῶ κἂν ἅπαξ ἔτι, καὶ ὕστερα ν' ἀποθάνω. Ἦτον ἀδύνατον νὰ προχωρήσω. — Κάλλιον νὰ ἐπέστρεφον ὀπίσω! — Ἄλλ' ὄχι, ὁ νοῦς ἐνίκησεν' ἡ βούλησις ἐθριάμβευσεν ἐκ νέου. Ἐξηκολούθησα τὸν δρόμον μου. Ἀλλὰ μόλις ἔκαμα πέντε βήματα — καὶ ἰδοὺ ἡ Κλάρα ἐμπρὸς μου! Ἡ Κλάρα — ὄχι! Τὸ φάσμα της! Ἡ σκιά της! Τόσον ἦτον ὠχρά! Τόσον παρηλλαγμένη! Πῶς εὐρέθη ἐκεῖ; καὶ διατί; Δὲν γνωρίζω. Ἀλλὰ, ἀπὸ τότε νομίζω, μοῦ ἐπανέρχεται ὁ σφοδρὸς ἐκεῖνος πόθος, ἀπαράλλακτα καθὼς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ ὡσάκις με κυριεύσῃ — ὅπου καὶ ἂν εἶμαι, ὅπου καὶ ἂν εὐρεθῶ, — φρικτῶ ἐνθ' σοὶ τὸ λέγω! — ἡ Κλάρα παρουσιάζεται ἐμπρὸς μου! Ἡ Κλάρα — ὄχι! Τὸ φάσμα της! Ἡ ψυχὴ της!... — Ἐν τούτοις ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἦτον ἡ Κλάρα. Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τὴν ἰδῶ, καὶ τὴν εἶχον λιπόθυμον — εἰς τὰς ἀγκάλας μου!...

Πολλὴν ὥραν δὲν ἐμείναμεν μαζί — ἐναντήρως λέγων ὁ Πασχάλης, ἀφηρημένος ἔτι ἐκ τῶν σκέψεων εἰς ἃς αἱ ἀναμνήσεις ἐκείναι τὸν ἐβύθισαν. — Ὅχι, δὲν ἐμείναμεν πολλὴν ὥραν. Καὶ ὁμως, ὅταν ἐσκέφθην περὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὰ ἴδια, ἦτον ἀργά, πολὺ ἀργά. Εἶχεν ἀνατεῖλει πρὸ πολλοῦ ἡ σελήνη, χωρὶς νὰ τὴν παρατηρήσωμεν. Εἶχομεν εἰσέλθει εἰς τὸ πλησίον δάσος, κ' ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ κορμοῦ ἐνὸς ἀποκοπέντος δένδρου, πλησίον τοῦ μικροῦ καταρράκτου, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ λειβαδίου. Ὅταν ἠγέρθην καὶ περιεσκόπησα εἰς τ' ὀμιχλώδες τῆς σελήνης φῶς, διέκρινα ἐν ἀποστάσει τὸ μελανὸν ἀνάστημα ἐνὸς ἀτόμου, τὸ ὁποῖον μᾶς παρεμόνευεν ἐκεῖ, ὡς ἀκίνητος σκιά, μᾶς εἶχε παραμονεύσει καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καὶ ὡς σκιά σιγηλῆ μᾶς παρηκολούθησε μέχρι τῆς πόλεως. Ὅταν εἰσῆλθομεν εἰς τὴν πρῶτην φωτισμένην ὁδόν, μᾶς ἐπλησίασε καὶ ἀπέσπασε τὸν βραχίονα τῆς Κλάρας ἀπὸ τοῦ ἐδικοῦ μου. Ἦτον ἡ συγγενής, ἡ σύντροφος τῆς Κλάρας. Τότε ἐνόησα, ὅτι ἡ κόρη δὲν εἶχεν ἐξέλθει μόνη... ὅτι... — Καὶ ὁ Πασχάλης, τοῦ ὁποῖου ἡ φωνὴ καθίστατο βαθμηδὸν ἀσθενῆς καὶ ἀσθενεστέρα, ἐσιώπησεν ἐνταῦθα, ὡς σιωπᾷ τὸ ἀσθενὲς παιδίον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἱστορίας του, ἠδῶς ἀποκοιμώμενον. Ὁ Πασχάλης δὲν ἀπεκοιμήθη, ἀλλ' ἡ ἐκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν, οἱ ἐλαφροὶ σπασμοὶ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου, αἱ ἀνεπαίσθητοι συστολαὶ καὶ διαστολαὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐμαρτύρουν προδήλως, ὅτι αἱ γλυκεφαὶ συγκινήσεις ἐκείνης παρήλαυνον ἐτι ἅπαξ πρὸ τῆς θλιβερᾶς αὐτοῦ ψυχῆς, ὡς ἐν ἡδύτατῳ ὄνειρῳ.

— Ἦμην ὁ εὐδαιμονέστατος ἄνθρωπος! — Εἶπεν εἶτα, βαθέως

ἀναστενάξας.— 'Ο εὐδαιμονέστατος καὶ συγχρόνως ὁ ἀθλιώτατος!... Ἐνόσω εἶχον τὴν Κλάραν παρ' ἔμοι, ἐνόσω τὴν ἐβλεπον, τὴν ἤκουον, ἤμην κυριευμένος ἀπὸ ἓν εἶδος γλυκείας μέθης, μαγικῆς ἐκστάσεως. Ἦσθανόμην ἑμαυτὸν ἀλλότριον τοῦ κόσμου, ὑπεράνω τοῦ κόσμου. Δὲν ἐσκεπτόμην τοὺς διέποντας αὐτὸν ἠθικοὺς νόμους. Δὲν ἐφρόντιζα. Ἄλλ' ὅταν ἀπεχωρίσθην, ὅταν εὐρέθην εἰς τὸ δωμάτιόν μου κατὰ μόνας, τότε ἐσυλλογίσθην τί ἐπραξα, καὶ μοὶ ἐφάνη ὅτι ὄνειρευθεὶς ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Παραδείσου, ἀφυπνιζόμεν ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς Κολάσεως. Ἐκαστον φίλημα ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς παρθένου μοὶ παρίστατο τώρα, ὡς φρικτὴ ἱεροσουλία. Καὶ μόνη ἡ ἀνάμνησις τῆς περιπτύξεως αὐτῆς μὲ ἀπετέφρωνεν, ὡς ἡ φλόξ τὸ ἀπεξηραμένον φρύγανον! Ἦτον ὡς ἐὰν ἐβεβήλωσα τ' ἄγια, ἐμόλυνα τὰ ἱερά! — Ἐγώ, ἄμαρτωλὸς καὶ ἀκάθαρτος! Πῶς θὰ μ' ἐμυσάττετο ἡ ἀγνή ἐκείνη κόρη, ἐὰν ἐγνώριζε μὲ τί ἄνθρωπον ἔχει νὰ κάμῃ! Καὶ ποῦ ἔμεινε λοιπὸν ἡ ἀνδρική μου ἀπόφασις νὰ μὴ ἀσπεθήσω εἰς τὴν Κλάραν; Καὶ ποῦ ἔμεινε ἡ ἠθική; Πρέπει νὰ ἐξομολογηθῶ! Πρέπει νὰ τῇ ἀποκαλύψω: Ὁ Ἔρως, ὃν νομίζει πρωτογενῆ καὶ πρωτότυπον, εἶναι βεβιασμένη ἀντιγραφὴ, εἶναι ἡ ἠχῶ μόνον τοῦ ἀληθινοῦ, ὅστις ἐσπαταλήθη ὅπου δὲν ἔπρεπε! — Καὶ ἐκάθησα λοιπὸν, καὶ ἔγραψα μίαν ἐπιστολήν, μίαν μακρὰν ἐπιστολήν. Καὶ τῇ τὰ εἶπον. Καὶ τῇ εἶπον τὸ διατί, καὶ τῇ ἔδωκα νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἄνθρωπος ὡς ἐγώ, οὐχὶ ἀγάπης ἦτον ἄξιος ἐκ μέρους τῆς, ἀλλὰ περιφρονησεως καὶ ἀποστροφῆς. Ἄλλ' ὅταν ἐσφράγισα τὴν ἐπιστολήν, ἐνθυμήθην, ὅτι ἐλησμόνησα τὴν ψυχικὴν τῆς Κλάρας ἀγαθότητα, τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀνεξικακίαν τῆς ἀπειροῦ, τῆς παιδικῆς αὐτῆς καρδίας. Καὶ ἐσκέφθην ὅτι μεθ' ὅσα καὶ ἂν κατηγορήσω τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ Κλάρα θὰ μὲ συγχωρήσῃ. Χάριν τοῦ πρὸς ἐμὲ ἔρωτός τῆς, θὰ μὲ συγχωρήσῃ. Καὶ ἂν μὲ συνεχώρει — ὦ! ἂν μὲ συνεχώρει. — Ἀνάθεμα τὴν στιγμήν ποῦ μοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἀπάνθρωπος ἰδέα! — Ἐσυλλογίσθην, ὅτι, ἂν μὲ συνεχώρει, ἂν ἐξηκολούθει νὰ μὲ ἀγαπᾷ, ἐν γνώσει τῆς ἠθικῆς ἐκείνης ταπεινώσεώς μου, θὰ ἐγίνετο μέτοχος αὐτῆς, θὰ ἐζητυελιζέτο καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία. Καὶ τότε τὸ ἰδανικὸν ἐκείνο ὕψος, ἐφ' οὗ μέχρι τοῦδε τόσον εὐλαβῶς προσητένιζον τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας μου, θὰ ἐξέλιπεν. Ὁ πρὸς αὐτὴν ἔρως μου θὰ ἐμειοῦτο! — Καὶ ἐξέσχισα τὴν ἐπιστολήν! Καὶ τὴν ἔκαυσα!!!

Ὁ Πασχάλης ἔφριξε πρὸ τοῦ ἤχου τῆς ἰδίας αὐτοῦ φωνῆς. Ἦ δεξιὰ αὐτοῦ ἐτινάχθη σπασμοδικῶς πρὸς τὰ ὀπίσω, ὡς ἐὰν ἐξε-

τέλει τώρα τὴν σωτήριον ἐκείνην κίνησιν, ἣν παρέλειψε νὰ ἐκτελέσῃ ὅταν ἐλάμβανε τὴν ἐπιστολήν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὴν καταστρέψῃ.

— Ἡ ἡμέρα ἤρχιζε νὰ χαράξῃ. — Ἐξηκολούθησεν ὁ Πασχάλης μετ' ἀγρίας πικρότητος ἐν τε τοῖς λόγοις καὶ τῇ ἐκφράσει τῆς φυσιογνωμίας αὐτοῦ. — Οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκοιμῶντο ἔτι. Καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ἀκόμη ἐβασίλευεν ἄκρα ἡσυχία. Μόνον παρ' ἔμοι ἐπεκράτει ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀναστάτωσης. Ταραχὴ καὶ ἀναστάτωσης ἐν τῇ ψυχῇ μου. Ἀναστάτωσης καὶ ταραχὴ ἐν τῷ δωματίῳ μου. Ὁ ἐν ἔμοι ἠθικὸς ἄνθρωπος μ' ἐμίσησε, μὲ ἀπεστράφη, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ συζήσῃ μετ' ἐμοῦ, ἐξῆτει τὸ διαζύγιόν του. Ἐγὼ ἤμην ἔνοχος, δὲν ἠδύναμην νὰ τὸ ἀρνηθῶ. Καί, ὡς ἐὰν προπαρεσκευάζον τὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνου, ἐσύναξα τὰ βιβλία μου, ἔδεσα τὰ πράγματά μου, ἐκάρφωσα τὰ κιβώτιά μου. Καί, πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ πρόγευμά μου, ἐγὼ ἀνεχώρουν ἐκ Φράιβουργ διὰ παντός.

Τὰ διαθυρηθέντα σχέδια τοῦ Βίσμαρκ ὡς πρὸς τὴν Κλαουστὰλειον ἀκαδημίαν ἔκαμαν πολλοὺς φοιτητὰς τῆς μεταλλευτικῆς νὰ σπεύσουν ἐνταῦθα, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀρξαμένου ἤδη ἐξαμήνου. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐχρησίμωσεν ὅπως καλύψῃ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς κατεπευσμένης καὶ ἀπροσδοκῆτου ἀναχωρήσεως, ἢ μᾶλλον ἀποδράσεώς μου, ἐκ Φράιβουργ. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι σοὶ ἔγραψα ἐντεῦθεν χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃς, καὶ σοὶ εἶπον ὅτι ἡ ἐπικειμένη μετὰθεσις τῆς Ἀκαδημίας προὐκάλεσε τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Κλάουσταλ. Τοῦτο ἦτο κυρίως ὁ ἀσθενέστερος, ὁ καταχρηστικὸς λόγος. Ὁ καθ' αὐτὸ καὶ κύριος λόγος, τὸν ἐννοεῖς τώρα, ἦτον ἡ ἄρσις τῆς μεταξύ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ μου ἀνθρώπου διχονοίας, ἦτον ἡ ἀπόφασις νὰ σώσω τὴν Κλάραν... ὦ, τῆς σκληρᾶς καὶ ἀπανθρώπου σωτηρίας!...

Ἀναχωρῶν ἐκ Φράιβουργ ἀνέθηκα εἰς ἓνα τῶν ἐπιστατῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐγγράφως νὰ τακτοποιήσῃ καὶ μοὶ πέμψῃ τ' ἀπολυτήρια ἐνδεικτικά μου εἰς Κλάουσταλ. Ὅταν μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἔλαβον ἐνταῦθα τὸν φάκελλον τοῦ Πανεπιστημίου, εὗρον ἐν αὐτῷ καὶ μίαν ἐπιστολήν πρὸς ἐμὲ ἐπιγεγραμμένην ἀλλ' ἀναθεμιμένην εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ πανεπιστημίου νὰ μοὶ τὴν διευθύνουν, ὡς ἀγνωστοῦ οὐσῆς τῆς διαμονῆς μου. Τὸ γραψιμὸν μοὶ ἦτον ὅλως διόλου ἄγνωστον, ἐν τούτοις—ὡσάν νὰ τὸ προεῖδεν ἡ καρδιά μου!— τὸ γράμμα δὲν ἦτο ξένον. Προήρχετο παρὰ τῆς κυρίας Β., τῆς συγγε-

νοὺς τῆς Κλάρας. Ἡ κυρία Β. μοὶ ἀνεμίμησκεν τὴν δι' αὐτῆς διοργανωθείσαν ἐσπερινὴν ἐκείνην συνάντησίν μου μετὰ τῆς Κλάρας μοὶ ἐξέθετε τοὺς σπουδαίους λόγους δι' οὓς, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ καθηγητοῦ, εἶχε προβῆ εἰς τὸ ἀπονενομημένον ἐκεῖνο διάβημα. Κατηράτο τὴν ὥραν καθ' ἣν ἐβλαψε τὴν κόρην, ἀντὶ νὰ τὴν ὠφελήσῃ, καὶ μ' ἐξώρκιζεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν συνειδησίν μου, νὰ καύσω τὴν ἐπιστολὴν τῆς, ἀλλὰ νὰ σπεύσω νὰ παρηγορήσω τὴν Κλάραν, ἐὰν δὲν θέλω νὰ γείνω ὁ φονεὺς τῆς ἀθωοτέρας ὑπάρξεως τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιστολὴ ἦτο γεγραμμένη ἐν βίᾳ καὶ μὲ τρόπον ἐμφαίνοντα μεγίστην ψυχικὴν ταραχὴν τῆς γραφοῦσης. Ἦτο χρονολογημένη πρὸ δέκα ἡμερῶν. Αἱ ἐν Φράιβουργ ἀρχαὶ τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ νὰ ἀποφύγουν διπλοῦς κόπους, ὡς φαίνεται, ἀνέβαλον τὴν ἀποστολὴν τῆς, μέχρις ὅτου ἠτοιμάσθησαν τὰ ἐνδεικτικὰ μου. Ἀπῆντησα αὐτοστιγμῆ καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Κλάραν. Τῇ ἐζήτησα μετὰ δακρύων συγγνώμην διὰ τὴν ἀνανδρον ἀπόδρασίν μου· τὴν ἐξικέτευσα νὰ μοὶ γράψῃ. Τῇ ὑπεσχέθην νὰ ἐπιστρέψω. Ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά πλέον— Εἶχεν ἀποθάνει!!! Μετὰ δύο τρεῖς ἡμέρας ἔλαβον αὐτὸ τὸ γράμμα... Εἶναι τοῦ πατρός τῆς. — Καὶ πνιγόμενος ὑπὸ τῶν δακρύων τοῦ ἀπεκλειδωσσε τὸ συρτάριον μικρᾶς παρακειμένης τραπέζης καὶ λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ἤρξατο νὰ τὴν ἀναγινώσκῃ μετὰ φωνῆς τρεμούσης καὶ συγκεκομμένης:

«Ἄγαπητέ μοι Πασχάλη!

Ἐκτελῶ θλιβερὸν καθήκον, γράφων ἡμῖν ἐγὼ, ὅπως σὰς ἀναγγεῖλω τὴν εἰς χεῖράς μου ἄφισιν τῆς ἐπιστολῆς, ἣν τόσον φιλόφρον ἐγράψατε πρὸς τὴν πτωχὴν μου Κλάραν. Ἀνέλπιστον κακὸν ἠθέλησε νὰ ἀποφανώσῃ ἐμὲ τοῦ μόνου στηρίγματος τῶν ἀσθενῶν γηρατειῶν, κ' ἐστέρησεν ὑμᾶς μιᾶς φίλης, ἥτις εἶμαι βέβαιος, θὰ ἐθεώρει εὐτυχίαν τῆς ν' ἀποκριθῇ εἰς τὸ γράμμα σας. Σὰς παρακαλῶ ἐνώσαστε μετὰ τῶν ἐμῶν τὰς ὑμετέρας πρὸς τὸν Ὑψιστον προσευχὰς ὑπέρ...».

Σφοδροὶ ὀλολυγμοὶ ἀπέπνιξαν τὴν φωνὴν του· μεγάλη δάκρυα κατεπλημμύρησαν τοὺς ὀφθαλμοὺς. Συνεκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν κλαίων πικρῶς καὶ ὀδυρόμενος.

— Καὶ εἰμ' ἐγὼ ὁ ἀσυνείδητος—ἀνωλόλυξεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλαυθμῶν του,—ἐγὼ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀπορφανώσας τὸν δυστυχὴ πατέρα! Ὁ στερήσας αὐτὸν τοῦ μόνου στηρίγματος τῶν ἀσθενῶν γηρατειῶν του! Εἰμ' ἐγὼ ὁ ἐναγής, ὁ μαράνας διὰ τοῦ δηλητηρίου

τῆς καρδίας αὐτοῦ τὸν τρυφερόν τῆς ἀγνότητος κρίνον! Εἰμ' ἐγὼ ὁ βέβηλος, ὁ σβύσας διὰ τῆς νοσηρᾶς αὐτοῦ πνοῆς τὴν ἱεράν λυχνίαν τῆς Ἑστιάδος τοῦ θείου ἔρωτος! Ἐγὼ εἶμαι ὁ αἴτιος, ἐγὼ ὁ αὐτοουργὸς τοῦ θανάτου τῆς Κλάρας! Ὡ, Θεέ μου! Θεέ μου! Πῶς ὑπέφερες, πῶς ἠνέχθης ν' ἀποθάνῃ ἐκείνη, καὶ νὰ ζῶ ἐγὼ, ὁ ἄθλιος, ὁ ἐλεεινός, ὁ ἐξώλης καὶ προῶλης! Νὰ καταστραφῇ ἡ ζωὴ τῆς ζωῆς, καὶ νὰ ζῶ ἐγὼ τοῦ ὁποίου χίλια ἔτη δὲν θὰ ἦσαν ἄξια μιᾶς στιγμῆς τῆς ζωῆς τῆς Κλάρας!

Καὶ κλαίων καὶ ὀδυρόμενος μετ' ἐξάλλου παραφορᾶς ὁ ταλαίπωρος, ἐκτύπα τὸ στήθος καὶ ἀπέσπα τὴν κόμην του!

Ἡ καταστροφὴ ἦτο τῷ ὄντι φοβερά. Ἡ ἀπελπισία δικαία. Πᾶσα παρηγορία θ' ἀπέβαινε ἀσκοπος καὶ ματαία. Ἄλλως τε δὲν εἶχον καὶ τὴν ἀπαιτούμενην ἡσυχίαν τοῦ πνεύματος. Ἡ ἱστορία συνεκίνησε βαθέως τὴν καρδίαν μου, ἡ δὲ κατάστασις τοῦ Πασχάλη θὰ ἐκίνοι καὶ τοὺς λίθους αὐτοὺς εἰς δάκρυα. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐξηκολούθησ' ἐλέγχων αὐτὸς ἑαυτὸν μετ' ἀπελπιστικῆς πικρίας, ἐπικαλούμενος διὰ τρυφερωτάτων ἐπιθέτων τὴν νεκρὰν αὐτοῦ φίλην, ἐξαιτούμενος συγγνώμην δι' ἐκφράσεων τόσον συγκινητικῶν, μετὰ καρδίας τόσον συντετριμμένης, ὥστε θὰ ἐκίνοι εἰς οἶκτον καὶ τὸν μᾶλλον ἀνηλεῆ καὶ ἀμείλικτον κριτὴν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δικασθῇ τοῦτ' αὐτὸ ἐπὶ πραγματικῷ φόνῳ.

Μετὰ τινὰς ματαίας προσπαθείας, ὅπως τὸν καθησυχάσω, δὲν ἤξεύρω πῶς περιήλθεν ἡ χεὶρ μου ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν εἶχεν ἀφήσει νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Τὴν ἔλαβον καὶ τὴν ἀνέγνωσα κατ' ἐμαυτόν. Τὴν ἀνέγνωσα ἅπαξ, τὴν ἀνέγνωσα δις, καὶ ὅσον τὴν ἀνεγίνωσκον, τόσον ἰσχυροτέρα ἐγίνετο μία ἀμυδρά κατ' ἀρχὰς ὑπόνοια, μία κρυφὴ τῆς καρδίας μου ἐλπίς. Ἴσως δὲν ἀπωλέσθῃ ἀκόμη τὸ πᾶν, ἴσως δὲν ἀπωλέσθῃ τίποτε! Ἐὰν ἐννοῶ καλῶς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἀπολύτως τίποτε!

— Πασχάλη, ἀδελφῆ Πασχάλη,—εἶπον μετ' ἐπανελημμένης ἐπιμονῆς—ἀπήντησες εἰς αὐτὸ τὸ γράμμα; Ἡρώτησας ἀπὸ τί ἀπέθανεν ἡ Κλάρα; Μετέβης εἰς Φράιβουργ;

— Πῶς νὰ μεταβῶ ἢ νὰ γράψω,—εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ πολὺ—χωρὶς νὰ προξενήσω νέαν καταστροφὴν! Πῶς νὰ παρουσιασθῶ, ἢ νὰ ἀπαντήσω εἰς τὸν δυστυχὴ ἐκείνον γέροντα, χωρὶς νὰ τῷ εἶπω τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πῶς νὰ τῷ εἶπω τὴν ἀλήθειαν ἐφ' ὅσον ἡ πληγὴ τοῦ εἶναι τόσον πρόσφατος ἀκόμη! Νὰ τῷ εἶπῶ ὅτι φονεὺς τοῦ τέκνου

του εἶμαι ἐγώ, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐκλογῆς του! Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐπι-
στοσύνης του! Αὐτὸ θὰ τὸν ἐφόνευε, χωρὶς ἄλλο θὰ τὸν ἐφόνευεν! —
Ἡ ἐλπίς μου ἐκείνη ἐκρατύνθη τώρα μέχρι βεβαιότητος. Ὁ Πασχά-
λης κατεστρατηγήθη! Κατεστρατηγήθη ὑπὸ τοῦ διλημματικοῦ τῆς
ἐπιστολῆς ὕφους! Καθῆσας ὄλωσεν διόλου παρ' αὐτῶ καὶ πλησιάσας
τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ὀφθαλμούς του: Πασχάλη, τῷ εἶπον ἐπι-
τιμητικῶς, μὴν κάμνης ὡσάν παιδί. Ἀνάγνωσε τὴν ἐπιστολὴν ἀκόμη
μῖαν φοράν. Αὐτὴ δὲν λέγει τίποτε περὶ θανάτου τῆς Κλάρας.

— Πῶς δὲν λέγει! Ἀνέκραξεν ἐκεῖνος, ἀντιληφθεὶς τοῦ ἐτέρου
ἄκρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ θεῖς τὸν λιχανὸν ἐπὶ τῆς τελευταίας γραμ-
μῆς. — Πῶς δὲν λέγει! Δὲν βλέπεις; “Ἐνώσατε μετὰ τῶν ἐμῶν τὰς
ὑματέρας πρὸς τὸν Ὑψιστον προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῆς!”.

— Πρὸς τὸν Θεὸν συμπροσευχόμεθα, εἶπον ἐγὼ ἀπαθῶς καὶ
σπουδαίως, ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ζώντων.
Οἱ κλαυθμοὶ σου μ' ἐμπόδισαν πρὸ μικροῦ νὰ ἀκούσω τὸ τέλος τοῦ
γράμματος. Ἐάν δὲν τὸ ἀνεγίνωσκον μόνος, θὰ εὕρισκόμην εἰς τὴν
αὐτὴν μετὰ σοῦ ἀπάτην. Καὶ σύ, ὡσάκις τὸ ἀναγινώσκεις, εἶμαι βέ-
βαιος, παραφέρεσαι ὑπὸ τῆς θλίψεώς σου τόσον ὥστε δὲν σκέπτε-
σαι διόλου, τὸ περίτεχον καὶ διλημματικὸν τῶν τε λέξεων καὶ τῶν
φράσεων τοῦ γέροντος καθηγητοῦ. Διότι ἀληθῶς περίτεχον καὶ
διλημματικὸν εἶναι τὸ γράμμα καὶ ὄχι μόνον περὶ θανάτου δὲν λέγει
τίποτε, ἀλλ' οὐδὲ περὶ ἀρρωστίας. Διὰ τὸ πρῶτον εἶναι πολὺ ἀσθενές·
διὰ τὸ δεύτερον πολὺ μεγαλοποιημένον. Τοιοῦτόν τι δὲν περιμένει
κανεὶς ἀπὸ ἑνα καθηγητὴν ὅσον σχολαστικὸς καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι
εἶναι. Διότι ἰδέ. “Κακὸν” δὲν θὰ εἶπῃ πάντοτε Θάνατος. Ὁ Θάνατος
δὲν εἶναι μάλιστα ποτὲ “ἀνέλπιστον” κακόν. Ἐπειτα «τοῦτο ἢ
ἐκεῖνο “ἠθέλησε” νὰ μ' ἀπορφανώσῃ», γερμανιστὶ λεγόμενον, δὲν
σημαίνει πάντοτε ὅτι καὶ μ' ἀπορφανώσῃ, ἀλλὰ ὅτι ἐπιβόηται. Πολλὰς
φορὰς σημαίνει ἀπλῶς “ἐδοκίμασεν ἀλλὰ προελήφθη”, ὅπως καὶ εἰς τὴν
γλῶσσάν μας. Ἐπειτα, προκειμένου περὶ θανάτου, δὲν λέγομεν
προσευχέσθε “ὑπὲρ αὐτοῦ” τόσον, ὅσον λέγομεν προσευχέσθε
“ὑπὲρ τῆς ψυχῆς” αὐτοῦ. Διατί λοιπὸν νὰ ἀποδώσωμεν τὴν χειροτέ-
ραν μόνον σημασίαν εἰς τὰς λέξεις τοῦ καθηγητοῦ; διατί νὰ υποθέ-
σωμεν, ὅτι ὁμιλεῖ περὶ θανάτου, ἢ ἔστω περὶ ἀσθενείας τῆς Κλάρας;

Ὁ Πασχάλης ἤρπασε τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τῆς χειρὸς μου.

— Ὅχι! Ὅχι! ἐξηκολούθησα ἐγὼ μετὰ ζήλου. Σκοπὸς τοῦ δὲν
ἦτο νὰ σὲ εἶπῃ οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἄλλο. Σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ σὲ εἶπῃ

τρίτον τι. Καὶ νὰ σοὶ τὸ εἶπῃ τόσον δισήμως, τόσον διλημματικῶς
ὥστε νὰ παύσῃς τὰς μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ σχέσεις ἐνωρίτερον.
παρ' ὅτι θὰ ἔκαμνεν, ἐάν ἤθελε σοὶ τὸ ἀπαιτήσῃ ἀπλῶς καὶ εἰλικρι-
νῶς. Καὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν ἐπέτυχε πληρέστατα καὶ στρατηγι-
κῶτα.

Ὁ Πασχάλης κρατῶν τὴν ἐπιστολὴν πρὸ τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας,
διὰ τῶν σπασμοδικῶς τρεμουσῶν χειρῶν του, περιήγεν ἐπ' αὐτῆς
τὸ βλέμμα τῶν ἐκπεληγμένων ὀφθαλμῶν τόσον ὀξύ, τόσον ἐταστι-
κόν, ὡς ἐάν ἐπρόκειτο ν' ἀνακαλύψῃ τὰ λεγόμενά μου ὑποκάτωθεν
τῶν ψηφίων τοῦ καθηγητοῦ, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ ὕφῃ τοῦ χάρτου κεκρυμμένα.

— Ἀλλὰ ποῦ εἶναι λοιπὸν αὐτό; — ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους ἀνυπο-
μονῶν — ποῦ εἶναι αὐτὸ ποῦ λέγεις; — Καὶ χωρὶς νὰ σηκώσῃ τοὺς
ὀφθαλμούς, περιέφερε τὸ δάκτυλον ἐπὶ τῶν γραμμῶν, ὡς ἀναγινώ-
σκον παιδίον.

— Δὲν τὸ ἤυρες ἀκόμη; Εἶπον ἐγὼ ἐγερθεῖς. Φέρ' ἐδῶ τὴν ἐπι-
στολὴν. — Καὶ ἀποσπᾶσας τὴν ἐπιστολὴν διὰ βίας ἀπὸ τῶν χειρῶν
τοῦ, — Ἄκουσε, τῷ εἶπον.

«Ἐκτελῶ θλιβερόν “καθῆκον” γράφων ὑμῖν “ἐγώ”, ὅπως σὰς
ἀναγγείλω τὴν εἰς “χεῖράς μου” ἄφιξιν τῆς ἐπιστολῆς... σας... πρὸς
τὴν... Κλάραν».

Τουτέστιν: Σὰς ἀναγγέλλω μετὰ θλίψεως, (καί, ἀδιάφορον ἂν καὶ
πρὸς θλίψιν σας) ὅτι τὰς ἐπιστολάς σας τὰς ἀναγινώσκω “ἐγώ”.
Διότι τὰ πατρικά μου καθήκοντα μοὶ ἐπιβάλλουν νὰ ἀπαγορεύσω
τὴν ἄφιξιν αὐτῶν μέχρι τῶν χειρῶν τῆς θυγατρὸς μου, ἥτις ἐφάνη
τόσον πτωχὴ τῷ πνεύματι, ὥστε νὰ “ξεμυαλισθῇ” ἀπὸ ἑνα ἀπλοῦν
“φοιτητάκον”.

Ὁ Πασχάλης ἐτινάχθη, ὡς ἄνθρωπος ἐξαφνισθεὶς ἐν τῷ ὄνειρῳ
τοῦ ὑπὸ σφοδροῦ τινος κρότου. — Ἄκουσε παρακάτω, εἶπον ἐγὼ
ἀδιαφόρως.

«Ἀνέλπιστον κακὸν “ἠθέλησε” ν' ἀπορφανώσῃ ἐμὲ κτλ. καὶ
“ἐστέρησε” ὑμᾶς κτλ. εἰς τὸ γράμμα σας κτλ.» μέχρι τέλους.

Θέλει νὰ εἶπῃ, ὅτι ὁ ἀριστος μαθητὴς μου Πασχάλης, φωραθεὶς
“ἀεπιστῶς κακός”, ἐδοκίμασεν (ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε) νὰ μὲ στε-
ρήσῃ τὸ τέκνον μου μεταφέρων αὐτό, ἔστω καὶ ὡς σύζυγόν του,
εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κόσμου, ἐνῶ γνωρίζει, ὅτι ἐγὼ ἄλλο στή-
ριγμα τῶν ἀσθενῶν μου γηρατειῶν δὲν ἔχω. Διὰ τούτου ὁμοῦ ὁ ἐ-
ραστής, ὁ κακὸς Πασχάλης, ἐστέρησεν ἑαυτὸν τοῦ δικαίωματος

νά είναι φίλος κῶν τῆς Κλάρας, διὰ τὴν ὁποίαν, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ἀπαντήσεις εἰς ἐπιστολάς του, (ἐὰν ἐξηκολούθει νά εἶναι καλός) θὰ ἦσαν εὐτόχημα, κατὰ τὰς θλιβεράς ὥρας τῆς ὄρφανείας τῆς· θὰ ἦσαν παρηγορία, μόνη ἐναπολειφθεῖσα δι' αὐτὴν ἐπὶ γῆς. Τώρα ποῦ στερεῖται τῆς παρηγορίας σας, εὐχεσθε κῶν μετ' ἐμοῦ νά τὴν παρηγορήσῃ ὁ Ὑψιστος.

Ἡ ἐρμηνεῖα αὐτῆ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κυρίου Μ. ἐνεποίησεν ἐπὶ τοῦ Πασχάλη, ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς, ἐκπληκτικὴν ἐντύπωσιν. Ἡ ταραχὴ του, ὅταν ἐννόησε ποῦ ἔτεινον αἱ ὑπόνοιά μου, ἦτον ἀληθῶς μεγάλη. Διὰ τῆς τρεμοῦσης χειρός του ἀντεῖχετο νευρικῶς τοῦ ἐτέρου ἄκρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ μὲ ἀνησυχούς ὀφθαλμούς παρατήρει ἐναλλάξ τὰ γράμματα καὶ τὸ πρόσωπόν μου. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέσυρεν ἀνεπαισθῆτως τὴν χεῖρά του, ἀπέστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπεσύρθη. Καὶ ὅταν ἐτελείωσα τὴν ἐξήγησιν, ἐξεπλάγην, ἐρῶν αὐτὸν ἀνακειμένον ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἀδιάφορον καὶ μηδαμῶς προσέχοντα εἰς τοὺς λόγους μου. Τοῦτο δὲν ἦτο τὸ παρ' ἐμοῦ προσδοκηθὲν ἀποτέλεσμα. Ἐν τούτοις μετὰ προσπεποιημένου πλέον ζήλου ἐξηκολούθησα ὑποστηρίζων τὴν ἐρμηνεῖαν μου. Ἡ σιωπὴ τῆς κυρίας Β. μετὰ τὴν μόνην τῆς ἐπιστολῆς, ἢ προτροπὴ τῆς πρὸς τὸν Πασχάλην νά καύσῃ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην μοὶ παρείχε δυνατόν ἐπιχείρημα. Χωρὶς ἄλλο, ἔλεγον, ἢ γυνὴ αὐτῆ δὲν εὐρίσκειται πλέον παρὰ τῆ Κλάρα, δὲν διατελεῖ ζῶσα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ καθηγητοῦ. Ἡ σύμπραξις, ἢ παρουσία τῆς κατὰ τὴν ἑσπερινὴν ἐκείνην συνέντευξιν, ἀνακαλυφθεῖσα, τίς οἶδὲ πως εἰς τὸν αὐστηρὸν πατέρα, προεκάλεσε τὴν ἀποβολὴν τῆς. Ἄλλως θὰ ἔγραφε, θὰ ἔγραφεν ἔστω καὶ ὅπως ἀναγγεῖλη τὸν θάνατον τῆς Κλάρας. Καὶ τελευτῶν:

— Βλέπεις, εἶπον, Πασχάλη, τί κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἢ προκατάληψις; Σ' ἐκράτησε τόσοσιν καιρὸν ἀπατημένον. Σ' ἐβασάνισε διὰ τίποτε. Σὲ κατεδίκασεν εἰς σιωπὴν καὶ ἀδράνειαν βεβαίως πρὸς μεγάλην θλίψιν τῆς Κλάρας.

Ὁ Πασχάλης ὕψωσεν ἡσύχως τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ παρατήρησε μετ' οἴκτου ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ διαστείλας τὰ χεῖλη μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας:

— Ἐγείνες δά, εἶπε, δεινὸς φιλόλογος! Εἰς τόσοσιν μικρὸν διάστημα! Δεινὸς ἐρμηνευτής! Βλέπεις, αὐτὸ τὸ ἔχει ἡ Γοττίγγη. Σὲ συχαίρω! Ἐν τούτοις ἐπιφύλαξε τὴν σοφίαν σου. Θὰ σὲ χρειασθῇ νά παρεξηγῆς—ἤθελον νά εἶπω ἐξηγῆς—τοὺς κλασσικοὺς εἰς τὰ

παιδιάρια. Ἄλλὰ μετὰ μικρὸν κρεμάσας πάλιν τὴν κεφαλὴν μετ' ἀπελπισίας—Ἄχ! φίλε μου! φίλε μου!—εἶπεν. Προσπαθεῖς νά παρηγορήσῃς μίαν ἀγρίαν, ἀπαρηγόρητον θλίψιν: Τὸ ξεύρω. Ὁ πρὸς ἐμὲ οἰκτὸς σου σὲ κάμνει νά καταφύγῃς εἰς ὅλα τὰ πιθανὰ ἐπιχειρήματα. Ἐὰν ἐγνωρίζεις τὸν πατέρα τῆς Κλάρας, ὅπως ἐγώ, ἐὰν εἶχες ἀναγνώσει τὴν ἐπιστολὴν τῆς Β., ἐὰν ἤξευρες πρὸ πάντων τὴν συγκοινωνίαν τῆς ψυχῆς μου... Ἐὰν τὴν ἤξευρες ταύτην—εἶμαι βέβαιος, δὲν θ' ἀμφέβαλλες.

— Συγκοινωνίαν, μετὰ τίνος; Εἶπον ἐγώ, παραξενευθεὶς ἐκ τοῦ τρόπου του.

— Μετὰ τῆς Κλάρας, ἀπήντησεν ἐκεῖνος μυστηριωδῶς, μετὰ τῆς "ψυχῆς" τῆς Κλάρας! Σοὶ εἶπον πῶς μοῦ συνέβη τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τῆς συναντήσεώς μας. Πῶς μ' ἐκυρίευσεν ἕνας ἄγριος, ἀκράτητος πόθος, νά τὴν ἰδῶ, καὶ πῶς εὐρέθη αἴφνης ἐνώπιόν μου, εἰς ἕνα τόπον, ὅπου ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἐπερίμενα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μοῦ συνέβη τόσαις φοραῖς τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Δὲν σὲ λέγω, πῶς λησμονῶ ποτε τὴν Κλάραν. Ἄλλ' ὅταν ὁ καιρὸς χαλάσῃ, καὶ ὑγραθῇ ὁ ἀήρ, καὶ σκοτεινιάσῃ ἢ ἀτμοσφαῖρα, καὶ μὲ καταλάβῃ ἢ μελαγχολία μου, τότε δὲν εἰμπορῶ νά σκεφθῶ τίποτε, τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν Κλάραν. Ὅλην τὴν ἡμέραν, ὅλην τὴν νύκτα, τίποτε. Καὶ καθὼς ἀναπολῶ εἰς τὴν μνήμην μου ὅλα τὰ περιστατικὰ τοῦ ἔρωτός μας, ἔξαφνα μὲ κυριεύει ὁ πόθος ἐκεῖνος νά τὴν ἰδῶ, ὅπως ἦτο κατὰ τὸ ἐν, ἢ κατὰ τὸ ἄλλο, καὶ—δὲν θὰ τὸ πιστεύσῃς—ὅπως τὴν φαντασθῶ, ἔτσι μοὶ παρουσιάζεται! Ἐψές, εἶδες τί φοβερὴ νύκτα, τί ἀγριότης ἀνέμων, τί ἀναστάτωσις στοιχείων. Αὐταὶ εἶναι αἱ χειρότερά μου νύκταις. Οἱ μυκηθμοὶ τῶν ἀνέμων, οἱ γογγυσμοὶ τῶν δένδρων, οἱ τριγμοὶ τῶν παραθύρων ἐκπτοοῦσι τὴν καρδίαν μου, ἐξορίζουν τὸν ὕπνον μου, ἐκσοβοῦν τὴν ψυχὴν μου, ὡς ἔλαφον πανταχόθεν κυνηγουμένην, δὲν τὴν ἀφίνουν νά ἡσυχάσῃ. Δὲν ἐπανέρχονται τὰ γεγονότα τῆς θλιβεράς ταύτης ἱστορίας εἰς τὴν μνήμην μου, ἢ ψυχὴ μου ἐλαύνεται πρὸς αὐτά, ἐλαύνεται ἀφειδῶς καὶ ἀμειλίκτως, ἐλαύνεται ὡς ὕψ' ὑλακτούντων κυνῶν, πλαταγουσῶν μασιτίγων, ἔως οὐ διαδράμη πάντα, ἅπαξ καὶ δις καὶ τρίς, οὐχὶ κατὰ σειράν, ἀλλ' ἀτάκτως, ὅπως ἐκσοβηθῇ, καὶ πρὸς ὅπου ἐκσοβηθῇ, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς καθ' ἣν ἐξηυτελίσθη ἐνώπιον τοῦ προστύχου ἐκεῖνου γυναιίου, μέχρι τῆς τελευταίας, καθ' ἣν ἐφόνευσα τὸν ἄγγελον τῆς ἀγάπης! Ἐτσι καὶ ἔψες τὴν νύκτα. Ἐφθασα μέχρι τοῦ σημείου

τούτου, κεκοπιακῶς κ' ἐξηντλημένος, μὲ τὴν φοβερὰν, τὴν ἀμειλικτον συναίσθησιν, ὅτι εἶμαι ὁ πλεόν ἐναγής, ὁ πλεόν ἀλιτῆριος τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ, ἐκ τοῦ ἐρέβους τῆς σκοτεινῆς φαντασίας μου ἀνέβη ἡ καθαρὰ, ἡ ἄσπιλος μορφὴ τῆς Κλάρας, ὡς ἀστὴρ ἀνατείλων! Πόσον συμπαθής! πόσον ἀνεξίκακος! πόσον οἰκτεῖρων! Εἴμπορεῖ νὰ μὴ μ' ἐσυγχώρησε; Ποτέ! Βεβαίως δὲν μοῦ μνησικακεῖ. Βεβαίως δέεται ὑπὲρ ἐμοῦ, δέεται ὅπως ἐξιλεώσῃ τὸν κριτὴν μου, τὸν Πλάστην μου! Ἐκεῖ μ' ἐκυρίευσεν αἴφνης ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος πόθος νὰ τὴν ἰδῶ, νὰ τὴν ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου, ὅτι τὸ κάμνει. — Καί σειςθεῖς ὑπὸ ἰσχυρᾶς φρικιάσεως — Ὅπως τὴν ἐπόθησα, εἶπε, μετὰ τρεμούσης, ὑποκόφου φωνῆς, — ὅπως τὴν ἐπόθησα, ἔτσι μ' ἐφάνη, ἔτσι παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου: Ἐντὸς τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τὸ γλυκὺ φῶς τοῦ Παραδείσου μὲ τὴν λευκὴν τῶν ἀγγέλων στολὴν μὲ τὴν ξανθὴν τῆς κόμην, χυμένην ἐπὶ τῶν νότων μὲ τὴν χρυσὴν τῆς χάρπαν πρὸ τῶν μικρῶν χειρῶν τῆς. — Τί φρικίᾳς τοιουτοτρόπως; Σοῦ δίδω μόνον μίαν ἀμυδρὰν ιδέαν! Διότι τοὺς γαλανοὺς τῆς ὀφθαλμοῦς, τὸ κατανυκτικόν τῆς βλέμμα πῶς νὰ σοῦ τὸ περιγράψω! Ἐπειτα τοὺς ἤχους τῆς χάρπας, τὴν μουσικὴν τῆς φωνῆς τῆς. — Τί ταράττεσαι; τί τρέμεις τοιουτοτρόπως; ὦ! ἐὰν ἠξιώνησο νὰ τὴν ἰδῆς, ὡς ἐγώ, ἐὰν τὴν ἐβλεπες μίαν φοράν τί θὰ ἔκαμνες, ἀφοῦ σὺ τὸ λέγω μόνον καὶ συγκινεῖσαι τόσο!

Ἡ περιγραφή αὐτὴ ἔσεισεν ἐκ θεμελίων τὴν καρδίαν μου. Ἀνὰ πᾶσάν του λέξιν παγερὰ φρικιάσις διέτρεχε τὰ νεῦρά μου. Τὴν ὄπτασίαν τοῦ δυστυχοῦς τὴν εἶδον ἐγὼ πρὸ τινων ἑβδομάδων μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμοὺς μου! Τὴν εἶδον ἐν τῷ κυανῷ, ἐν τῷ στρογγυλῷ θαλάμῳ τοῦ φρενοκομείου τῆς Γοττίγγης! Τώρα μοῦ διηνοίγησαν οἱ ὀφθαλμοί. Ἡ παράφρων ἦτο θύμα ἐρωτικῆς ἀπελπισίας, μοῖ εἶπον. Ἦτον ἐκ τοῦ Δουκάτου τῆς Βάδης! Νομίζω μάλιστα, ὅτι ἤκουσα καὶ τὸ ὄνομα Μ., σιγηλῇ τῇ φωνῇ καὶ μετ' οἴκτου προφερθὲν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ μου. Ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τῆς Κλάρας. Τί ἀπίστευτος σύμπωσις! Τί ἀνέλπιστος συγκυρία! Καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς, κ' ἐκεῖνη ἐννοεῖται τώρα καλλίτερα. Ἡ κόρη του δὲν ἦτο νεκρά, ἀλλ' ἦτο πολὺ πλεόν ἢ ἀσθενής! Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔγραφεν ὁ γέροντ ὅσον περικεκαλυμμένως, δηλοποιῶν δυστύχημα ἦττον μὲν θανάτου, ἀλλὰ πολὺ φοβερὸν ἢ ὥστε νὰ ὀνομασθῇ, πολὺ ἀπελπιστικώτερον ἢ ὥστε νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀσθενεία!

Κ' ἐνθ' προσεπάθουν ν' ἀποκρύψω τὴν καθ' αὐτὸ αἰτίαν τῆς πα-

ραχῆς μου, ἀφίπων τὸν Πασχάλην εἰς μίαν πλάνην ἣτις ἀναμφιβόλως τῷ ἦτο σωτηριωδέστερα τῆς ἀληθείας, ἐθαύμαζον κατ' ἰδίαν, πῶς ἠμπόρεσε νὰ μὲ διαλάβῃ μέχρι τοῦδε ὁ σύνδεσμος, ὁ συνέχων τὴν ἐν τῷ φρενοκομείῳ τῆς Γοττίγγης δυστυχίαν μὲ τὴν οὖσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου! Ἄλλ' οὕτω συμβαίνει συνήθως, ὅσάκις ζητοῦμεν ν' ἀνακαλύψωμεν ὡς ἀλήθειαν οὐχὶ τὸ τί ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἐπιθυμοῦμεν.

Ὅταν συνεπλήρωσε τὴν περιγραφὴν τῆς ὄπτασιος αὐτοῦ ὁ δυστυχὴς φίλος μου, ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν ἐκεῖνων τῶν συγκινήσεων, ἃς ὑπέστη ἐνώπιον αὐτῆς κατὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀδρανῆς καὶ ἄφωνος ἐπὶ τῆς θέσεώς του, ὡς ἀνθρώπος ἀποκαμῶν κ' ἐξηντλημένος ἐξ ὑπερβολικῆς κοπώσεως. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς μαραμένης αὐτοῦ μορφῆς δὲν ἐπεκάθητο πλεόν τώρα ἡ ἀργία, ἡ ἀνησυχαστικὴ ἐκεῖνη θλίψις. Ἡ ἀνακοίνωσις τῆς συμφορᾶς τὸν ἀνεκούφισεν. Ἡ γλυκεῖα ἀνάμνησις τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μεσιτεύσεως παρθένου τὸν ἐπαρηγόρησεν. Ὁ πυρετὸς τῶν νεύρων του ἐλόφθησεν μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ του διετέλουν ἀκόμη ἐκστατικῶς ὤψωμένοι. Ἄλλ' ἡ ἐκστασις αὐτῆ ἦτον ἐκστασις ἀνθρώπου ἐσωτερικῶς κ' ἐν κατανύξει προσευχομένου, οὐχὶ ψυχῆς ἐπιτομένης καὶ τρεμούσης πρὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς φαντασμάτων. Μία μυστηριώδης, ἀλλ' ὑπερκόσμιος ἡδονὴ ἐδάνειζεν, ἔλεγες, εἰς τὸ βλέμμα του, τὴν ὑπερβολικὴν ἐκείνην λάμψιν.

— Ἀπέθανεν! ἐψιθύρισε μετὰ μακρὰν σιωπὴν. — Ἀπέθανε! Μοὶ τὸ λέγει ἡ καρδία.

— Ναί, Πασχάλη, ἀπέθανεν! Εἶπον ἐγὼ τρυφερῶς. — Ἦτο πεπρωμένον. Ὅλοι θ' ἀποθάνωμεν.

— Ἄλλ' ἡ καρδία μοὶ λέγει — ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος ἐν ἀγίῳ ἐνθουσιασμῷ — ὅτι δὲν ἀπέθανε διὰ παντός. Αἱ ψυχαὶ μας συγκοινωνοῦσι "καὶ διὰ τῆς ὕλης ἀκόμη". Βλέπεις, ἦσαν προωρισμένοι ἢ μία διὰ τὴν ἄλλην. Ἡ ἐδικὴ μου εἰς τὴν παραφορὰν ἐνὸς προῶρου πάθους διεκώβησε τὸν προορισμὸν τῆς καὶ τὸν ἔχασε. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνωσίς μας. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐπάνω... ὦ, ἐκεῖ ἐπάνω θὰ τῆς ὑπάγω καρδίαν κεκαθαρμένην εἰς τὰ δάκρυά μου, ἐξηγησιμένην διὰ τῆς μετανοίας. Καὶ θὰ ἐνωθῶμεν αἰωνίως, αἰωνίως! — Τί εἶναι ἡ ζωὴ; — Ἐπειτα, τὸ αἰσθάνομαι. Ἡ ψυχὴ μου ἀνυπομονεῖ, κ' ἐργάζεται ἀκάματος συντριβούσα καὶ διαρρηγνύσα τὸ συνέχον αὐτὴν ὑλικὸν κέλυφος. Τὰ πτερὰ τῆς ἐμεγάλωσαν, ἐδυνά-

μωσαν...

Πρὸ τῶν παραθύρων τοῦ δωματίου, ἐν τῇ βαθυτάτῃ σιγῇ τῆς νυκτός, ἠκούσθη αἴφνης τὸ βαθύφωνον τοῦ νυκτοφύλακος κέρας καὶ τὸ βραχνὸν αὐτοῦ κέλευσμα. Ἐν Κλάουσθαλ, ὅπως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, οὕτω καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ νυκτοφύλαξ περιέρχεται βραδέσι βήμασι τὰς ἐρήμους ὁδοὺς ὀλονυκτῆς, ὡς μαῦρον φάσμα, μὲ τὸ κέρας ἐπὶ τῆς πλάτης καὶ τὸν θαμβὸν φανὸν ἀνά χεῖρας, ἀναγγέλλων τὴν παρέλευσιν τῶν ὥρων, καὶ κελεύων τοὺς τυχόν ἀγρυπνοῦντας νὰ σβύσουν τὸ φῶς, νὰ παραχώσουν ἐπιμελῶς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας, πρὸς ἀποφυγὴν πυρκαϊῶς.

Τὰ μεσάνυκτα εἶχον παρέλθει πρὸ πολλοῦ, ἀλλ' ὅταν ἀνέβην εἰς τὸν κοιτῶνά μου, ἤμην ἀκόμη τόσοσιν συγκεκινημένος, ὥστε μ' ὄλην τὴν ἡρεμίαν τῆς νυκτός ὥρας ὀλοκλήρους ὕπνου δὲν μ' ἐπήρχειτο. Ἡ ἐρασμία καὶ περικαλλῆς παράφρων, τὴν ὁποῖαν, ἴσως ἢ κατ' ἀρχὰς ἀδιαθεσία μου, ἴσως αἰ μετὰ ταῦτα διηνεκεῖς περὶ τοῦ Πασχάλῃ ἀνησυχίαι, εἶχον παρωθήσει τόσοσιν μακρὰν εἰς τὸ βάθος τῆς μνήμης μου, ἐνησχόλει τὴν φαντασίαν μου τώρα τόσοσιν μᾶλλον ἐπιμόνας, ὅσῳ ζωηροτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς ἐντύπωσις ἐπὶ τῆς ψυχῆς μου. Ἡ θλιβερά ἐκεῖνη σκηνή, ἧς ἐγενόμην αὐτόπτης μάρτυς ἀναχωρῶν τῆς Γοττίγγης, παρίστατο πρὸ τῆς μνήμης μου τώρα ἀπαράλλακτος — Τί λέγω; — πολὺ ζωηροτέρα, πολὺ θλιβερότερα ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην. Ἦτο τῷ ὄντι θαυμαστὴ ἢ ἔντασις, μεθ' ἧς, καὶ τὸ διάφορον φῶς, ὅφ' ἂν ἀνέβαινον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς μου τώρα ὅλαι ἐκεῖναι αἰ λεπτομέρειαι τῆς ἐν τῷ φρενοκομείῳ ἐπισκέψεώς μου. Ἡ φειδῶ καὶ ἡ εὐλάβεια, μεθ' ἧς ὁ φιλόστοργος ἐκεῖνος διευθυντὴς μὲ εἰσήγεν, αἰ ἀσφορητὴ ἀνοίγουσαι καὶ κλείουσαι θύραι, τὸ στρογγύλον σχῆμα τῆς αἰθούσης, τὸ γλυκὺ κυανοῦν χρῶμα τῆς ἐπιστρώσεως τῶν τοίχων καὶ τῶν θυρῶν, οἱ παχεῖς τάπητες, τὸ εἶδος τῶν ἐπίπλων, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκ τοῦ βάθους φανταστικὴ ἐκεῖνη προέλευσις τῆς δυστυχούς Κλάρας, λευχειμονούσης καὶ λυσικόμου, μὲ τὸ ὑστερικὸν ἐρύθημα ἐπὶ τῶν παρειῶν, τοὺς ὠραίους γαλανοὺς ὀφθαλμούς, μὲ τὸ παιδικόν, τὸ ἀφελές αὐτῆς βλέμμα, ἀφροντιστοῦσης τ' ἀτημέλητα τοῦ φύλλου τῆς κάλλῃ, χωρὶς συνειδήσεως τῆς τρομερᾶς αὐτῆς δυστυχίας, ἄνευ ὑποψίας τοῦ πένθους, εἰς ὃ ἡ φαιδρότης αὐτῆς ἐβύθιζε τὰς καρδίας ἡμῶν — καὶ ἔπειτα τὸ ἐράσιμον τοῦ λόγου ἢ θελκτικὴ φιλαρέσκεια, μεθ' ἧς ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κατάλληλον φῶς, πρὸ τοῦ ἀπαστράπτοντος ὀ-

γάνου τῆς, ἢ ἀπαράμιλλος τέχνη μεθ' ἧς οἱ λεπτοφυεῖς αὐτῆς δάκτυλοι ἐξεκάλουν τοὺς μαγευτικοὺς τῆς χάρπας τόνους; — καὶ ἔπειτα ἡ μουσικὴ τῆς φωνῆς ἢ ἔννοια τῶν ἀσμάτων, τόσοσιν σαφῆς τώρα πλεόν ἢ φλογερά ἐκτέλεσις τῶ δραματικῶν πάθος ἢ νευρικῆ ἐξαψις; — καὶ ἔπειτα ἡ κορῦφωσις τῆς ἀπελπισίας ἢ ἔκρηξις τῆς ὀργῆς ἢ ἐπισκηψις τῆς μανίας! — ὅλα, ὅλα ταῦτα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν μνήμην μου, κ' ἐπανήρχοντο, καθὼς εἶπον, πολὺ ζωηρότερον, πολὺ σημαντικώτερον. Ἄλλ' ὅταν ἀνεμνήσθην τὰς μετὰ τὴν σκηνὴν ταύτην συγκρίσεις μου ἐν τῷ διαδρόμῳ, τὰς πικρὰς ἐκεῖνας μεμψιμοιρίας μου κατὰ τῆς μητρὸς Φύσεως, ὡς ἀστόργου δῆθεν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἠξέυρω πῶς ἀντετάχθη εἰς τὴν ἐπανάληψιν αὐτῶν ἢ σταθερὰ ψυχικὴ βεβαιότης, μεθ' ἧς ὁ Πασχάλῃ πρὸ μικροῦ ἐτι ἀπεξεδέχετο τὴν μετὰ τῆς νεκρᾶς αὐτοῦ φίλης συνάντησιν ἐν τῇ αἰωνιότητι. Καὶ δὲν ἐφθόνησα πλεόν τὰ μηδαμινὰ πλεονεκτήματα τῶν ζουφίων καὶ κρυστάλλων, ἀλλ' ἀνακαθίσας ἐν τῇ κλίνῃ μου, ἐδόξασα τὸν Θεόν, διότι ἐπροίκισε τὴν καρδίαν τῶν λογικῶν αὐτοῦ πλάσμάτων μὲ τὴν γλυκεράν, τὴν παρήγορον ἐλπίδα τῆς μετὰ θάνατον υπάρξεως. Τίς οἶδεν ἐὰν καὶ ἡ δυστυχὴς Κλάρα εἰς τὰς φωτεινὰς τῆς διανοίας τῆς στιγμᾶς δὲν ἀπελάμβανε τὸ εὐεργέτημα τῆς αὐτῆς παραμυθίας;...

Ὁ Πασχάλῃ ἠγέρθη καὶ τὴν ἐπιούσαν πρὸ ἐμοῦ, ὅπως πάντοτε. Ἄλλ' ὅταν κατῆλθον εἰς τὸ δωματίον, ἐν ᾧ συνήθως ἐλαμβάνομεν τὸ πρόγευμα, τὸν εὔρον παίζοντα φαιδρῶς μὲ τὰ μικρὰ τῆς οἰκοδεσποίνης ἡμῶν παιδία. Ἦτον ἐνδεδυμένος τὴν μεταλλευτικὴν αὐτοῦ στολὴν καὶ ἐκάθητο πρὸ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου, ἐν τῷ φωτὶ τρυθερμοῦ καὶ λαμπροτάτου τῆς πρωΐας ἡλίου.

— Ὠραία ἡμέρα σήμερα! — ἀνεφώνησε ὡς μὲ εἶδε. — “Καλὴ μέρα”!

— Καλημέρα! εἶπον ἐγὼ γελῶν, διότι ἀπεφεύχθη τοιουτοτρόπως τὸ “ἔσο τυχηρὸς” τῶν Κλαουσθαλιῶν.

Ὁ Πασχάλῃ παίζων μὲ τὴν ξανθοτάτην κόμην τοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων του μικροῦ κορασίου — Ὁ καφῆς ἐκρῶσεν, εἶπεν, ἀλλὰ τόσοσιν τὸ καλλίτερον, ρόφα τον μίαν ὥραν προτῆτερα κ' ἐτοιμάσου νὰ βγοῦμεν.

— Καὶ ποῦ θὰ πάμεν, εἶπον ἐγὼ, θαυμάζων τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἢ καλοκαιρία.

— Στὴν Καρολίνα! εἶπεν ἐκεῖνος ἐκφραστικῶς. — Στὴν Καρο-

λίνα!

— Σὲ ποιά Καρολίνα; εἶπον ἐγὼ ἀπορήσας.

— Στὸ μεγάλο μεταλλεῖον τῆς Κλάουσθαλ, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, γελῶν διὰ τὴν ἀπορίαν μου. Μὲ χιλιάδας ποδῶν βάθος, μὲ πολλῶν τετραγωνικῶν μιλίων ἔκτασιν, μὲ σιδηροδρόμους εἰς τὰς σύριγγάς του, μὲ ποταμὸν ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ τὸ θαυμαστότερον, μὲ φορητῆγίδας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Ἄξιζει τὸν κόπον νὰ τὸ γνωρίσῃς.

Σπεύσας νὰ καταπίω τὸ κρύον ἀληθῶς πρόγευμά μου: Εἶμαι εἰς τὰς διαταγὰς σου, τῷ εἶπον· σήκω! πάμε!

— Ὠχῶ! ἀνέκραξεν ὁ Πασχάλης. Ἔτσι καθὼς εἶσαι;

— Καὶ μήπως ἔχω μαθὲς καὶ γιορτερά νὰ φορέσω διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Καρολίνας;

— Περιμένε ὀλίγον, εἶπεν ἐκεῖνος. Ὁ νοικοκύρης θὰ σοῦ τὰ φέρῃ. Ἐψὲς εἰργάσθη, ὡς μανθάνω, ὅλην τὴν νύκτα, καὶ ὅπου καὶ ἂν εἶναι, θὰ ἔλθῃ νὰ κοιμηθῇ τὰς ὥρας του. Θὰ μᾶς δώσῃ τὴν μεταλλευτικὴν στολὴν του νὰ τὴν φορέσῃς. Ἄλλως τὴν παθαίνεις ὡσάν τὸν φίλον σου τὸν Χάινε.

— Καὶ τί ἔπαθεν ὁ Χάινε;

— Ἐπεσκέφθη τὸ ἴδιον μεταλλεῖον μὲ τὰ ρούχα ποῦ φοροῦσε. Ἐνόσῳ ἦτον κάτω στὰ σκοτεινά, δὲν τοῦ ἀπεφαίνεται· ὅταν ὁμοῦ ἐβγήκεν εἰς τὸ φῶς καὶ εἶδε τὴν κατάστασιν τῶν ἐνδυμάτων ποῦ εἶχε. — Πολλαῖς Καρολίνας ἐγνώρισα εἰς τὴν ζωὴν μου, ἀνέκραξεν ἐκπεπληγμένος, ἀλλὰ καμμιά δὲν ἦτον τόσον λερωμένη!

Κ' ἐγέλασαμεν ἐπὶ τῷ ἀνεκδότῳ τοῦ σαρκαστικοῦ ποιητοῦ, κ' ἐγέλασαν μεθ' ἡμῶν καὶ τὰ παιδιά, οὐχὶ ἐννοήσαντα, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ συμπάθειαν. Ἐν τούτοις ἡ ὥρα παρήρχeto, καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκοδεσπότη, εἰσῆλθεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀναγγέλουσα περίφροντι, ὅτι ἔκτακτος ἐργασία καὶ κατεπίγουσα θὰ κρατήσῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς ἐν τῷ μεταλλεῖῳ μέχρι μεσημβρίας.

— Καθ' ἐμπόδιο σὲ καλό! Εἶπεν ὁ Πασχάλης. Ἐρχεσαι ἄλλῃ μέρα. Ἐγὼ ὁμοῦ πρέπει νὰ σπεύσω· κἀτι θὰ τρέχῃ ἐκεῖ μέσα. — Καὶ μὲ τὸ ἄσμα ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξῆλθε πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἐργαλείων του.

Ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη φαιδρότης κ' εὐτραπέλια δὲν ἤξεύρω πῶς μ' ἐπαραξένευον. Εἶχον τόσας ἡμέρας νὰ τὸν ἰδῶ ὀλίγον εὐθυμον καὶ ζωηρόν! Ἦτον ἄρα γε ἀποτέλεσμα τοῦ καιροῦ μόνον.

— Χαῖρε! μέχρι μεσημβρίας. — Εἶπεν ἀπερχόμενος μετ' ὀλί-

γον. Καὶ ἔσο ἔτοιμος διὰ τὴν ἐκδρομὴν μας εἰς τὸν Χιονόσκουφον. Δὲν ἔχομεν καιρὸν διὰ χάσιμον.

— Πῶς! Εἶπον ἐγὼ! Ἐκδρομὴν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τόσας βροχὰς; Θὰ πνιγῶμεν εἰς τὰ νερά καὶ ταῖς λάσπαις! Ἐπειτα σὺ χθὲς ἀκόμη ἦσουν ἄρρωστος!

— Νὰ τί θὰ πῆ δάσκαλος! εἶπεν ὁ Πασχάλης, προσποιηθεὶς ὅτι δὲν ἤκουσε τὰς τελευταίας μου λέξεις. — Περιμένει νὰ εὕρῃ νερά καὶ λάσπαις ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων! Λάσπαις ἐδῶ πέρα δὲν ἔχομεν ἐμεῖς, παιδί μου, οὔτε νερά. Διότι αἱ κατωφέρεια δὲν τ' ἀφήνουν νὰ σταματήσουν οὐδὲ στιγμὴν. Οὔτε εἰς τὰς κοίτας τῶν χειμάρρων δὲν διαμένουν ἐπὶ πολὺ· χάνονται εἰς τὸ ἔδαφος ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα, καὶ γεμίζουν τὰς μεγάλας ὑπογείους δεξαμενάς καὶ λίμνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας τρέφονται τόσαι πηγαὶ καὶ ρυάκια καὶ ποταμοὶ τῶν πεδινῶν περιχώρων.

Καὶ προσαρτήσας τὸν μεταλλευτικὸν φανὸν ἐπὶ τῆς ζώνης, καὶ καλυφθεὶς μὲ τὸν ὠμοσκεπῆ του πῖλον, ἔσφιξε τὴν χειρὰ μου νευρικῶς καὶ — Glück auf! — μὲ ἀπεχαιρέτησεν. Τὸν ἔβλεπον ἀναχωροῦντα μὲ τὴν στιλπνὴν αὐτοῦ σφύραν ἐπὶ τοῦ ὤμου ἀστράπτουσαν ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, καὶ μυστικός τις πόθος μὲ ὄθει νὰ δράμω κατόπιν του, νὰ τὸν σφίξω εἰς τὴν ἀγκάλην μου, νὰ μὴ τὸν ἀφήσω νὰ χωθῇ μέσα εἰς τὰς ὑγρὰς καὶ σκοτεινάς τῶν μεταλλείων στοὰς κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἡμέραν, ἀλλ' ἐσκέφθην ἄλλιν, ὅτι ἡ ἀγαπητὴ του ἐνασχόλησις ἴσως τοῦ διασκεδάσει ἀποτελεσματικώτερον τὰς μελαγχολικὰς του σκέψεις. — Εἶθε νὰ εἶχον ὑπακούσει εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς καρδίας μου! — Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἦλθε, φεῦ! Δὲν ἦλθε, τὸν ἔφερον — τὸν ἔφερον νεκρόν!

Αἱ συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, εἰσδύσασαι διὰ τῶν πόρων καὶ τῶν ὀπῶν τῆς γῆς, εἶχον ὑπερπληρώσει τὰς ἐπὶ τοῦ μεταλλεῖου τῆς Καρολίνας ὑπογείους κοιλότητας. Ὅλην τὴν νύκτα εἰργάζοντο πρὸς διοχέτευσιν τῶν εἰσρευσάντων ὑδάτων οἱ μεταλλευταί, ἀλλὰ τὸ ἀσύνηθες βάρος ἢ ἡ διεΐδουσις αὐτῶν, διαβρέξασα κατεκρήμνισε μίαν στοάν, ὑπὸ τὰ χῶματα τῆς ὁποίας ἐτάφησαν δεκάδες ἀνθρώπων. Πρῶτος ἐξαχθεὶς ἐκ τῶν θυμάτων ἦτον ὁ δυστυχεὴς Πασχάλης. Δὲν εἶχε πλακωθῆ ὑπὸ τὰ χῶματα, ἀλλ' εὐρέθη νεκρὸς πλησιέστατα τοῦ καταπεσόντος μέρους. Ἡ γενομένη νεκρωσία ἀπέδειξεν ὅτι ὁ πτωχὸς ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας τῆς καρδίας. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐχαρακτηρισθῆ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὡς πρὸ πολλοῦ ἤδη πάσχον. Ὁ κλονισμός,

ὄν ὑπέστη κατά τὴν στιγμήν τοῦ κινδύνου, ἐπέφερε τὴν τελευταίαν καταστροφὴν!

Πρὶν ἢ ἔτι συνέλθω ἐκ τῆς κεραυνοβόλου πληγῆς, ἦν ἡ ἀπόλειπτος τοῦ φιλάτου μοι κατέφευγεν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πανταχόθεν ἀντιχοῦντων κοπετῶν καὶ θρήνων ὀλοκλήρου τῆς πόλεως πενθούσης, μοι ἐπεδόθη ἐπιστολὴ τοῦ ἐκ Γοττίγγης ἱατροῦ μου κυρίου Χ***. Ἐμάντευον τὴν φύσιν τοῦ περιεχομένου. Ἄλλ' ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καταπληκτικὴ συμφορὰ ἐξουδετέρου τὴν πικρίαν τῶν ἐπιπλήξων τοῦ καθηγητοῦ διὰ τὴν πρὸς τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ παρακοὴν μου. Μετ' ἀπροσέκτου βίας καὶ τοῦτ' αὐτὸ μετὰ δυσαρεσκείας μου διήλθον τὰς δυσαναγνώστους ἀπειλὰς του. Θὰ μοι ἦτον ἀληθῶς ἀδιάφορον, ἂν μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπέθνησκον, συνεπεία τῆς πρὸς τὸν ἱατρὸν παρακοῆς μου! Εἶχον ἰδεῖ ἔτι ἀπαξ τὸν ἐπιστήθιον φίλον μου ἑπαρηγόρησα ὅσον τὸ κατ' ἄνθρωπον τὴν θλίψιν τῆς ἀδελφικῆς του καρδίας· καί, μακρὰν τῆς φιλάτης ἡμῶν πατρίδος, μακρὰν τῆς φιλοστόργου μητρὸς, μακρὰν τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων, εὐρέθην κὰν ἐγὼ νὰ κλείσω τοὺς ἀποκαμόντας αὐτοῦ ὀφθαλμούς· καὶ νὰ κηδεύσω τὸν νεκρὸν του. Ἄλλ' ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ τέλος τῶν ἀπειλῶν καὶ παραινήσεων τοῦ ἱατροῦ, δύο τρεῖς γραμμαί, ὡς ὑπερόγραφοι, ἀμελῶς καὶ μετὰ βίας παρερριμμένοι, προσεῖλκυσαν ὄλην μου τὴν προσοχὴν. «Ἐν παρόδῳ σὰς πληροφορῶν, ἔγραφεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, ὅτι ἡ δυστυχὴς, ἦν ἔτυχε νὰ συνεπισκεφθῶμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς σας ἐν τῷ φρενοκομείῳ, ἀπηλλάγη τῶν δεινῶν της. Ἐτελεύτησε τὴν νύκτα τῆς προχθῆς, μετὰ τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τῶν χειλέων, ὅτι ὑπάγει νὰ εὕρῃ τὸν μελλόνυμφόν της. Σπάνιον τέλος τῶν νόσων, ὅσαι ἔχουν τὴν ἔδραν τῶν μόνων ἐν τῷ ἀγνώστῳ παράγοντι Ψ ἢ γουον τῆ ψυχῆ!». Τὴν νύκτα τῆς προχθῆς! Ἀκριβῶς τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὁ δυστυχὴς Πασχάλης τὴν εἶδεν ἐν ὄπτασίᾳ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν! Πρὸ τοῦ Θεοῦ της! Ὅποια ὑπερφυσικὴ ἀνταπόκρισις! Ἀληθῶς αἱ ψυχαὶ τῶν ἀτυχῶν τούτων ἔραστῶν “συνεκοινωνοῦν καὶ διὰ τῆς ὕλης ἀκόμη”!...

* * *

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα τὸ ἑσπερινὸν λεωφορεῖον ἐξήρχετο τῆς Κλάουσθαλ βαρὺ καὶ ἀργοπόρον. Περισσότεροι τῶν ὑπερπληρούμενων αὐτὸ ἐπιβατῶν ἦσαν ἐκ τῶν κύκλωθεν ἀποσταλέντων ἀντιπροσώπων, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν δημοτελεῖ κηδείαν τῶν θυμῶν

τῶν τῆς ἀποφράδος ἐκείνης. Συμπεπτωκότες καὶ κατηφείς, ἐτηροῦμεν ἐν τῷ ὀχήματι βαθεῖαν θλιβερωτάτην σιγὴν. Ὅταν ἀνήλθομεν τὴν πρὸς τὸ δάσος ἀνωφείριαν, ὁ ταχυδρόμος δὲν ἐσάλπισε τὸ σύνθηρος ἀποχαιρετιστικὸν αὐτοῦ σάλπισμα. Ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἐτι δῦσει, ἀλλὰ μετὰ τὸν σφοδρὸν ἄνεμον τῆς ἡμέρας ὁ οὐρανὸς ἐπαπειλεῖ μίαν ἀπὸ τὰς βροχερωτάτας ἐπὶ τοῦ Χάρτς νύκτας. Ζοφερά νέφη ἐκάλυπτον ἀκίνητα ὄλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ τελευταῖα πτηνὰ ἐπέτων ὡς βέλη σιγηλά, ὅπως κρυβῶσιν εἰς τὸ νυκτερινὸν αὐτῶν καταφύγιον. Τὰ ὑψιτενῆ καὶ μελανὰ σώματα τῶν πεύκων καὶ τῶν πιτύων διεκρίνοντο ἐν τῇ ὀμίχλῳδεῖ ἀποστάσει, ἀκίνητα καὶ μελανὰ, ὡς σκιαὶ πενθοφόρων. Ἐπεκράτει ἡ συνήθης πρὸ τῶν καλοκαιρινῶν ὄμβρων πληκτικὴ νηνεμία. Θὰ ἔλεγες ὅτι καὶ ἡ ἄψυχος φύσις ἐπένθει μεθ' ἡμῶν. — Μικρὸν πρὶν εἰσέλθομεν εἰς τὴν σκοτίαν τοῦ δάσους παρέκυσα ἐκ τῆς θυρίδος τῆς ἀμάξης ὅπως ἰδῶ ἔτι ἀπαξ τὸν ὑψηλὸν “Χιονόσκουφον”. Κωνικὴ δέσμη πορφυροχρῶσων ἀκτίνων, ἐκ τῆς δύσεως ἐξακοντιζομένη, ἐχρωμάτιζε τὴν λευκὴν αὐτοῦ κορυφὴν καθιστῶσά μοι διακριτὸν τὸ ἐπ' αὐτῆς ξενοδοχεῖον, ἀλλὰ πρὸς στιγμήν μόνον. Δάκρυα πλημμυρήσαντα, ἐθάμβωσαν τοὺς ὀφθαλμούς μου. — Ἐντεῦθεν ἐπεράσαμεν μετὰ τοῦ Πασχάλη! Ἐντεῦθεν μοι ἔδειξε τὸ ξενοδοχεῖον. Ὅποια ἀντίθεσις μετὰ τῆς ταύτης καὶ ἐκείνης τῆς ἐσπέρας! Καὶ ὅμως ἡ αὐτὴ σιγὴ, ἡ αὐτὴ γαλήνη! — Ἐκεῖ, ἀνελογίστην, ὅποια τρικυμιώδης ἀγρία ταραχὴ θὰ ἐπεκράτει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀτυχοῦς νέου κατὰ τὴν μαγικὴν, τὴν γαληνιαίαν ἐσπέραν τῆς συναντήσεώς μας. Διαρκεῖς ἀνατριχιάσεις διέδραμον τὸ σῶμά μου! Πόσον ἀληθὴς ἦτον ἡ μεταλλοχολικὴ ἐκείνη ποίησις! Πόσον φυσικὴ ἡ ἐπ' ἐμοῦ ἐπίδρασις της! Καὶ πόσον, πόσον ταχέως, φεῖ! ἐξεπληρώθη ἡ θλιβερά αὐτῆς ὑπόσχεσις. Τὰ δάκρυα κατέκλυσαν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμούς μου. Οἱ στίχοι ἐπανήλθον αὐτομάτως ἐπὶ τὰ χεῖλή μου:

Ἐπὶ πάντων τῶν ὀρέων
ἡσυχία βασιλεύει·
ἐπὶ τῶν κλαδίσκων πλέων
οὔτε φύλλον δὲν σαλεύει.
Τὰ πτηνὰ ταῖρι ταῖρι
κοιμῶνται σιγὰ κ' εὐτυχῆ —
ὦ, καρτέρει, καρτέρει,
καὶ σὺ θὰ κοιμᾷς ἐν βραχεῖ!

ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ

“Ότε μ’ έστρατολόγουν διά τὸ έντιμον τῶν ραπτῶν ἐπάγγελμα, οὐδεμία ὑπόσχεσις τῶν ἐνεποίησεν ἐπὶ τῆς παιδικῆς μου φαντασίας τόσον γοητευτικῆν έντύπωσιν, ὅσον ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι έν Κωνσταντινουπόλει ἐμελλον νά ράπτω τά φορέματα τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως.

Ἐγνώριζον πολὺ καλά ὅτι “οἱ βασιλοπούλαις” ἔχουν ἐξαιρετικὴν τινα ἀδυναμίαν εἰς τὰ ραφτόπουλα, μάλιστα, ὅταν αὐτὰ ἤξεύρουν νά τραγουδοῦν τούς ἐπαίνους τῶν θελγήτρων αὐτῶν, ένφ ῥάπτουν τὰ “βλατιά”, μέ τὰ ὁποῖα στολίζουσι τὰ κάλλη των.

Ἐγνώριζον, πὼς ὅταν ἐρωτευθῆ καμμία βασιλοπούλα μέ τὸ ραφτάκι τῆς, δέν χορατεῦει μόνον ἐρωτεύεται εἰς τὰ γερά· καὶ ἀρροσῆ· καὶ πέφτει στό κρεββάτι· καὶ γίνεται τοῦ θανατᾶ· καὶ κανεῖς ἱατρός δέν ἡμπορεῖ νά τὴν ἱατρεύσῃ, καμμία μάγισσα νά τὴν φέρῃ στὰ καλά τῆς. — “Ὡς πού φωνάζει ἐπὶ τέλους τὸν πατέρα τῆς ἡ βασιλοπούλα καὶ τοῦ τὸ λέγει παστρικά παστρικά: «Πατεράκι μου, ἡ τὸ ραφτόπουλο, πού τραγουδᾷ τόσον εὐμορφα, ἡ θά πεθάνω!»

Ἐ βασιλεὺς ἄλλο παιδί δέν ἔχει. Τί νά κάμη; Φορεῖ τὴν κορώνα του στό κεφάλι, καὶ πηγαίνει στὰ πόδια τοῦ ραφτοπόουλου καὶ «Στόν Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου!» τοῦ κράζει! «Κάμε μου τὴν χάρι νά πάρῃς τὴν κόρη μου. Κάμε μου τὴν χάρι νά γενῆς γαμβρός μου. Ἄλλὰ δεῖξε δά προτῆτερα καὶ καμμία παλληκαριά, διά νά μὴν πέσω ἀπὸ τὴν ὑπόληψί μου, ὡσάν βασιλέας ὅπου εἶμαι».

Τὸ ραφτόπουλο, τοῦ φαίνεται, πὼς ἔχει σκαλώσει στὸν λαϊμὸ του κανένα στυφὸ μέσπιλο καὶ δέν ἡμπορεῖ νά καταπιῆ. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δέν ἔχει νά καταπιῆ τίποτε, γιατί ὡς καὶ τὸ σάλιο του ἐξεράθη μέσ’ στὸν λάρυγγά του. Τόσο πολὺ ἐφοβήθηκε σάν εἶδε τὸν βασιλέα μέ τὴν κορώνα!

Ἐ βασιλεὺς μέ τὴν κορώνα τοῦ “παπαρίζει” τὸν ὄμο, καὶ τὸ ρωτᾷ νά τοῦ εἰπῆ καὶ καλά: τί εἶναι ἄξιο τὸ ραφτόπουλο νά κάμη. Περιμένει δὲ μέ ένδόμυχον χαρὰν ν’ ἀκούσῃ, ὅτι ὁ ἐπίδοξος γαμβρός του εἶναι ἄξιος νά καταιβάσῃ κανένα ζωντανὸ λεοντάρι ἀπὸ

τὰ βουνά, ἡ νά σκοτώσῃ κανένα δράκοντα, ἡ νά κυριεύσῃ κανένα βασίλειο.

Τὸ ραφτόπουλο εἰς τὸ μεταξύ ἐπῆρε θάρρος, ἀλλά δι’ αὐτὸ δέν ἔχασε καὶ τὸν νοῦ του νά πᾶ νά “πετοσκοβεται” μέ τὰ θηρία διά νά γείνη γαμβρός τῆς Μεγαλειότητός του. Τὸ ραφτόπουλο εἶναι έν γένει εἰρηνικὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ καταφέρει καλλίτερα ὅταν ψάλλῃ, παρὰ ὅταν ὀμιλῆ, ἀποκρίνεται πρὸς τὸν βασιλέα τραγουδιστὰ τραγουδιστὰ καὶ τοῦ λέγει, πὼς εἶναι ἄξιο καὶ δυνατό —

«νά ράψῃ τὰ νυφιάτικα χωρὶς ραφή καὶ ράμμα».

«Καλά, βρὲ ἄτιμε!» βάλλει μέ τὸν νοῦ του ὁ βασιλεὺς ὁ ὁποῖος δέν συγκινεῖται πολὺ πολὺ ἀπὸ τραγούδια. «Θά σοῦ δεῖξω ἐγὼ πὼς ξεμυαλίζεις τὸ παιδί μου, ἀφοῦ δέν ἔχεις ένδὸς λεπτοῦ παλληκαριά μέσ’ τὰ στήθη σου!» Ἐπειτα βλέπει τὸ ραφτόπουλο μέ κάτι ἄσημους ματιαίς, καὶ — «Πολὺ καλά, τοῦ λέγει, κὺρ γαμβρέ! Ράψε μου λοιπὸν σαράντα φορεσιαίς νυφιάτικαίς, καθὼς ταιριάζουν εἰς μίαν βασιλοπούλαν καὶ πρόσεξε νά μὴν τύχῃ καὶ διακρίνω καμμίαν ραφήν, καὶ καμμίαν κλωστήν πουθενά! Φρόντισε ὁμως νά τὰς ἔχῃς ἐτοιμοὺς αὐριον πρωὶ πρωὶ, πρὶν ἐβγῆ ὁ ἥλιος, γιατί ἄλλοιῶς — Σοῦ κόβω τὸ κεφάλι!».

Καὶ ὁ βασιλεὺς μέ τὴν κορώνα δέν χορατεῦει αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Τὸ ἔχει πάρει ἀπόφασιν ὁ φιλόδοξος ἄνθρωπος, νά σκοτώσῃ τὸ ραφτόπουλο γιὰ νά δώσῃ τὴν κόρη του εἰς κανένα μεγαλοσιάνο!

Κατ’ εὐτυχίαν τὸ ραφτόπουλο ἔχει σίγουρη τὴν δουλειά του καὶ δέν σκοτίζεται πολὺ πολὺ. Διότι εἶναι — ἄλλοι μὲν λέγουν υἱός, ἄλλοι δὲ λέγουν ἐγγονός τῆς Νεραΐδας. Καὶ ἔχει μίαν δακτυλήθραν μέ πάτο, τὴν ὁποίαν ποτὲ δέν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ δάκτυλόν του.

Ἐκείνη τὴν ἑσπέραν τρώγει καὶ πίνει καὶ διασκεδάζει. Ἐπάνω εἰς τὰ μεσάνυκτα πού κοιμοῦνται ὁ “μάστορῃς” καὶ οἱ “καλφάδες”, ἐβγάλλει τὴν δακτυλήθραν ἀπὸ τὸ δάκτυλόν του, παίρνει μίαν χρυσοῦν τρίχαν πού ἔχει αὐτοῦ μέσα φυλαγμένην, καὶ καίει τὴν ἀκρίτσα τῆς εἰς τὴν φλόγα τοῦ λυχναρίου. Ἐκεῖ παρουσιάζεται ἐμπρὸς τοῦ ἡ χρυσόμαλλῃ Νεραΐδα...

— Τί στενοχωρία ἔχεις, ἀγάπη μου;

— Τὸ καὶ τό, ἀποκρίνεται τὸ ραφτόπουλο, λέγοντας τὴν ἱστορία.

Ἡ χρυσόμαλλῃ Νεραΐδα, πού τοῦ ἔχει τάξει νά τὸ γλυτῶνῃ ὁσάκις κινδυνεύει, χτυπᾷ τὰ λευκά τῆς χεράκια τρεῖς φοραίς, καὶ

—διές ἐσύ!— Σαράντα λευκονδυμένα Νεραϊδόπουλα, τῶνα εὐμορφότερο ἂν τὸ ἄλλο, μὲ κᾶτι γλυκά τραγούδια, μὲ κᾶτι μαργιόλικα λυγίσματα εἰς τὸν ἄερα, θέτουν κάθε μία ἔμπρός εἰς τὸ ραφτάκι τὰ πολυτιμότερα ὑφάσματα τῆς οἰκουμένης.

Τὸ ραφτόπουλο κόφτει καὶ οἱ νεραΐδες ράφτουν καὶ ράφτουν καὶ τραγουδοῦν καὶ ἀστεΐζονται καὶ πειράζουν τὸ ραφτόπουλο καμμιὰ φορά τόσο ἐρωτότροπα, τόσο γαργαλιστικά, ποῦ ἂν δὲν ἦτον ἢ μητέρα τους ἐκεῖ κοντά, θὰ τοῦ ἔπαιρναν τὸν νοῦ του χωρὶς ἄλλο. Μὰ ἡ χρυσόμαλλη Νεραΐδα ταῖς προσέχει, ταῖς ὀδηγεῖ καὶ ταῖς παρακινεῖ, καὶ τελειώνουν τὰ νυφιάτικα, πρὶν ἢ λαλήσῃ ὁ πειτεινός, πρὶν ἔβῃ ὁ ἥλιος.

Μόλις προφθάνουν νὰ φύγουν οἱ Νεραΐδες, νὰ καὶ ὁ βασιλεὺς ποῦ ἐμβαίνει μὲ τὴν κορώνα στὸ κεφάλι καὶ μὲ τοὺς δημίους καταπόδι του: Ἐρχεται νὰ σφάξῃ τὸ ραφτόπουλο! Ἀλλὰ ἐκεῖ ποῦ ἐμβαίνει βλέπει ταῖς σαράντα νυφιάτικαις φορεσιαῖς κρεμασμέναις εἰς τὸ σχοινὶ χωρὶς ραφή καὶ ράμμα, καὶ θαμβώνονται τὰ μάτια του. Τὸ χρυσάφι καὶ τὸ μαργαριτάρι, ποῦ ἔχουν ἐπάνω κεντημένο, ἀξίζει ὅλο του τὸ ψωροβασίλειο!

Ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κορώνα δαγκάνει τὰ χεῖλη του. Παίρνει τὸ ραφτόπουλο ἀπὸ τὸ χέρι, τὸ πηγαίνει στὸ παλάτι καὶ τοῦ δίδει τὴν κόρην του, καὶ τελειώνει ἡ ἱστορία. —

Ταῦτα πάντα μοὶ τὰ διηγείτο ὁ πάππος μου, καὶ μοὶ τὰ διηγείτο ὡσάν νὰ εἶχον συμβῆ χθὲς ἀκόμη, ὡσάν νὰ συνέβαινον ἀνά πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὸν κόσμον. Ἐνθυμοῦμαι δ' ἔτι καὶ σήμερον μὲ πόσῃ παιδικῇ ὑπερηφάνειαν εἰσῆλθον πρώτην φοράν εἰς τὴν πόλιν ὡς νεοσύλλεκτος τοῦ "ἔσναφιου" τῶν ραπτῶν, ἀναλογιζόμενος, ὅτι μετὰ τινος ἡμέρας θὰ ἐξῆλαυνον ἐκ τῆς δι' ἧς ἐπεξοπόρουν τώρα πύλης, ἐν θριάμβῳ συνοδεύων τὴν ὀρειότεραν βασιλοπούλαν εἰς τὸ χωρίον μου. Καὶ τοῦτο μοὶ τὸ ὑπέδειξεν ὁ παπποῦς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ παπποῦς ἦτο δι' ἐμὲ ὁ πλέον κοσμογυρισμένος καὶ κοσμομαθὴς ἄνθρωπος, ἐπίστευον τοὺς λόγους του μέχρι κεραίας.

Ἐν τούτοις εἶχον παρέλθει ἄρκετοὶ μῆνες ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου καὶ τίποτ' ἀκόμη δὲν κατωρθώθη. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ μάστορῆς μου ἦτον ἀρχιρράπτῃς τῆς Βαλιδὲ-Σουλτάνας, καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἦμην ὁ μικρότερος τῶν συμμαθητῶν μου, μὲ ἔστελλε τακτικά εἰς τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον παλάτιον αὐτῆς πότε φέροντα μέγαν "μόγον" ἐπὶ

κεφαλῆς, πότε δὲ ὑπὸ μάλῃς τὴν μεταξίνην καὶ χρυσόκροσσον "σακκούλαν", μὲ τὰ κατάστιχά του ἐν αὐτῇ. Πολλάκις λοιπὸν διήλθον διὰ πολυτελῶν στοῶν, καὶ διὰ σκιερῶν διόδων εἰσέδουσα εἰς τοὺς μαγικούς καὶ μυροβόλους "δαερέδες" τοῦ χαρεμίου τῆς Βαλιδὲ-Σουλτάνας. Ἀλλὰ αἱ ὑπάρξεις, πρὸς ἃς ἤρχομην εἰς σχέσεις ἐν αὐτῷ ἦσαν κυρίως οἱ μαῦροι εὐνοῦχοι, μὲ τὸ πλατύτατον αὐτῶν στόμα, μὲ τοὺς μεγάλους ὀδόντας ἀπαισίως λευκάζοντας μεταξὺ τῶν χονδροειδῶν χειλέων των, καὶ μὲ κᾶτι ἄγρια βλέμματα, ποῦ μὲ ἔκαμναν νὰ τρέμω ἀπὸ τὴν φρίκην μου. Ἐνίστε ἤθελον—οἱ βασιλοπούλαις ἀναμφιβόλως— νὰ ἐκφράσσουν ἰδιαίτερον τινὰ εὐαρέσκεϊαν πρὸς τὸ ραφτόπουλό των. Τότε ὁ πλέον φοβερὸς μαῦρος ἔπιανε τὸ πλέον φοβερὸ "καμτσίκι", ἔνευε πρὸς ἐμέ καὶ ἐμβαίνειν ἔμπρός. Ἐγὼ τὸν ἠκολούθουν, μὲ τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐνας δεῦτερος μαῦρος μὲ ἓνα δεῦτερο "καμτσίκι" μὲ ἠκολούθει κατὰ πόδας. Τοιουτοτρόπως, μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων δημίων, προεχώρουν εἰς τὰ ἐνδοτέρω τοῦ χαρεμίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως δὲν ἔβλεπον τίποτε ἄλλο, πλὴν τοῦ ἐδάφους, ποῦ μὲν στιλπνοῦ ὅπως αἱ ἄρισται τῶν χορῶν αἰθουσαι, ποῦ δὲ κεκαλυμμένον ὑπὸ βαρυτίμων ταπήτων.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ἤκουον τοῦλάχιστον. Ἦκουον γυναικείας φωνάς καὶ γέλωτας καὶ ἀστεϊσμούς βαναύσους καὶ ὕβρεις ἀσέμνους ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ βαδίζοντα "Κισλαραγῶν", ὁ ὁποῖος ἐφώναζε πάσαις δυνάμει νὰ κρυβῶσι φεύγουσαι κατὰ τὴν προσέγγισίν μου αἱ ἀμφίπολοι καὶ ὀδαλίσκαι τῆς Σουλτάνας, τύπτωσιν ἀνηλεῶς διὰ τῆς μαστιγῆς του τὰς τολμώσας νὰ παρακύψωσιν ὀπισθεν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραπετασμάτων ὅπως ἴδωσι τόσοσιν πλησίον των ἓνα ἄρσενικὸν ἄνθρωπον. Ὁ μετ' ἐμὲ ἀκολουθῶν Αἰθίωσ τοῦτο μὲν μὲ προεφύλαττεν ἀπὸ τοῦ νὰ γείνω ἀνάπιαστος ὑπὸ τῶν ὀπισθεν λαθραίως καὶ ἀσοφῆτι ἀκολουθουσῶν, τοῦτο δὲ μὲ παρεμόνευε μὴ τολμήσω καὶ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμούς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ βεβηλώσω διὰ τοῦ "γκιαουρικοῦ" μου βλέμματος τὰ ἱερά θύματα τὰ προωρισμένα νὰ θυσιασθῶσι ποτε εἰς στιγμιαίαν τινὰ ἰδιοτροπίαν τοῦ μεγάλου των Κυρίου.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων συγκινήσεων ἔφθανον τέλος εἰς τὸν πρὸς δὲν ὄρον.

Ἄλλ' ἐκεῖ, εἰς τὸ τελευταῖον δωμάτιον, ἐν ᾧ μὲ ἄφινον οἱ μαῦροι κλειόντες ὀπισθεν μου τὴν θύραν, τί νομίζετε ὅτι μ' ἐπερίμενε; Καμμία ροδανθῆς, Ξανθόκομος βασιλοπούλα ἐτοιμὴ νὰ πετάξῃ ἀπὸ

τὴν χαρὰν τῆς — εἰς τὴν ἀγκάλην μου; Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, ἐντὸς τοῦ δωματίου. Ἐντὸς τοῦ τοίχου ὅμως, δι' οὗ τὸ δωμάτιον τοῦτου συνεκοινωνεῖ πρὸς ἄλλο, μ' ἐπερίμενε νὰ τὸν θωπεύσω, παπαρίζων αὐτόν, ὡσάν νὰ ἦτο ἡ ἐρωμένη μου, σανίδινος κύλινδρος, κατεσκευασμένος οὕτως, ὥστε νὰ περιστρέφεται ἐν τῇ θέσει του περὶ κάθετον ἄξονα, χωρὶς νὰ σὲ ἀφίνη νὰ ἰδῆς ἐκ τῶν πλαγιῶν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Μόλις τὸν ἐθάπυον, ὡς ἀνωτέρω, καὶ μία λεπτὴ πολὺ λεπτὴ φωνὴ ἤκούετο ἔσωθεν:

— Ἠλθες, ἀρνί μου;

— Μάλιστα, “Σουλτανήμ”.

Ὁ σανίδινος κύλινδρος ἐστρέφετο περὶ ἑαυτὸν, παρουσιάζων τῶρα πρὸς ἐμὲ εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος του μικρὰν θυρίδα, ἥτις τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται, ὡς ἐρμάριον. “Πατσουλῆ”, μόνος, ἄμβρα καὶ ὅλα τῶν Ἰνδιῶν τὰ ἀρώματα ἐμοσχοβόλουν ὀπισθεν τῆς θυρίδος ἐκείνης. Βεβαίως θὰ ἦτον αὐτοῦ μέσα ἡ βασιλοπούλα μου! — Ἦνοιγον τὴν θύραν ἐναγωνίως καὶ ἐντὸς τοῦ περιστρεφόμενου τούτου μικροῦ ἐρμαρίου μὲ ὑπεδέχετο μυροβόλον καὶ ὀρεκτικὸν κανένα “μοχαλεμί”, κανένα “μπουρέκι”, ἢ “μπακλαβάς” ἢ ἄλλο τι γλυκίτατον πρᾶγμα ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν μὲν γλώσσαν, αἰσθάνεσαι ὅμως ἅμα τὰ ἰδῆς, ὅτι σοὶ λέγουν ἐπανειλημμένους «φάγε με». Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραττον ἐγὼ, ἐννοεῖται, χωρὶς πολλῶν διατυπώσεων.

Μίαν ἡμέραν μόλις ἐτελείωσα τὴν εὐχάριστον ταύτην ἐνασχόλησίν μου, καὶ ἡ λεπτὴ ἐκείνη φωνὴ μὲ ἐρωτᾷ ἐὰν θέλω καὶ ἄλλο τίποτε καλλίτερο.

— Ὅχι, Σουλτανήμ, ἄλλο τίποτε καλλίτερο ἀπὸ σένα δὲν θέλω.

— “Ἀφερήμ”, ἀρνί μου! Μεγάλος εἶσαι, μέγας;

Ἐτοιμαζόμεν νὰ τῆς εἶπω, ὅτι εἶμαι τόσος, ὥστε εἰμποροῦσα νὰ ἔμθω εἰς τὸ ἐρμαράκι ἐκεῖνο, νὰ κλείσω τὴν θυρίδα, νὰ δώσω ἓνα γύρον εἰς τὸν κύλινδρον καὶ νὰ εὐρεθῶ ὡσάν “μπουρέκι” ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς. Ἀλλὰ ὁ μαῦρος εὐνοῦχος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ μεταξὺ εἶχεν εἰσέλθει χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσω, ἐξεστόμισεν ὑπερθεὶς τῆς κεφαλῆς μου ἄσεμνον ὕβριν, ἀποπνίξας τὴν φωνὴν εἰς τὸν λάρυγγά μου.

Ἡ καυμένη μου ἡ βασιλοπούλα ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τὸ ἄγριον, τὸ φοβερόν του στόμα!

— Μεγάλος, ἔ; χά, χά, χά! ἔκραξεν ὁ Κισλάρ ἀγὰς γελῶν σαρ-

δώνιον γέλωτα.

Εἶναι τόσο μικρὸς ἀκόμα, ποῦ γιὰ νὰ τὸν κρεμάσω ἀψηλά, στὰ μάτια σου, ἐπαράγγειλα καινούριο σκαμνὶ νὰ πατήσῃ πάνω.

Ἐπειτα μοὶ ἐνευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω...

Τῶρα, ἐὰν συνέβαινε νὰ ἔχη ἡ Βαλιδὲ-Σουλτάνα, ὅπως ἄλλοτε βασιλεῖς τινες τῆς Ἀσίας, εἰς κάθε θύραν τοῦ παλατίου τῆς ἓνα σοφὸν γραμματέα, διατεταγμένον νὰ ἐκθέτῃ εἰς λιπαρότατον ὕφος λόγου πᾶν ὅ,τι συνέβαινε περὶ ἑαυτὸν, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἀνεξαιρέτως θὰ ἐσημείωνεν εἰς τὸ χρονικὸν του, ὅτι ἐγὼ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξῆλθον ἐκ τοῦ χαρεμίου, ὅπως πάντοτε, μὲ τὸν ἓνα εὐνοῦχον ἐμπρὸς, ἐκσοβούντα τὰς ὀδαλίσκας μακρὰν τῆς ὄψεώς μου, μὲ τὸν ἕτερον εὐνοῦχον κατόπιν, ἀμυνόμενον τὰς ὀπισθεν προσπαθούσας νὰ μὲ σύρῳσιν ἀπὸ τοῦ φορέματος. Ἐγὼ ὅμως διαβεβαίω, ὅτι ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος “ἀράπης” εἶπεν, ὅτι παρήγγειλε “καινούριο σκαμνὶ” διὰ νὰ μὲ κρεμάσῃ, ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ εὐρισκόμην, ὑπεχώρησεν αἴφνης ὑπὸ τοὺς πόδας μου καὶ ἐγὼ κατεκρημνίσθην εἰς ἄσφοδον σκοτεινὸν χάος μὲ τὸν ἴλιγγα τῆς κεφαλῆς, μὲ τὴν λιποθυμίαν τῆς καρδίας, ἦν αἰσθανόμεθα ὄνειρευόμενοι ὅτι πίπτομεν, πίπτομεν, πίπτομεν ἀπὸ ἀμετρήτου ὕψους ἀποτόμου βραχώματος ἵνα διεκφύγωμεν τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν ζώην ἡμῶν κίνδυνον ἐκ μέρους τερατώδους τινὸς καταδιώκτου.

Πῶς εὐρέθην πάλιν εἰς τὸ ἐργαστήριόν μας, περὶ τούτου ἀδυνατῶ νὰ δώσω ἀκριβεῖς πληροφορίες. Τινὲς τῶν συμμαθητῶν μου ἔλεγον, ὅτι ἔχασα τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν φοβέραν μου, τινὲς, ὅτι ἔχασα καὶ τὸ μυαλό μου. Ἐγὼ τοὺς ἄφωνα νὰ ἀστείζωνται. Μόνον ὅταν ἐσηκώθησαν οἱ πρὸ ἐμοῦ κομίσαντες καὶ αὐτοὶ “μπόγους” εἰς τὸ παλάτι, καὶ ἤρχισαν νὰ φλυαροῦν πῶς τάχα καὶ αὐτοὶ ἔφαγαν γλυκίσματα ἀπὸ τὸ στρογγυλόν, τὸ περὶ τὸν ἄξονά του κινήτων ἐκεῖνο ἐρμάριον, καὶ ὅτι τὸ δωμάτιον μεθ' οὗ συνεκοινωνεῖ στρεφόμενον δὲν ἦτο ἡ αἰθουσα ἢ ὁ κοιτῶν τῆς βασιλοπούλας, ἀλλὰ τὸ “κελάρνι” τοῦ χαρεμίου, καὶ ὅτι ἡ γλυκεῖα, ἡ πολὺ γλυκεῖα ἐκείνη φωνὴ, δὲν ἦτο τῆς ἀγάπης μου τῆς βασιλοπούλας, ἀλλὰ τοῦ γηραλεωτάτου εὐνοῦχου τοῦ παλατίου — μόνον τότε κατεξανέστη τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας μου καὶ ἐμάλωσα μὲ ὄλους, καὶ περιήλθον εἰς ταιαύτην πρὸς αὐτοὺς διάστασιν ὥστε οὔτε τοὺς ὠμίλησα κἄν ἔκτοτε.

Ὅτι δὲν ἐξαναπάτησα εἰς τὸ χαρέμι ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ. Διότι

ὄσον καὶ ἂν ἐθλιβόμην, ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἡ βασιλοπούλα μου τήκεται ὀπισθεν τοῦ στρογγυλοῦ ἔρμαριου παρά τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, ἄλλο τόσον δὲν ἐκαταλάμβανα, διατί δὲν ἔστελνε τέλος πάντων τὸν πατέρα νὰ με ζήτηση διὰ σύζυγόν της, ὅπως ἔκαμαν ὄλαις οἱ βασιλοπούλαις ποῦ ἐγνώρισεν ὁ πάππος μου.

Μετὰ τὴν θλιβεράν ἐκείνην ἀπογοήτευσιν, ἡ ἀηδὴς καὶ ἀνιαρὰ μονοτονία τοῦ πρακτικοῦ βίου, αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἀρχαρίου περὶ τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης, μὲ ἐφαίνοντο δύο καὶ τρεῖς φορές βαρύτεραι. Ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῶν ἤρχισα νὰ καχεκτῶ καὶ νὰ μαραίνωμαι καθειργμένος ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ Τσαρσίου τῆς Σταμποῦλ ὀπισθεν τῶν σιδηρῶν πυλῶν τοῦ Κεμπετση-Χανίου, πρὸς τοὺς μολυβδόσκεπεις τοῦ ὁποίου θόλους ἀνέπεμπον ὁ δυστυχῆς τῶρα οὐχὶ πλέον θελκτικούς ἤχους ἐρωτικῶν ἀσμάτων ἀλλὰ τοὺς κλαυθμούς καὶ ὀδυρμοὺς παιδικῆς, καρδιοβόρου νοσταλγίας!

Πρὸ πάντων ἤρχισα ν' ἀπεχθάνωμαι τὸν μαστορὴν μου, μικρόσωμον, καχεκτικὸν γερόντιον, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ συνώδευε διὰ τῶν γελοίων κινήσεων τῆς νοδῆς του σιαγόνος τὰ τραγανὰ μασσήματα τοῦ ψαλιδίου του, τοῦ ἀδηφάγου, δὲν ἔπαυεν ἐπιτηρῶν με ὑπερθεν τῶν μεγάλων καὶ στρογγυλῶν αὐτοῦ διόπτρων μὴ τυχὸν ἐκτείνω ὀλίγον τὸν μαργωμένον πόδα, ἢ ὀρθῶσω ἐπὶ μικρὸν τὴν κατάκοπον σπονδυλικὴν μου στήλην.

Μίαν ἡμέραν εἶτε ἐξ ἀδυναμίας, εἶτε ἐκ πείσματος, ἐπέμενον παραβαίνων τὸν ἱερὸν τοῦτον κανόνα ραπτικῆς εὐπρεπείας τόσον συνεχῶς, ὥστε ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ γνωρισθῶ τότε πρῶτον καὶ μετὰ τὴν "βουβὴν μαστόρισαν", δηλαδὴ τὴν παρά τὸν πλευρὸν τοῦ μαστόρου μου κειμένην πήλην. Αὐτὸ ἐξήγησε τὴν ἀγανάκτησίν μου μέχρις ἀσεβείας. Διότι ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ, ὅτι κατὰ τὸ ἐνδόμυχον ἐκεῖνο πείσμά μου ἤρχισα νὰ μεμψιμοιρῶ καὶ νὰ ἐλέγγω πικρότατα αὐτὸν τὸν Θεόν, διότι ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ράψῃ ἰδίαις χερσὶ τὸν περίφημον ἐκείνον δερμάτινον χιτῶνα περὶ τὴν γυμνότητα τῆς Εὐας καὶ νὰ δώσῃ τοιουτοτρόπως ἀρχὴν καὶ γένεσιν εἰς τὸ τῶν ραπτῶν ἐπάγγελμα. Ἐὰν ἤμην ἐγὼ Θεός, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν, θὰ τὴν ἄφωνα τὴν Εὐά μου καθὼς τὴν εἶχα πλάσει. Τί θὰ μ' ἐβλαπτε τάχατες ἡ καυμένη, γυμνὴ καθὼς ἦτο; Θαρρῶ μάλιστα, πῶς θὰ ἦτο καὶ ὠραιότερα. Ἐπειτα, ἐνόσῳ εἶχε τὴν γυναῖκα εἰς τὸν Παράδεισον, ἤγουν εἰς τὸ σπίτι του ὁ "μαστορο-θεός", τὴν ἄφωνα γυμνὴν· ὅταν ὁμως ἀπεφάσισε νὰ τὴν φορτώσῃ διὰ παντός εἰς τὸν

"γιακάν" τοῦ δυστυχοῦς Ἀδάμ, νὰ τὴν ἐβγάλῃ εἰς τὸν κόσμον, τότε τὴν ἐπροίκισε καὶ μ' ἓνα στολίδι. Δὲν βλέπεις τί κακὸν ἔχει κἄμει; Ἰδρυσε μετὰ τὰ ἴδιά του χέρια τὸ κακοδαιμονέστατον "ἔσναφι" τῶν ραπτῶν, καταδικάσας με νὰ κἄθημαι ἐδῶ σταυροποδητὸς καὶ ἐσκυμμένος ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθυτάτης νυκτός, καὶ ἰδρυσε τὴν κακίστην συνήθειαν, νὰ προικίσουν οἱ πατέρες τὰς θυγατέρας των, ὄχι μ' ἐσωτερικὰς ἀρετὰς, ἐνόσῳ τὰς ἔχουν εἰς τοὺς οἴκους των, ἀλλὰ μ' ἐξωτερικὴν πολυτέλειαν, ὅταν τὰς φορτῶνουν εἰς τὴν ράχην τῶν γαμβρῶν των.

Τὰς τελευταίας ταύτας σχολαστικότητας, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤθελον τὰς διατυπῶσαι ἀφελέστερον τότε, ἐὰν γνωστή τις φωνὴ δὲν ἐκάλει κάτωθεν τὸ ὄνομά μου, διακόψασα αἴφνης τὸ ρεῦμα τῶν ἐλεγειακῶν μου σκέψεων, πρὶν ἢ λάβωσι τελειωτικῶς τὴν λογικὴν αὐτῶν διατύπωσιν.

Μ' ὄλας τὰς ἐπανελημμένας νοθεσίας, τὰς ἀναγγελούσας μοι ἐκ μέρους τῆς μητρός, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι χρυσοῦν βραχιόλιον, τὸ ὁποῖον ὄφειλον νὰ κατακτῆσω ἀντὶ πάσης θυσίας—ὅτι ἡ πέτρα ποῦ κυλᾷ δὲν κάμνει διὰ θεμέλιον, καὶ τὰ τοιαῦτα—ἐγὼ ἐπέμενον μὴνῶν (τότε δὲν ἤξευρον ἀκόμη νὰ γράφω) καὶ παρακαλῶν αὐτὴν νὰ με ἀνακαλέσῃ ἢ νὰ με βάλῃ νὰ μάθω ἀνθρωπινωτέραν τινὰ τέχνην. Καὶ δὲν εἶχον μὲν πολλὰς πιθανότητας ἐπιτυχίας, ἤλπιζον ὁμως ν' ἀπαλλαγῶ κἂν ἀπὸ τὸν μαστορὴν ἐκείνον, διὰ νὰ ἀναπνεύσω τὸν ἐκτός τοῦ "Τσαρσίου" καὶ τῶν "χανίων" καθαρότερον, ἐλεύθερον ἄερα. Πρὸ πάντων εἶχον κρυφὴν ἐπιθυμίαν νὰ στοιχήσω εἰς τὸν ἀρχιρράπτην τοῦ ἐν Ντολμά-μπαχσιε σουλτανικοῦ χαρεμίου, ὁ ὁποῖος κατόκει εἰς τὴν ἀσιατικὴν τοῦ Βοσπόρου ὄχθην, ἀπέναντι τοῦ ἀνωτέρω παλατιοῦ. Ἐκεῖ, ἐσκεπτόμην κατ' ἐμαυτόν, θὰ με ἀκούουν οἱ βασιλοπούλαις, ὅταν τραγουδῶ, καὶ ἢ θὰ ἐμβαίνουν εἰς τὸν "παντέ" νὰ ἔρχωνται, ἢ θὰ με γνεοῦν ἀπὸ τὸ παράθυρον νὰ πηγαίνω κολυμβῶντας νὰ τὰς εὐρίσκω. — Βλέπετε, με ὄλα τὰ παθήματά μου, τὴν βασιλοπούλαν δὲν τὴν ἐβγαλα ἀκόμη ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τοῦτο, διότι, ὡς εἶπον, εἶχον ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς λόγους τοῦ παπποῦ. Αὐτὸς ἦτο δι' ἐμὲ ὁ πλέον κοσμογυρισμένος, ὁ πλέον πολυτεπὴρ ἄνθρωπος. Καὶ ἐὰν δὲν ἐβαζα καμμίαν βασιλοπούλα εἰς τὸ χερί ἐδῶ, ἐντὸς τῆς Πόλεως, ὁ παπποῦς θὰ με ὠδήγει ἐπὶ τέλους, ποῦ εὐρίσκονται αὐταῖς οἱ βασιλοπούλαις, ποῦ ἐρωτεύονται τόσον εὐκόλα μετὰ τὰ ραφτάκια. Διότι, δὲν εἶναι δυνατόν, ὁ παπ-

πούς πρέπει νά ταις εἶδε, πρέπει νά ταις ἤξεύρη' ἴσως ἴσως καί θά ἐρωτηθῆκε ὁ ἴδιος μέ καμμιάν, ἄν καί δέν ἦτο ὁ καύμενος οὔτε ράπτης, οὔτε τραγουδιστῆς περιφρομηός.

“Ὅταν λοιπόν ἤκουσα τήν φωνήν ἐκείνην νά καλῆ τὸ ὄνομά μου, ἐσκίρτησα ἐξ ἀγαλλιάσεως, διότι ἦτον ἡ φωνή τοῦ Θύμιου, τοῦ ὑπέρτου τοῦ παπποῦ μου.

Τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ εἰργαζόμεθα, ἦτο “τζαμεκιάνιον”, τουτέστι μικρὸν ἀνώγειον ἐκτισμένον, ὡς φωλεὰ χελιδόνος, ὑψηλὰ μεταξύ δύο θολοσκεπῶν ἀψίδων, εἰς ἃς ἀπολήγουν αἱ περὶ τήν κεντρικὴν αὐλὴν τῶν χανίων λιθόκτιστοι στοαί. Εἰς τὸ ἀνώγειον τοῦτο ἀνέβαινέ τις ἀπὸ τῆς στοᾶς διὰ στενῆς κλίμακος στηριζομένης κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον εἰς αὐτὸ τὸ δάπεδον, ἐφ' οὗ καί ἐκαθήμεθα ἐργαζόμενοι. Μόλις λοιπόν παρήλθε μία στιγμή, ἀφ' ἧς ἤκουσα τὸ ὄνομά μου, καί, ὀπισθεν τῶν σαθρῶν κιγκλίδων τῆς κλίμακος ταύτης προέβαλε πρῶτα πρῶτα ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀναβαίνοντος Θύμιου. Τὸ προαισθητῆμά μου ἐπηλήθευσεν, οἱ σοβαροὶ τοῦ Θύμιου ὀφθαλμοὶ ἀνεζήτουν τινα μεταξύ τῶν συμμαθητῶν μου. Δέν ἐπερίμενα νά μέ καλέσῃ· δέν ἐπερίμενα ν' ἀναβῆ τήν κλίμακα ὀλόκληρος, ὅπως πεισθῶ, ὅτι δέν μέ ἀπατάσιν αἱ αἰσθήσεις μου. Ἐτινάχθην ἀπὸ τήν θέσεώς μου ὡς αἰχμάλωτον πτηνόν, τὸ ὅποιον εὐρίσκει ἀπροσδοκῆτως ἀνοικτὴν τήν θύραν τοῦ κλωβίου του.

— «Ὁ παπποῦς παλεύει μέ τὸν ἄγγελο! εἶπεν ὁ Θύμιος, ἐνῶ ἀνέβαινεν ἀκόμη καί χωρὶς τινος εἰσαγωγικῆς διατυπώσεως. Ὁ παπποῦς ψυχομαχᾷ καί σέ γυρεύει· ἔλα, πάμε γρήγορα. Γιατί, διέξ, ἄν δέν προφθάξῃς, θ' ἀποθάνῃ καί θά μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του».

Καί στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ “κεφαλοσκάλου” ὁ Θύμιος ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους του μίαν πρόσθετον βαρῦτητα, νεύσας πρὸς ἐμέ, ὡς ἄνθρωπος ὅστις δέν εἶχε καιρὸν νά περιμένῃ.

Δέν ἤξεύρω ἐὰν ἦτον ὁ τόνος τῆς φωνῆς, τὸ σοβαρὸν τοῦ βλέμματος, ἢ τὸ περιεχόμενον τῶν λόγων του τὸ συντελέσαν περισσότερον εἰς τήν ταραχὴν μου. Ἐνθυμοῦμαι μόνον, ὅτι πολλὴν ὥραν ἀφοῦ ἐσιώπησεν ὁ Θύμιος, ἐγὼ ἰστάμην ἀκόμη ἀκίνητος καί ἐνόος, εἰς ἣν θέσιν εὐρέθην καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόφερε τὰς πρώτας του λέξεις, καί, ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὑπὸ τήν ἐπήρειαυ αὐτῶν ἄλλεπάλληλοι ριγηλαὶ φρικιάσεις ἐκλόνισαν τὰ νεῦρά μου.

Ὁ παπποῦς παλεύει μέ τὸν ἄγγελον! — Αὐτὸ βεβαίως δέν ἦτο καλὴ δουλειά. Ἄλλ' ὁ παπποῦς γυρεύει καί μένα — Αὐτὸ ἦτον ἀκόμη

χειρότερο! Αὐτὸ θά εἶπῃ πῶς ὁ παπποῦς μοναχός του δέν εἰμπορεῖ νά τὰ βγάλῃ πέρα μέ τὸν ἄγγελο καί μέ καλεῖ νά τὸν βοηθήσῃ!

Ἡ παιδικὴ αὐτῆ σκέψις μοὶ ἐπήλθε, διότι ἄλλοτε ἐσυνήθιζον νά παλαίω μέ τὸν παπποῦν, ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῆς ράχεως καί τῶν ὕψηλῶν αὐτοῦ ὤμων πρὸ πάντων ὀσάκις τὸν κατελάμβανον καθήμενον ἐπὶ τοῦ “μεντερίου” του παρὰ τήν ἐστίαν. Ὁ παπποῦς κατὰ τοὺς θορυβώδεις ἐκείνους ἀγῶνας ἐκηρύττετο πάντοτε ἠττημένος καί πάντοτε μέ ἀνεγνώριζεν ὡς ἰσχυρότερον, συνιστῶν με εἰς τοὺς παρατυγχάνοντας ἐπισήμως, ὡς τὸν “πεκληβάνην” του, δηλαδὴ τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος παλαιστήν, ὃν οἱ πασσάδες τρέφουν συνήθως εἰς τοιοῦτον νά παλαίσῃ πρὸς τὸν ὅστις ἤθελε καυχηθῆ, ὅτι εἶναι ὁ δυνατότερος τῆς χώρας καί, ἢ νά τὸν καταβάλῃ, ἢ νά ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν νικητὴν τὴν θέσιν του. Ἄφοῦ λοιπόν μετὰ τοσοῦτου κόμπου ἔφερον ἄλλοτε τὸν τίτλον ἐκείνον, μοὶ ἐφάνη πολὺ φυσικόν, ἐὰν ὁ παπποῦς, μὴ ἤξεύρων τώρα πῶς νά “ξεκάμῃ” μόνος του μέ τὸν ἄγγελο, προσεκάλεῖ ἐμέ τὸν “πεκληβάνην” του διὰ νά τὸν βοηθήσω νά βροντήξῃ τὸν ἀντίπαλόν του χαμαί, διὰ ν' ἀναλάβω, ἴσως ἴσως ἐγὼ αὐτὸς τὸν φοβερόν ἐκείνον ἀγῶνα περὶ ζωῆς καί θανάτου!...

Καί πῶς θά τὸ καταφέρω; Καί ποῦ θά παλαίσω μέ τὸν ἄγγελο; ἐπάνω εἰς τὸ μεντέρι τοῦ παπποῦ, ἢ μέσ' στὸ μαρμαρόστρωτο τ' ἄλων;

“Ὅχι, ὄχι, ὄχι! Φοβοῦμαι! Δέν βασιτῶ!”

Καί συνεκρούοντο τὰ γόνατά μου ἐκ τρόμου, καί ἐκλινον νά καθῆσω ἐπιστραφεὶς εἰς τὴν θέσιν μου. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐσυλλογίσθη ἐξαίφνης, ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ μόνη εὐνοϊκὴ περίστασις, ὄχι μόνον ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μαστόρου μου, ἀλλὰ καί νά προφθάξω, ἐνόσῳ ἦτο ἀκόμη καιρός, νά ἐρωτήσω τὸν παπποῦ, εἰς ποῖον μέρος τοῦ κόσμου συνήντησε τὰς βασιλοπούλας, περὶ ὧν ὠμίλει, ὡσάν νά ἔφαγε καί ἐπιε καί ἐκουβέντιασε μαζί των.

Ἄλλ' ὁ μαστορῆς; Νά ἰδοῦμεν τί λέγει καί ὁ μαστορῆς! Θά μέ ἀφήσῃ ἀρά γε νά ὑπάγω; Καλέ, αὐτὸς πρὸ μῆς ὥρας μᾶς διαβεβαίω, ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἰμεθα ἀναπαλοτριώτα κτήματά του, καί τώρα θά μέ ἀφήσῃ νά τοῦ ξεφύγω; Ὡ, συμφορά μου! Αὐτὸ ἔπρεπε νά σκεφθῶ πρῶτα πρῶτα!

Ὁ μαστορῆς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνήλθεν ὁ Θύμιος εἰς τὸ δωμάτιόν μας, ἀφῆκε τὸ ψαλίδιον αὐτοῦ μετὰ κρότου ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ “τεζιαχίου” καί ὑψώσας τὰς μεγάλας αὐτοῦ διόπτρας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν

ἐπὶ τοῦ ρυτιδωμένου μετώπου του, ἐστήριξε τὰς χεῖρας προκλητικῶς ἐπὶ τῶν λαγόνων καὶ διετέλει ἐξακοντίζων ἀπειλητικώτατα βλέμματα κατὰ τοῦ τολμήσαντος νὰ εἰσχωρήσῃ οὕτως εἰς τὸ τυραννοκρατικὸν αὐτοῦ βασίλειον, χωρὶς τινος προηγουμένης διατυπώσεως. Οἱ συμμαθηταὶ μου ἦσαν πάντες συγκεκριμένοι, οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμησε νὰ κινηθῆ, ἢ ν' ἀνακύψῃ. Ταῦτα πάντα ἦσαν κακοὶ οἰωνοί: Βεβαίως δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃ ν' ἀναχωρήσω.

— Ὁ παπποῦς του παλεῦει μὲ τὸν ἄγγελο! εἶπεν ὁ Θύμιος τῶρα πρὸς αὐτὸν κρεμῶν ἔτι μᾶλλον τὰ καταβασμένα του “μοῦτρα” — Ὁ παπποῦς του μᾶς ἀφίνει χρόνια, κ' ἐγύρευε νὰ διῆ τὸ παιδί. — Ξέρετε, εἶναι ἡ ὑστερινή του θέλησι.

Ὁ μάστορ, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργὴ ἐφαίνετο εἰς τὸ ἔπακρον κορυφωμένη, ἤνοιγεν ἤδη τὰ σπασμωδικῶς κινούμενα χεῖλη διὰ νὰ βλασφημήσῃ, ὡς ἐσυνείθιζε κατὰ τὰς βιαίας ἐκρήξεις τοῦ θυμοῦ του. Ἄλλ' ἡ τελευταία φράσις τοῦ Θύμιου, προφερθεῖσα μετὰ τινος μυστηριώδους εὐλαβείας καὶ μὲ παρηλλαγμένον τόνον φωνῆς, ἐνήργησεν ὡς μαγία ἐπὶ τοῦ σκληροῦ, τοῦ ἀπανθρώπου ἐκείνου γέροντος. Τὸ ἐξημμένον αὐτοῦ πρόσωπον ἡμέρωσεν εὐθύς, τὸ προκλητικὸν τοῦ σώματος παράστημα κατέπεσεν ἐν ἀκαιρεῖ, καί, μετ' ἀγαθότητος, ἦν πρώτην φοράν ἐβλεπα παρ' αὐτῷ, ἔτινε πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρά του νὰ τὴν ἀσπασθῶ. Τοῦτο ἦτο ἄδεια πρὸς ἀναχώρησίν μου.

Ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀπειρία μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύσω ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὅτι ὁ Θύμιος, ὅπως ἤξευρε νὰ δαμάξῃ τοὺς ἀτιθάσσους τοῦ πάππου μου ταύρους διὰ τῆς στεντορείας φωνῆς καὶ τῶν χαλυβδίων χειρῶν του, οὕτως εἶχε τὴν μυστηριώδη δύναμιν νὰ ἐπάδῃ μακρόθεν ἐξημερῶν τὴν θηριωδίαν τοῦ ἀγριωτέρου μαστόρου. Ἐξ ὅσων ὅμως συμπεραίνω σήμερον τὴν ἀπροσδόκητον ἐκείνην μεταβολὴν προεκάλεσεν ἡ κοινὴ ὀφειλομένη πρὸς τοὺς ἀποθνήσκοντας θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Εἶναι ἀληθῶς θαυμαστὴ ἡ προθυμότης καὶ ἡ εὐσέβεια, μεθ' ἧς καὶ ὁ δυστροπώτερος τῶν ἀνθρώπων ὑπακούει παρ' ἡμῖν εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τῶν ἀποθνησκόντων. Δὲν ἠξέυρω ἕαν πιστεύεται, ὅτι οἱ μὴ συντείναντες πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς προκαλοῦσιν ἐφ' ἑαυτῶν τὴν τοῦ οὐρανοῦ δυσμένειαν. Ἴσως — κατὰ τὴν φιλοσοφικωτάτην ἠθικὴν τοῦ λαοῦ — ἀποφεύγει ἕκαστος νὰ πράξῃ ὅ, τι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συμβῆ εἰς αὐτόν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ἀποδημοῦσα ψυχὴ ἐφ' ὅσον ἔχει ἀκόμη ἐπιθυμίαν τινὰ ἀνεκπλήρωτον, δὲν δύναται

ν' ἀσπασθῆ τοῦ ξένου πλέον αὐτῆ σώματος καὶ ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ τριγυρίζει γογγύζουσα καὶ παραπονουμένη ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ψυχωρογαυόντος· φρικτὸν δὲ θεωρεῖται καὶ στιγματίζεται ὡς ἀσέβεια, ἕαν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι δὲν σπεύδουν νὰ πράξωσι πᾶν τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὅπως ἐτοιμάσωσιν ἤσυχον καὶ εὐχαριστημένην τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἑνα κόσμον, εἰς τὸν ὅποιον δὲν ἀνήκει μὲν πλέον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν συνδέει ἀκόμη ἡ τελευταία τῆς ἐπιθυμίας. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως μάλιστα, ἦν λαμβάνει τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ, ἀφοῦ ἐκπνεύσῃ, δύναται ν' ἀποφανθῆ τις ἀλανθάστως, ἕαν τοῦτο ἐγένετο ἡ ὄχι.

Ἐκ τούτου συμβαίνει, νὰ λαμβάνωσι χώραν παρὰ τὴν κλίνην τῶν θανατιῶντων σκηναὶ συγκινητικώταται, σπαραξικάρδιοι ἐνίοτε. Ἐδῶ ὁ ἄσωτος υἱός, ἡ ἀπερίσκεπτος κόρη, ὧν ἡ ἐλαφρά διαγωγή ἐξοργίσασα τὸν αὐστηρὸν πατέρα, ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ οἴκου, συνιστῶνται ὑπὸ τῆς ὀλιγοδρανοῦς πλέον μητρὸς τῶν εἰς τὴν ἐπιείκτιαν τοῦ πατρὸς, ὅστις ὀλολύζων τοῖς ἀνοίγει πάλιν φιλοστόργως τὰς ἀγκάλας, ἐν μέσῳ τῶν θαλερῶν δακρύων τῶν παρισταμένων. Ἐδῶ ἡ ἀνέκαθεν μισητοτάτη παρὰ τοῖς Ἑλλήσι μητριὰ ἐμπιστευομένη παρὰ τοῦ ψυχωρογαυόντος πατρὸς εἰς τὴν στοργὴν τοῦ ἐκ τῆς προτέρας συζύγου τέκνου του, εὐρίσκει παρ' αὐτῷ τὴν θερμότεραν, τὴν μᾶλλον ἀφωσιωμένην περιθαλψιν. Ἐδῶ συμβιβάζονται μακραὶ οἰκογενειακαὶ διχόνοιαι· ἐξαλείφονται ὑπουλά μεταξὺ ἀδελφῶν μίση· διαλύονται ἔχθραι καὶ αὐταὶ αἱ θανασιμώτεραι μεταξὺ συγγενῶν καὶ οἰκεῖων. Ἐδῶ τέλος πάντων, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀποτάτων, συνέρχονται ἀπὸ τῶν περάτων τῆς χώρας ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐχὶ ἐκ χαιρεκάκου, ἐξ ἀσεβοῦς προσδοκίας ὑλικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ διότι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνδεδεμένα ὑπὸ τῆς φύσεως στενότερον πρὸς τὴν ἀποδημοῦσαν ὑπαρξιν, ἔλκονται ὀρμεμφύτως νὰ συναντηθῶσιν ἔτι ἅπαξ μετ' αὐτῆς, ἐνόσῳ εὐρίσκειται ἀκόμη πλησίον ταν, ἐν τῷ ἐπιγίῳ κόσμῳ, ν' ανταλλάξωσι μυστηριωδῶς τὸ τελευταῖον πνευματικὸν αὐτῶν φίλημα. Διότι — ποῖος δὲν τὸ βλέπει; Ἡ ψυχὴ, ἡ ἀνιπαμένη ἐν μέσῳ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν εὐλογιῶν ταν, ὑπάγει ἐκεῖ, ὅπου εὐρίσκονται τὰ προαποθανόντα μέλη τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἀποχωρισμὸς λοιπὸν οὗτος ὁ μερικός, εἶναι γενικὴ συνάντησις μετὰ τῶν ψυχῶν ἐκείνων, εἶναι ἕμμεσος πρὸς τοὺς νεκροὺς συγκοινωνία τῶν ζώντων. Ἡ ἀποδημοῦσα ψυχὴ θὰ εὐρεθῆ μετ' ὀλίγον ἐν τῷ μέσῳ τῶν φιλάτων αὐτῶν

εις τὰς ὑπερκοσμίους χώρας, καὶ θά περικυκλωθῆ ὑπ' αὐτῶν ἐρωτωμένην, ἐὰν εἶδε, καὶ πῶς εἶδε τοὺς ἐπὶ γῆς ἀγαπητούς των. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ λείπῃ ἀπὸ τῆς κλίνης τοῦ ἀποθνήσκοντος οἰκείου ὁ μὴ ὦν ἄμοιρος καὶ τῆς ἐσχάτης πρὸς τοὺς νεκρούς του εὐσεβείας καὶ στοργῆς. Ἐάν τις ἐκ τῶν οἰκείων, ἢ ἀσθενῶν βαρέως, ἢ εὐρισκόμενος πολὺ μακρὰν εἰς τὰ ξένα, δὲν εἴμπορεῖ νὰ παρευρεθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην συνάντησιν, οἱ παρόντες ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς νὰ κάμωσι μνεῖαν τοῦ ὀνόματός του, μὴ τυχὸν ἀκούσας ἐπιθυμῆσιν ὁ ἀσθενὴς νὰ τὸν ἴδῃ. Διότι τότε, ἐὰν ὁ ποθοῦμενος δὲν προφθάσῃ νὰ ἔλθῃ, θά μείνουν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νεκροῦ ἡμικλειστοὶ προσδοκῶντες τὴν ἄφιξίν του, καὶ ὅταν ἀκόμη ἢ ἐν αὐτοῖς ζωῆ πρό πολλοῦ ἀπεσβέσθῃ.

Ἴδου τί ἐννοεῖ κυρίως ὁ Θύμιος λέγων πρὸς ἐμὲ ὅτι, ἐὰν δὲν προφθάξω, θ' ἀποθάνῃ ὁ παπποῦς, καὶ θά μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Διὰ τοῦτο, ὅταν παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐκείνη σύγχυσις μου, ὅτε, λαβὼν τὴν ἄδειαν πρὸς ἀναχώρησιν, ἐξῆλθον, ἐκ τοῦ "Ἐδινέ-Καπουσοῦ" τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι ἐπὶ χρυσοχαλίνου "ἀτίου", ἀλλ' "ὀπισωκάπουλα" ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θύμιου καμηλοῦψοῦς ἵππου τοῦ παπποῦ μου, καὶ σφίγγων ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἀντὶ τῆς ξανθῆς βασιλοπούλας, ἣν ἐμελλον νὰ ὀδηγήσω εἰς τὴν καλύβην τοῦ πατρός μου, τὴν ἐρυθρὰν τοῦ Θύμιου ζώνην, ἐκ φόβου μήπως ὀλισθήσας κατακρημνισθῶ ἀπὸ τῶν ἰσχυροτάτων ὀπισθίων τοῦ ζώου — περὶ οὐδενὸς ἐφρόντιζον, περὶ οὐδενὸς ἀνησύχουν τόσον, ὅσον περὶ τοῦ μήπως δὲν προφθάσωμεν ἐγκαίρως εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἀποθάνῃ ὁ καυμένος ὁ παπποῦς, καὶ ἀπομείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Ὁ μακροσκελέστατος ἐκείνος ἵππος ἔτρεχεν ὅσον ἐπέτρεπεν εἰς τὰ γηρατεῖά του τὸ διπλοῦν αὐτοῦ φορτίον ἀφ' ἑνός, ἢ ἔλαειν τῶν ὁδῶν κατὰστασις ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τούτοις ὁ δρόμος ὃν ἔπρεπε νὰ διανύσωμεν ἦτο μακρὸς καὶ ὁ Θύμιος ἀφῆκε τὸν παπποῦν, ἀπὸ τῆς προχθῆς ἤδη, ἐτοιμοθάνατον. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ παπποῦς δὲν εἴμποροῦσε βεβαίως ν' ἀντέχῃ παλαιῶν μὲ τὸν ἄγγελον. Τὰ ἐννεηκόντα ὀκτῶ χρονᾶκια του εἶχον κυρτώσει πρὸ πολλοῦ ἤδη τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα. Βέβαια, βέβαια! Ὁ ἄγγελος θά μοῦ τὸν ἐξαπλώσῃ τὸν καυμένον χαμαί, πρὶν τὸν προφθάξω, καὶ θ' ἀποθάνῃ ὁ παπποῦς καὶ θά μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του!

Ὁ Θύμιος, ὅστις δὲν μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον, εἰ μὴ ὁσάκις ἐνθυμεῖτο νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἐὰν κἀθημα ἀκόμη εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου φαίνεται ὅτι κατεῖχετο ὑπὸ τῶν αὐτῶν μετ' ἐμοῦ σκῆψεων, διότι δὲν ἔπαυε μαστίζων τὸν ἵππον διὰ νὰ τρέχῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

Ἐπὶ τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ ἐρωτήσῃ μετ' ὀλίγον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πλέον κανεὶς ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου νὰ τῷ ἀπαντήσῃ. Ὁ Θύμιος τὸ ὑποπτεῖθῃ ἐγκαίρως κατ' εὐτυχίαν. Ἐξεζώσθη λοιπὸν ἐν μέρος τῆς πολυγύρου ἐρυθρᾶς του ζώνης καὶ τὸ ἐτόλιξε δύο τρεῖς φορές περὶ ἐμὲ καὶ περὶ τὴν μέσσην του συγχρότως. Τοιοῦτοτρόπως προσηρητημένος πλέον ἀσφαλῶς εἰς αὐτόν, ὡς ἐὰν ἦμην κἀνὲν ἄψυχον παράρτημα, ἐξ ὅσων φέρουν οἱ χωρικοὶ συνήθως ἐσφιγμένα περὶ τὴν ζώνην των, ἐξῆκολούθησα τὸ φανταστικὸν ἐκεῖνο ταξειδίον, τοῦ ὁποίου τὰς ἐντυπώσεις ποτὲ δὲν ἐλησμόνησα.

Ἦτο φθινόπωρον καὶ ἤρχιζεν ἤδη νὰ καλονυκτάνῃ ψυχροὶ πλέον οἱ ἄνεμοι ἐσύριζον διὰ τῶν ἀραιῶν τοῦ δάσους δένδρων, ταρασσόντες τὸν ριγηλὸν ὕπνον τῶν ἡμιγύμων αὐτῶν κλαδίων, ἀφ' ὧν, κλαυθμηρῶς γογγύζοντα, ἐστροβιλίζοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναριθμητὰ φύλλα. Κατὰ τοιαύτας νύκτας, ἢ ἐκ διαλειμμάτων ὀπισθεν θολερῶν συννέφων προφαίνουσα σελήνην, αὐξάνουσα τὴν ἀγρίαν μελαγχολίαν τῆς Φύσεως διὰ τῶν ὠχρῶν, τῶν "νεκροχλώμων" αὐτῆς ἐπιχρώσεων, ἀντὶ νὰ παρηγορήσῃ, πληροὶ τὴν καρδίαν τοῦ ὀδοιπόρου ἀορίστων φόβων καὶ ἐπανειλημμένων φρικιάσεων. Τὴν ἀγριότητα τοῦ ἡμετέρου ταξειδίου ἐπηύξανεν ἡ ἀνώμαλος ταχύτης, μεθ' ἧς ὁ ὑψηλὸς ἡμῶν ἵππος παρήλαυνεν ἔμπροσθεν τῶν ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἀντικειμένων, πρὶν ἢ προφθάσω νὰ διακρίνω τὰ ἀμφίβολά των σχήματα πρὸς καθυσύχασιν τῆς ὑπόπτου καρδίας μου. Ἡ διαρκὴς καὶ ἐπίσημος σιγὴ τοῦ Θύμιου, τὸ ἀπρομελέτητον τῆς ὀδοιπορίας, ὁ σκοπός, δι' ὃν αὕτη ἐγένετο, ὁ τρόπος τῆς φανταστικῆς ἐκείνης ἱππασίας, ἐν ἣ κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ ἐκρεμάμην ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ Θύμιου κατὰ δὲ τὸ ἥμισυ ἐλικνιζόμην ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου — ταῦτα πάντα ἐνθ' ἐκράτουν τὴν παιδικὴν μου καρδίαν εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν, ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν μου μέχρι παραισθησίας.

Δὲν νομίζω νὰ ἠτένισα κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην παραδόξους συμπτώσεις νεφῶν, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δὲ φερομένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, χωρὶς νὰ τὰ συμπληρώσω τῇ βοήθειᾳ τοῦ σεληνιακοῦ φωτός καὶ τῆς προκατειλημμένης φαντασίας εἰς πελώριον σύμπλεγμα παλαι-

στῶν ἀγωνιζομένων τὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων κίνδυνον. Ὁ εἰς μετὸ λευκὸν καὶ πολὺπτυχον αὐτοῦ ἐσώβρακον ἀνεμιζόμενον εἰς τὸν ἀέρα, μετὰ εὐρέα, τὰ κεντητὰ "μανικία" τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ ἦτον ἀναμφιβόλως ὁ παπποῦς μου. Ὁ ἕτερος μετὴν μακρὰν καὶ λυτὴν αὐτοῦ κόμην κυμαινομένην, μετὰ τὰς λευκάς ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, μετὸν φολιδωτόν του θώρακα περὶ τὸ στήθος καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν εἰς τὴν γυμνὴν δεξιάν του, αὐτὸς ἦτο βεβαίως ὁ ἄγγελος. — Τόσας φορὰς τὸν εἶχον ἰδεῖ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου μας.

Ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς! Πῶς θὰ τὰ βγάλῃ πέρα μετὸσον φοβερὸν ἀντίπαλον!...

Ὁσάκις, ἀπηυδαμένος πλέον ἐκ τε τοῦ κόπου καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἐντάσεως τῶν νεύρων, ἐκλινον τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἐκλειον τοὺς ὀφθαλμούς, ὠνειρευόμην τὸν παπποῦν μακρὸν μακρὸν ἐξηπλωμένον χαμαὶ εἰς τὴν "σάλαν" τῆς γαλιᾶς, μέσα εἰς τὸ ζωγραφημένον σάβανον, τὸ ὁποῖον τῷ εἶχε φέρει ἐξ Ἱερουσαλήμ, μετὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ, μετὰ κίτρινα κηρία κολλημένα εἰς τὰ κοκκαλιασμένα δάκτυλα τῶν ἐσταυρωμένων χειρῶν του. Βασιλικός, θρύμβος, ἐλίχρυσος, μυροφόροι καὶ ὅσα ἄλλα ἄνθη εἶναι ἔθος νὰ κοσμῶσι τοὺς γέροντας νεκρούς, ἐκάλυπτον τὸν παπποῦν ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω τὰ θυμιάτα καὶ δύο λαμπάδες ἕκαστην ἐστημένα ὑψηλὰ ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς του καὶ μεταξύ τῶν λαμπάδων τούτων. ἔκυπτεν, ἐπὶ σκαμνίῳ καθήμενον παιδίον τοῦ σχολείου, ἀναγινώσκον μεγαλοφώνως τὸ ψαλτήριον καὶ φέρον ἐπιδεικτικῶς τὴν προκαταβεβλημένην αὐτῷ ἀμοιβὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου: κόκκινον κεντητὸν μανδήλιον μετὰ ἓνα κόμβον εἰς τὴν ἄκρην. Τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ μεταξωτοῦ ἐκείνου προσκεφαλαίου, τὸ ὁποῖον τόσας φορὰς μὰς ἔδειξεν ὑπερηφάνως ἢ γαλιᾶ, λέγουσα, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ μαξιλάρι, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου πρό ἐννενήκοντα περίπου χρόνων ἐπάτησεν αὐτὴ καὶ ὁ νοικοκύρης τῆς, ὅταν ἐστεφανόνοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τὰ πράγματα μετὰ τὰ ὁποῖα ἦτο γεμισμένον τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ, ἦσαν τὸ ἥμισυ αὐτῶν ἐκείνων, τῶν ἀγνωρίστων πλέον τώρα, ἀνθέων καὶ λουλουδιῶν, μετὰ τὰ ὁποῖα τοὺς ἔρρανον οἱ παρευρεθέντες ὡς νεονύμφους κατὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τὰ ὄξεια τῶν θρηναδῶν μοιρολόγια, ἱκανὰ νὰ κινήσωσιν εἰς δάκρυα καὶ αὐτὸν τὸν ἀπαθέστατον ἄνθρωπον, παρίσταν τὸν πάππον μου, ὡς τὸν μᾶλλον ἀγαθόν, τὸν μᾶλλον ἐνάρετον ἄνθρωπον. — Διατί λοιπὸν ἡ κεφαλὴ του δὲν ἀνα-

παύεται ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ἐν ἡσυχίᾳ; Ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ διατί δὲν βασιλεύει ἡ ἁγία ἡμερότης, ἡ βαθῶς ὄνειρευτικὴ ἐκείνη ἔκφρασις ἢ συνήθης ἐπὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ διὰ παντός κεκοιμημένων γερόντων; Ἐπὶ τῶν πελιδνῶν αὐτοῦ χειλέων, ψιθυρίζει, νομίζεις, θλιβερώτατον παράπονον! Ὑπὸ τὰς λευκάς καὶ πυκνάς αὐτοῦ ὀφρῦς οἱ ὀφθαλμοὶ του χύνουσι λάμπην θαμβοῦ κρυστάλλου, ἀνοικτοί, ἀτενεῖς πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας! Ποῖον περιμένει; Ποῖον ἐκ τῶν ἀγαπητῶν του ἐπεθύμει λοιπὸν ἔτι νὰ ἴδῃ, καὶ ἀπέθανεν ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς καὶ ἔμειναν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του;

Καὶ ἐξύπνων τεταραγμένος ἐκ τῆς φρίκης τοῦ ὄνειρου, καὶ ὤρθωθα ὀλίγον τὸν μαργωμένον μου λαίμον καὶ ἐκλινον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος ἀποκοιμώμενος ἐκ νέου.

Ἐκεῖ μοὶ ἐφαίνετο, ὡσὰν νὰ ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ παπποῦς, ὡσὰν νὰ τὸν εἶχον θάψει πλέον εἰς ἓνα τάφον ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ τάφος ἦτον αὐτοῦ νεοσκαφῆς, ἀλλ' ὁ παπποῦς δὲν ἔκειτο μέσα εἰς τὸ "κιβούρι" του· ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ χώματος, ἀκουμβημένος εἰς τὸν λευκόν, τὸν λίθινον σταυρόν, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Εἰς τὸν πόδα τοῦ σταυροῦ ἔκαίε μικρὸς λύχνος καὶ ἐκάπνιζε θυματήριον· παρέκει ὑπῆρχε μικρὸν μελίχριστον "τσουρέκιον" καὶ πῆλινον ἀγγεῖον γεμάτον ἐκ μαύρου παλαιοῦ οἴνου. Ἄλλ' ὁ παπποῦς μετὴν κουλοροειδῆ αὐτοῦ "σερβέταν" χαμηλὰ περὶ τὸ μέτωπον, μετὰ τὰ λευκά του ὀφρῦδια καταβασμένα, δὲν ἐφαίνετο εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτά, δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ τὰ ἐγγίσῃ· ἀλλ' ἐκράτει τὸ θλιβερόν του βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸν δρόμον καὶ ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ὡσὰν νὰ ἐπερίμενε κανένα νὰ ἔλθῃ μεθ' ὁλονὲν αὐξούσης ἀνυπομονησίας. Ἐκεῖ ἐξαφνα, ὡσὰν νὰ ἐξηντλήθη πλέον ἡ ὑπομονή του, ὁ παπποῦς ἐτινάχθη ἐκ τῆς θέσεώς του, ὑψηλὸς ὑψηλός, καὶ μαζὶ μετὰ αὐτὸν ἐσηκώθη καὶ ὁ σταυρός, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἦτο πλέον ὁ σταυρός ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ λευκόν, τὸ καμηλοῦψὸς τοῦ παπποῦ ἄλογον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπέστρεφον ἐγὼ εἰς τὸ χωρίον, ἀσέλωτον, ἀχαλίνωτον, ὑπὲρ ποτε ἰσχνὸν καὶ ἀγριωμένον. Ὁ παπποῦς ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς ράχεώς του, καὶ ὁ ἵππος ἐρρίφθη μανιώδης εἰς τὸν ἀέρα, μετὰ φλογώδεις ὀφθαλμούς, μετὰ τεταμένους ἀχνίζοντας ρόθωνας, μετὰ τὴν χαίτην ἀτάκτως κυμαινομένην. Ἴππος καὶ ἀναβάτης ἐφαίνοντο τρέχοντες πρὸς ἐμὲ μετ' ἀπεριγράπτου ἐκφράσεως ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως. Ἄλλ' ἐνῶ ἀμφότεροι ἐφέροντο εἰς τὸν ἀέρα, ἐγὼ

ἤκουον τοὺς κρότους τοῦ καλπάζοντος ἵππου καὶ ὑφιστάμην τοὺς ἐκ τῶν βημάτων αὐτοῦ κλονισμούς, ὡς ἐάν ἐκαθήμεν ἐγὼ ἐπὶ τῶν νώτων του. Ἡ μεγάλη τοῦ παπποῦ “σερβέτα”, ξεσιφιχθεῖσα κατὰ τὸ ἐν ἄκρον καὶ ἐκτιλυχθεῖσα, ἐσειέτω ἀναπεπταμένη εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ καθιστώσα τὴν ἐμφάνισίν του τόσον φανταστικῶς φρικώδη, ὥστε ἐφ’ ὅσον μὲ προσήγγιζεν, οὕτως ἐφιππος, ἐπὶ τοσοῦτον ἠύξανεν ἢ στενοχωρία μου, συνεσιφιγγετο ἢ καρδιά, ἰλιγγία ὁ νοῦς, ἐξέλιπον αἱ αἰσθήσεις μου. Δύο τρεῖς φορές ἐδοκίμασα νὰ φωνάξω βοήθειαν, νὰ ζητήσω ἔλεος, ἀλλ’ ἡ φωνή μου ἦτο κρατημένη. Ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ κράτος καταπληκτικῆς ἀγωνίας ἐξέβαλον ἰσχυράν κραυγὴν φρίκης, τότε μοὶ ἐφάνη, ὅτι ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ στήθος μου μία μεγάλη μυλόπετρα. Διότι — ἐξύπνησα.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω ὅτι μετὰ τοιαύτας συγκινήσεις δὲν ἐτόλμησα νὰ νυστάξω ἐκ νέου. Ἄλλως τε ἦτον ἤδη περὶ τὰ ἐξημερώματα καὶ ἐνόμιζον νὰ εἰσέλθωμεν μετ’ ὀλίγον εἰς τὸ χωρίον.

Ἐν τούτοις, ὅταν ἐξεπεζεύσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ, εἶχε παρέλθει καὶ ἡ μεσημβρία. Ὁ Θύμιος, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, διηυθύνθη πρὸς τοὺς σταύλους διὰ νὰ περιποιηθῇ τὸν ἀποκαμόντα ἵππον. Ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς τὸ πλακόστρωτον κατώγειον, ἀνοιξας ἀθορύβως τὴν θύραν. Βαθεῖα σιωπὴ ἐπεκράτει ἀνά τὴν οἰκίαν. Ἀλλὰ τὰ πάντα περὶ ἐμὲ ἦσαν ἀμετάβλητα· ἡ αὐτὴ, ὡς καὶ ἄλλοτε, καθαριότης παντοῦ, ἡ αὐτὴ τάξις, ἡ αὐτὴ ἀκρίβεια περὶ τὴν τοποθέτησιν ἐνὸς ἐκάστου οἰκιακοῦ σκεύους, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ διὰ ποικιλοχρόων τσοσχίνων λωριδῶν κεκοσμημένου σαρώθρου. Μόνον τὰ ὑποδήματα τοῦ παπποῦ, τὰ πάντοτε ξεσκονισμένα καὶ “γλαμπερά”, μόνον αὐτὰ δὲν εὐρίσκοντο μετὰ τὰς μύτας αὐτῶν ἐστραμμένας πρὸς τὴν ἐξοδον, πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ συνήθως διημέρευεν ὁ γέρον. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ ἔκαμε τὴν οἰκίαν νὰ φανῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου κενή, ἔρημος, ἐγκαταλελειμμένη. Ὁ παπποῦς εἶπεν! Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἔλειπεν εἰς κανὲν ταξιδιον, θλιβερόν προαίσθημα ἀνεβίβασε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου...

Ἐξαφνα ἐκ τοῦ βάθους τοῦ κατωγείου πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅπου ἦτον ἡ θύρα τοῦ κελλαρίου ἀνοικτὴ, ἤκουσα γογγίζουσαν τὴν φωνὴν τῆς γιαγιάς μου. Παρέβαλον τὸ οὖς καὶ ἠκροῦσθη. Ἡ γιαγιά ἐγόγγιζεν, ὡς συνήθως, καλοθέτουσα τὰ σκεύη καὶ μαλόνοουσα ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τινα.

—Ἐ; Θέλεις νὰ σὲ θρέφω; Θέλεις νὰ θρέφω “μούχτη”, μωρὲ “τεμπέλη”; Ἄμ’ τὰ κουλά σου γιατί σὲ τὰδωσ’ ὁ Θεός; Γιά νὰ λογυρνᾷς καταπόδι μου; Ἄνιτε, πάνε νὰ δουλέψης “χαϊμανά”, γιατί τώρα σὲ τινάζω τὴν γουνά σου ἄ!—

Καὶ ἐκ τοῦ κρότου, τὸν ὁποῖον ἔκαμνον οἱ “χαλέντζαις” (ὑψηλότατα τσόκαρα) αὐτῆς ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους, ἐσυμπέρανα ὅτι ἔτρεχε κυνηγοῦσά τινα πρὸς πραγματοποιίησιν τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης. Ἐκεὶ ἐξώρμησε τῆς θύρας τοῦ κελλαρίου τρέχων πάσαις δυνάμεσιν ὁ γάτος τῆς οἰκίας, μετὰ τὴν οὐρὰν ὑψηλὰ σηκωμένην καὶ μετὰ μίαν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς ἐάν ἤθελε νὰ εἶπῃ καὶ εἰς ἐμὲ «ὁ σώζων σωζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν!»

Ἦ!—ἐσκέφθην κατ’ ἑμαυτόν— ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς ἀπέθανε, καὶ ἡ γιαγιά, ἀφοῦ δὲν ἔχει πλέον μετὰ ποῖον νὰ τὰ βάλῃ, μαλοκοπιέται μετὰ τὸν γάτο της!

Ἐκεὶ προέβαλε καὶ ἡ γιαγιά, γογγίζουσα μὲν ὅπως πάντοτε, ἀλλὰ μετὰ τὸν βραχίονα ὑψωμένον καὶ μετὰ τὸ “γλιτῆρι”¹ εἰς τὴν χεῖρά της.

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τὴν στάσιν τοῦ σώματος αὐτῆς, ὅταν μετὰ εἶδεν οὕτως ἀπροσδοκῆτας ἐν τῇ οἰκίᾳ.

—Ἐγὼ! ἀνεφώνησεν ἡ γιαγιά μετὰ τινὰς στιγμὰς ἀφώνου ἐκπλήξεως, καὶ ἀφῆκε τὸ γλιτῆρι νὰ πέσῃ χαμαί, καὶ ἐκτύπησε δι’ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὰ γόνατά της. Ἐπειτα, οὕτως προκεκλιμένη μετὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων, μετὰ ἠτένισεν ἐκ νέου διαπορούσα καὶ,—ὡς ἐάν ἐκοινολόγει τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν καρδίαν αὐτῆς— Ἦλθε τὸ Ξειδερό μας! εἶπε μετ’ ἀληθοῦς ἀγαλλιάσεως.

Ἐγὼ ὤρμησα νὰ χυθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας της. Ἄλλ’ ἡ γιαγιά, συνοφρωθεῖσα αἴφνης καὶ παρατηροῦσα πρὸς ἐμὲ, ὡς ἐάν ἀμφέβαλλε τώρα περὶ τῆς ταυτότητός μου,

—Ἄμ’ ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι μωρὲ πολλακαμένε; εἶπεν ἐπιπληκτικῶς προσβλέπουσα. Ἐ; ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι! Ἀπὸ τὸ φεγγάρι ἔρχεσαι; Ἡ μήπως ἔφαγες ὅλο τὸ θειάφι τῶν Ἐβραίων καὶ ἤλθες νὰ μοῦ φέρῃς τέτοια κίτρινα μούτρα; Ἐγὼ στήν ντροπὴ! Ἐγὼ ποῦ νὰ κατακάγῃσαι, φόνισσα! Ἐγὼ, ἐγὼ, ἐγὼ! Μωρ’ τί στέκεις αὐτοῦ

1. Εἰλιτῆριον. Τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενον “τυλιγάδι”.

σάν κρεμασμένοι; Ή; τί στέκεις αὐτοῦ! Πιάσε νά φέρης λίγο νερό γρήγορα!

Καί λαβοῦσα ἡ γιαγιά μου, μοι ἐνεχείρισε μίαν λαγίηναν εἰς ἐκατέραν τῶν ἀδρανῶς κρεμαμένων χειρῶν μου. Τάς ἔλαβον μηχανικῶς ἀλλά δὲν ἐκινήθην.

Ἐγνώριζον, ὅτι οὐδεὶς ποτε ὑπερέβη τὸ κατάφλοιοιον τῆς γιαγιάς χωρὶς ν' ἀγγαρευθῆ, παρ' αὐτῆς εἰς τίνα ὑπηρεσίαν. Ἦξίουν ὅμως, ὕστερον ἀπὸ τὸν τρόπον καθ' ὄν, καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἀνεκαλούμην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, νά πληροφορηθῶ τί ἀπέγεινεν ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ ἀγγέλου καὶ αὐτοῦ ἀγῶνα. Ἰστάμην λοιπὸν αὐτοῦ, κρατῶν τὰς λαγίηνους ἀκουσίως καὶ ἀπορῶν πῶς νά θίξω τὸ ζήτημα τοῦτο, μετὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς συζύγου του καὶ τὴν ὑποδοχὴν, ἣτις ἐγένετο εἰς ἐμὲ τὸν ἐπικουρον. Ἄλλ' ἢ γιαγιά, μὴ συνηθισμένη εἰς τοιαύτας ἀναβολὰς τῶν προσταγῶν τῆς,

— Τί στέκεις ἔτσι, μωρὲ "Σαψάλῃ"; Ή; τί στέκεις ἔτσι! ἐφώναξεν. Φοβᾶσαι νά μὴν πέσουνε τὰ νεφρά σου; Οὐ! ποῦ νά κατακάγασαι, ποῦ μοῦ ἤθελες καὶ πουκάμισο μὲ κολάρο! Ἀχρημάτιστε! Πολλακαμένε! Ἀκαμάτη!...

Ἡ γιαγιά, εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὁμοίαζε μὲ τοὺς μηχανισμοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἅπαξ χορδισθῶσι, πρέπει νά παίξωσι πλέον τὴν μουσικὴν αὐτῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου τόνου. Διαφορὰ ὑπῆρχε μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὴν μουσικὴν τῆς γιαγιάς οὐδεὶς ὑπέμεινε νά τὴν ἀκούσῃ ποτὲ μέχρι τέλους. Μόλις λοιπὸν προελόγισεν ἐκείνη ὡς ἀνωτέρω, ἐγὼ ἔσφιγξα τὰς λαγίηνους καὶ ἔσπευσα ν' ἀπέλθω διευθυνόμενος πρὸς τὴν βρύσιν. Ἡ ὑπακοή μου ἐν τούτοις δὲν ἴσχυσε νά τὴν διακόψῃ. Ἡ γλώσσα τῆς γιαγιάς ἐξηκολούθησε τὸν σκοπὸν αὐτῆς τίς οἶδε πόσῃ ὥραν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, διότι, ὅταν ἐπέστρεψα ἐγώ, ἐκείνη ἐγόγγιζεν ἀκόμη πολὺ ἰσχυρότερον, παρ' ὅτι ἔκαμνε συνήθως χωρὶς τινος αἰτίας. Διὰ τοῦτο, ὅταν λαβοῦσα τὰς γεμάτας λαγίηνους, ἐκ τῶν χειρῶν μου, ἀντικατέστησεν αὐτάς διὰ δύο κενῶν, δὲν ἐσκέφθην νά διστάσω ποσῶς, ἀλλ' ἔδραμον πρὸς τὴν βρύσιν προθυμότετα τώρα, ἵνα τὴν ἐξιλέωσω.

— Ποῦ εἶναι ὁ παπποῦς γιαγιά; Ἠρώτησα εὐλαβῶς, ἐπιστρέψας μετ' ὀλίγον καὶ εὐρῶν αὐτὴν εἰς τὰ καλά τῆς, πιθανῶς διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τις ἐργασία πρόχειρος δι' ἐμέ.

— Ἀμ' ποῦν' τος γιά; ποῦν' τος! ἀνέκραξεν ἐκείνη, χορδισθεῖσα

τώρα ἐπὶ ἄλλου τόνου: Ἐπῆγε καὶ μὲ ἄφηκε! Ὁ "χαϊμανάς"! Ὁ "τεμπέλαρος"! Ὁ ἀχρημάτιστος! ὁ ἀκαμάτης! καὶ οὕτω καθεξῆς ὁ... ὁ... ὁ... μέχρι τέλους.

Ἡ γιαγιά —ἐσκέφθην κατ' ἐμαυτὸν— θὰ ἔχη τὴν ἀπαίτησιν νά βγαίη ὁ παπποῦς ἀπὸ τὸν τάφον νά κάμνη τὰς ἐργασίας μ' ὅσας τὸν ἐπεφόρτιζεν ἐν ὄσφ ἔζη, καὶ τὸ ἐσπέρας νά γυρίξῃ πάλιν ὀπίσω εἰς τὸν λάκκον του!

— Τώρα ποῦ δὲν ἔχει δουλειά, τί νά κάμνη ἄρά γε ὁ καῦμένος ὁ παπποῦς; εἶπον ἔπειτα χαμηλοφώνως καὶ τρόπον τινὰ πρὸς ἐμαυτὸν διαλεγόμενος.

— Ἀμ' λιιάζεται! Ὑπέλαβεν ἡ γιαγιά χορδίζομένη εἰς ὑψηλότερον τόνον. Λιάζει τὴν κοιλιὰ του! Ὁ ψωμοκαταλύτης! Ὁ χαρामοφᾶς! Ὁ ἀνάξιος! ὁ... ὁ... ὁ... πάλιν μέχρι τέλους.

Περίεργον πρᾶγμα! ἐσκέφθην ἐγώ. Ὡς καὶ στὸν ἄλλον κόσμον τὸν παραφυλάγει τὸν ἄνθρωπο, γιά νά ξεύρη τί κάμνει!

— Καὶ ποῦ τὴν λιιάζει τὴν κοιλιὰ του, γιαγιά; Ἠρώτησα τώρα μετὰ δειλίας, διότι τὴν ὑπέθεσα ἱκανὴν νά ἤξεύρῃ καὶ ἂν ὁ παπποῦς λιιάζεται εἰς τὸ θάλαμος τοῦ Παραδείσου ἢ εἰς τὸν καύσωνα τῆς Κολάσεως.

— Ἀμ' πάνου στὴν "Μπαήρα"! — Ἐφώναξεν ἐκείνη ἐξαφθεῖσα καὶ πάλιν. Πάνου στὴν Μπαήρα! Δὲν τὸν ξεύρεις; Τὸν σαχλιό! Τὸν "σουρτούκη"! Τὸν "χουλούζη"... Τὸν... Τὸν... Τὸν... — Ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἐπερίμενα νά τελειώσῃ. Ἐξέδραμον τῆς οἰκίας χωρὶς νά εἶπω λέξιν.

Ἡ "Μπαήρα" εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ μέγα βραχῶδες ὕψωμα, ἐφ' οὗ ἄλλοτε ἦτον ἐκτισμένη ἡ ἀκρόπολις τοῦ τόπου, νῦν δὲ ὑψοῦται ἐπὶ τῶν πελασγικῶν αὐτῆς τειχῶν τὸ τουρκικὸν διοικητήριον καὶ οἰκίαι τινὲς τῶν ἐγκρίτων ὀθωμανῶν, γραφικώτατον παρέχουσαι θέαμα ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων καὶ τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα προστατεύοντα τὴν μεσημβρινὴν τοῦ ὕψωματος πλευρὰν ἀπὸ τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων καὶ συγκεντροῦντα καὶ ἀντανακλῶντα τὰς ἐλευθέρας τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἀκτίνας, παρέχουσι θαλπερὸν πρὸ αὐτῶν καταφύγιον καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν χειμῶνα.

Ὁ παπποῦς, ὡσάκις ἐβαρύνετο πλέον τὰ συναξάρια τῆς γιαγιάς ὑπεξέκλεπτεν ἑαυτὸν ἐπιτηδεῖως καὶ ἀνερριχάτο τὸ ἄναντες ἐκεῖνο βράχωμα, ὅπως καθῆση ἐπὶ τινὰς ὥρας ὑψηλὰ εἰς τὸν ἥλιον. Τὴν

ἐκλογὴν τῆς θέσεως τὴν ἐδικαιολόγει διαβεβαιῶν ὁ παππούς ὅτι μαζί με τὸ θάλας ἐκεῖ ἐπάνω ἀπελάμβανε καὶ τὸ μαγευτικὸν θέαμα τοῦ πανοράματος τῆς χώρας.

Ὅλος ὁ κόσμος ἐν τούτοις ἐγνώριζεν ὅτι ὁ παππούς ἀνέβαινε τόσον ὑψηλά, διότι ἔνεκα τῶν ρευματισμῶν τῆς ἡ γιαγιά μόνον αὐτὸ ἐπάνω δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἀναβῆ διὰ νὰ τὸν περιμαγεύσῃ.

Ἐκεῖ ἐπάνω λοιπόν, εἰς τὸ ὑψηλότετον μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἔσπευσα ν' ἀναβῶ, κ' ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς συνήθους, τῆς γνωστῆς αὐτοῦ θέσεως, εἶδον τὸν παπποῦν καθήμενον εἰς τὸν ἥλιον μετὰ τὴν κουλτοροειδῆ αὐτοῦ "σερβέταν" περὶ τὴν κεφαλὴν, μετὰ τὸ λευκότετον αὐτοῦ ἐσώβρακον. — Τὸ τσόχινόν του σαλιβάριον, δὲν τῷ ἐπέτρεπεν ἡ γιαγιά νὰ τὸ φορέσῃ εἰ μὴ μόνον κατὰ τὰς ἑορτάς καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ὀνόματός της. — Εἰς τὰς χεῖράς του ἐκράτει ὁ παππούς μίαν κάλτσαν — τῆς γιαγιάς ὑποθέτω — πλέκων αὐτὴν μετὰ μεγάλας πυξίνας βελόνας, τὰς ὁποίας τόσον ἐπιτηδεῖως ἤξευρε νὰ κατασκευάζῃ καὶ νὰ χειρίζεται. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι ὄνειρεύομαι ἀκόμη.

Ἄλλ' ὑπὸ τοὺς σπεύδοντας πόδας μου κυλιόμενα τὰ χαλίκια καὶ τὰ χῶματα τοῦ ἀνωφεροῦς ἐδάφους προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ γέροντος. Μόλις ἐσήκωσε τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ ἐργοχείρου του καὶ μετὰ ἀνεγνώρισε:

Γεωργάκη μου, ποῖαν ἀγαπᾷς
κ' ὀλημερῆς τὴν τραγουδᾷς;

Αὐτὸ ἦτο τὸ δίστιχον, δι' οὗ μετὰ ὑπεδέχετο πάντοτε μετὰ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας ὁ ἀγαθώτατος γέρον.

Αὐτὸ δὲν ἦτο πλέον ἀπάτη. Δὲν ἦτο φάντασμα. Ὁ παππούλης ἐβρόντηξε τὸν ἄγγελον χαμαὶ καὶ τὴν "ἐσκαπούλισεν"! — ἐσκέφθη κατ' ἐμαυτόν. — Τί χαρά! Τί ἀγαλλίασις!...

— Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλην, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παππούς, ὅταν ἐτελείωσαν αἱ περιπτύξεις καὶ τὰ φιλήματα, καὶ ἐστέγνωσαν τὰ δάκρυά μου. — Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλην. — Εἶδες πολὺν κόσμον!

— Ναί, παππού. Εἶδα τὴν Συληβριά μετὰ τὸ Παραπόρτι ἀψηλὰ ἀψηλὰ καὶ μετὰ κάτι μύλους ποῦ ἔχουν φτερά καὶ γυρίζουν μετὰ τὸν ἄνεμό!

— Ἄς τ' αὐτά! Εἶπεν ὁ παππούς. Ἐπέρασες ἀπὸ τὴν χώρα, ποῦ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί; Καὶ εἶδες τοὺς Σκυλοκεφάλους;

— Ὅχι, παππού! Δὲν τοὺς εἶδα. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ Σκυλοκέφαλοι;

— Νά, κομμάτι παρ' ἐδῶ ἀπὸ τὴν χώρα, ποῦ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί. Εἶπεν ὁ παππούς, σημειῶν τὸ "παρ' ἐδῶ" εἰς τὸν ὀρίζοντα διὰ δεικτικῆς χειρονομίας, ὡς κάμνουν οἱ γεωγράφοι, ὅσοι ἐπεσκεύθησαν τὰ μέρη περὶ ὧν διδάσκουσι.

— Ἄπ' ἐμπρὸς εἶναι ἄνθρωποι — ἐξηκολούθησεν ὁ παππούς — καὶ ἀπὸ πίσω σκύλοι. Ἄπ' ἐμπρὸς μιλοῦν καὶ ἀπὸ πίσω γαυγίζου. Ἄπ' ἐμπρὸς σὲ καλοπιάνουν καὶ ἀπὸ πίσω σὲ τρῶνε! Γι' αὐτὸ, ψυχὴ μου, καλλίτερα ποῦ δὲν ἐπῆγες.

— ὦ! βέβαια καλλίτερα! εἶπεν ἐγώ. Καλλίτερα ποῦ δὲν μ' ἐφαγαν κ' ἐπῆγα εἰς τὴν Πόλην μετὰ τὸ καῖκι. Νά ἰδῆς δά, παππού, καὶ τὴν θάλασσα! Ἐτσι ὡς πάνου γεμάτη νερό! καὶ μέσα στὸ νερὸ τὰ καῖκια! Φσσσσσσ! Φσσσσσσ περπατοῦν μετὰ τὰ πανὰ φουσκωμένα!

— Ἄς τ' αὐτά! Εἶπεν ὁ παππούς πάλιν. Ἐπέρασες ἀπὸ τῆς θάλασσας τὸν ἀφαλὸ καὶ εἶδες τὸ νερὸ ποῦ γυρίζει γύρω, γύρω, γύρω, σάν ποῦ γυρίζ' ἡ γιαγιά σου ἡ Χατζιδεῖνα τὴν ἄρμη στὸν "μπακῆρα", καὶ γίνεται μιὰ τρύπα μέσ' εἰς τὴν μέση;

— Ὅχι, παππού, δὲν τὸ εἶδα!

— ὦχ! ψυχὴ μου! Δὲν εἶδες τίποτε λοιπόν!

— Καὶ ποῦ εἶναι αὐτὸ, παππού;

— Αὐτὸ εἶναι, ἔτσι κομμάτι παρ' ἐδῶ, εἶπεν ὁ παππούς δεικνύων εἰς τὸν ὀρίζοντα διὰ τῆς χειρὸς — ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἡ Φώκια, ἡ μάνα τ' Ἀλεξάνδρου. Αὐτὴν τὴν εἶδες κἂν τὴν εἶδες;

— Ὅχι, παππού! δὲν τὴν εἶδα!

Ἄχ! ψυχὴ μου, ἀνεστέναξε βαθύτερον ὁ παππούς, τίποτε δὲν εἶδες! τίποτε!

— Καὶ πῶς εἶναι ἡ Φώκια, παππού;

— Νά ἔτσι — εἶπεν ὁ παππούς χειρονομῶν οὕτως, ὡς ἂν εἶχε τὴν Φώκιαν ἐνώπιόν του καὶ μοῖ ὠρίζεν ἀνατομικῶς τὰ μέλη της. — Ἄπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ πάνου εἶναι ἡ ἐμορφότερη γυναικί, ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ κάτω εἶναι τὸ φοβερώτερον ψάρι. Κάθεται στὸν πάτο τῆς θάλασσας. Μὰ κεῖ ποῦ σκιαχθῆ κανένα καράβι ποῦ περνᾷ ἀπὸ πάνω, κάμνει μιὰ χόπ! καὶ βγαίνει εἰς τὴν ἐπιφάνεια· κάμνει μιὰ χάπ! καὶ ἀρπάζει τὸ καράβι μετὰ τὸ χέρι της καὶ τὸ σταματᾷ. Ἄπαί, φωνάζει τὸν καπετάνο καὶ τὸν ἐρωτᾷ: Ἀλέξανδρος ὁ Βασιλεὺς ζῆ καὶ βασιλεύει; Τρεῖς φοραὶς τὸν ἐρωτᾷ, ψυχὴ μου, καὶ τρεῖς φοραὶς ὁ καπετάνος σάν τῆς εἰπῆ πῶς ζῆ καὶ βασιλεύει, τὸν ἀφῆνει καὶ πάγει εἰς τὴν δουλειὰ του. Σάν τῆς εἰπῆ πῶς δὲν ζῆ, τὸν βουλᾷ καὶ τὸν πνίγει!

Καὶ ἀναποδίσας τὴν κάλτσαν τῆς γιαγιᾶς καὶ σείσας αὐτὴν οὕτως, ὥστε νὰ πέσῃ τὸ ἐντὸς αὐτῆς κουβάριον, μοὶ ἔδειξε πῶς ναυαγοῦν τὰ πλοῖα ὁ παπποῦς, καὶ —Γιαυτὸ ἐπρόσθεσε— καλλίτερα, ψυχὴ μου, ποῦ δὲν τὴν εἶδες.

—“Ὡ βέβαια καλλίτερα, παπποῦ! Γιατι, διές, πῶς θὰ ἐπήγαινα στὴν Πόλῃ σὰν ἱπνίγομουν; Νὰ ἰδῆς δὰ παπποῦ, τί μεγάλη πού εἶναι ἡ Πόλῃ, καὶ τί λογιῆς λογιῆς ἄνθρωποι ποῦ εἶν’ αὐτοῦ καὶ χανοῦμισσαις καὶ βασιλοπούλ...

—“Ἄς τ’ αὐτά!!! διέκοψεν ὁ παπποῦς πάλιν, ὡς ἐὰν ὠμίλουεν περὶ πραγμάτων κοινῶν καὶ τετριμμένων. Εἶδες τὸν τόπο, ποῦ εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ μαρμαρωμένοι;

—“Ὅχι, παπποῦ! Δὲν τὸν εἶδα!

—“Ἀάχ! ψυχὴ μου. Τίποτε δὲν εἶδες, στὴν ζωὴ σου, τίποτε!

— Καὶ ποῦ εἶν’ αὐτό, παπποῦ;

— Αὐτό, εἶπεν ὁ παπποῦς ὡς ἄνθρωπος συγκεντρῶν τὴν μνήμην του, αὐτὸ εἶναι βαθεῖά μέσα σ’ ἓνα δάσος. Μέσα σ’ ἓνα σπήλαιο. Ἔτσι καθὼς ἔμβης ἀπ’ αὐτὴν τὴν μεριά, βλέπεις ὅλους τοὺς ἄνθρώπους ποῦ ἔγειναν μάρμαρο. Γιατι αὐτοῦ μέσα εἶναι μιὰ μάγισσα, ποῦ ὅποιον διῆ πῶς περνᾷ, καὶ τὸν ἀγαπήσῃ, τὸν παραπλανᾷ νὰ ἔμβῃ αὐτοῦ μέσα καὶ τὸν κάμνει μάρμαρο καὶ τὸν ἔχει αὐτοῦ πέρα στημένο, γιὰ νὰ μὴ τῆς φύγῃ. Ὅποτε θέλει αὐτὴ, παίρνει τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ τοῦ στάζει τρεῖς κόμβους ἐπάνω στὴν κορφή, καὶ ἐκεῖ στὴν στιγμή τὸ μάρμαρο μαλακόνει καὶ γίνεται ἄνθρωπος ἔμορφοτερος ἀπὸ πρῶτα. Τότε κάθεται καὶ τρώγει καὶ πίνει καὶ διασκεδάζει μαζί του σὰν διασκεδάσῃ κ’ ὕστερα, μιὰ τὸν βλέπει καλὰ καλὰ στὰ μάτια καὶ τὸν κάμνει πάλι μάρμαρο. Γιαυτὸ, ψυχὴ μου, καλλίτερα ποῦ δὲν τὴν εἶδες!—

Ποτὲ δὲν ἀμφέβαλον ὅτι ὁ παπποῦς μου ἦτο πολὺπαιρος, κοσμογυρισμένος ἄνθρωπος. Ἄλλ’ ὅπως ὅποτε ἐπέστρεφον καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ μακρότερον —μετὰ τὸν Ἅγιον Τάφον— ταξείδιον, ἀπὸ τὴν Πόλιν. Εἶχον ἰδεῖ τόσα καὶ τόσα πράγματα. Ἐνόμιζον λοιπόν, ὅτι ἔφερον μετ’ ἑμαυτοῦ ἀφηγητικὴν ὕλην, ἱκανὴν νὰ ἐνασχολήσῃ ἐπὶ τινος τοῦλάχιστον ἡμέρας τὴν προσοχὴν, ἂν οὐχὶ τὸν θαυμασμόν τοῦ γέροντος. Ἄλλ’ ὅτε τὸν ἤκουσα νὰ προφέρῃ οὕτως ἀκαταδέκτως καὶ περιφρονητικῶς ἐκεῖνο τὸ «Ἄς τ’ αὐτά!», νὰ διακόπτῃ τὰ σπουδαιότερά μου θέματα, ὡς ἐὰν ἦσαν μηδὲν δι’ αὐτόν, καὶ νὰ ἀντικαθιστᾷ ταῦτα δι’ ἰδίων τόσον θαυμαστῶν, τόσον ἀγνώστων εἰς ἐμὲ

διηγημάτων, ἔπτωξα κατησχυμένος ὑπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεξαντλήτου κοσμογνωσίας αὐτοῦ καὶ δὲν ἐτόλμησα πλέον νὰ εἶπω τίποτε.

Μετὰ πολλὴν ὥραν σιωπῆς, καθ’ ἣν ἠσθανόμην τὸν παπποῦν θριαμβεύοντα ἐπὶ τῆς ἀπειρίας μου, ὕψωσα ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτόν;

— Πολλὰ ταξείδια θὰ ἔκαμες εἰς τὴν ζωὴ σου! τῷ εἶπον. Καὶ ἐπρόφερα τὰς λέξεις μετὰ θαυμασμοῦ, πολλῆς μετέχοντος τῆς κολακείας.

Ὁ παπποῦς ἐξαφνίσθη. Προφανῶς ἡ ἐρώτησις τῷ ἦλθεν ἀπροσδόκητος. Ἐπὶ τινος στιγμᾶς μὲ ἠτένισεν ὡς ἄνθρωπος σιγηλὰ διαμαρτυρόμενος κατὰ τινος συκοφαντίας. Εἶτα, — Ἐγὼ; εἶπεν, Ἐγὼ ταξείδια; Ἡ γιαγιὰ σου, ἡ Χατζίδενα!

Ἐν τῇ προφορᾷ τῶν λέξεων τούτων ὑπεννοεῖτο ὀλόκληρος ἱστορία. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγὼ δὲν ἔδειξα ὅτι ἐκατάλαβα τὴν σημασίαν αὐτῆς, ὁ παπποῦς προσέθηκε τὴν ἱστορίαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ:

Μιὰ φορά —τότε δὲν ἦτον ἀκόμη Χατζίδενα— Ψυχὴ μου, τῆς λέγω, ἐτάχθηκα νὰ πάγω στὴν Σαρακηνού, στὸ πανηγύρι.

— Νὰ πᾶς βέβαια, νὰ πᾶς, λέγ’ αὐτὴ. Ἔ; Τί σέ θέλω δωπέρα; Τί σέ θέλω! νὰ κάθῃσαι νὰ μὲ φυλάγῃς; —Καὶ χαμηλώσας ἔτι μᾶλλον τὴν φωνήν— «Ὁ τέτοιος καὶ τέτοιος καὶ τέτοιος» προσέθηκε ὁ γέρον ἐκφραστικῶς. — Πολὺ καλὰ, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα. Σοῦ κάμνω, ψυχὴ μου, ὄλαις ταῖς ἐτοιμασίαις. Ξυρίζουμαι, στολιζουμαι, σελώνω τ’ ἄλογο, βάλλω τὸ σταυρὸ μου νὰ καθαλικέψω — Νὰ σου τὴν, καὶ παρουσιάζεται. — Καὶ χαμηλώσας τὴν φωνὴν οὕτως ὥστε μόλις ν’ ἀκούεται ὁ παπποῦς,

— Μωρὲ, ποῦ νὰ πάθῃς, ποῦ νὰ δεῖξῃς, ποῦ θὰ πᾶς; —Εἶπε, μιμούμενος τῆς γιαγιᾶς τὰ σχήματα. — Ἔ; ποῦ θὰ πᾶς;

— Στὴν Παναγία, ψυχὴ μου, στὴν Σαρακηνού.

— Μωρὲ θ’ ἀφήσῃς τὴν ἀγελάδα νὰ πᾶς στὴν Παναγία; Μωρὲ, τέτοιε, καὶ τέτοιε καὶ τέτοιε, τὸ πανηγύρι τὸ συλλογέσαι, καὶ τὴν ἀγελάδα, τὴν γκαστρομένη τὴν ἀγελάδα, δὲν τὴν συλλογέσαι; Ποῦ εἶναι στὴν ἐβδομάδα τῆς, δὲν τὴν συλλογέσαι;

Τώρα, θέλω νὰ τῆς συντύχω, εἶπεν ὁ παπποῦς ἀναλαβὸν τὴν στάσιν του, μὰ ποῦ δὲν σ’ ἀφήνει νᾶρθῃς στὴν ἀράδα; Σὰν εἶδα ποῦ δὲν τὰ βγάζω στὸ κεφάλι:

— Καλὸ, ψυχὴ μου, τῆς λέγω. Ἐγὼ — “Ἐβασκέτισσα”.

— Ἄμ’ ὁ κόσμος; ὁ κόσμος τί θὰ πῆ! Ποῦ ἔκαμες ἐτοιμασίας

κ' ἀγόρασες τὰ κεριά καὶ τὸ λάδι καὶ τὸ θυμίαμα! Καὶ τ' ἄλογο; τ' ἄλογο τί θὰ πῆ πού τὸ καλίβωσες καὶ τὸ σέλωσες; Τ' ἄλογο θέλει δρόμο! Εἶπεν ὁ παπποῦς κλείσας πρὸς ἐμέ ἐκφραστικῶς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ περιμένων νὰ τὸν ἐνοήσω. Καὶ περιμένων εἰς μάτην.

Δὲν καταλαμβάνεις; — ἀνεφώνησεν ἐπὶ τέλους, — ὁ κωνγᾶς ἦταν γιὰ τὸ πάπλωμα! Τὴν ἐσήκωσα, ψυχὴ μου, τὴν ἐκάθισα πάνω στ' ἄλογο, καὶ στὴν ἔστειλα στὸ πανηγύρι μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς.

— Κ' ἐσύ, παπποῦ;

— Ἐγώ, ψυχὴ μου, ἐφύλαγα μέσ' στὸν σταῦλο νὰ γεννήσῃ ἡ ἀγελάδα. Καὶ ἄφησε σὺ πού δὲ ἐγέννησε τὸ γδάρμα, προσέθηκεν ἔπειτα, ὡσάν νὰ ἔπταιε τὸ ζῶον διὰ τὴν ἀποτυχίαν, μόνο μοῦ ἐσήκωσε "τ' ὀγοῦρι", ἀπὸ τὰ ταξειδία, καὶ ὅσαις φοραῖς ἐκίνησ' ἀπὸ τότε γιὰ ταξειδί, ψυχὴ μου, βρέθηκεν ἐμπόδιο μέσ' στὸν δρόμο μου!

— Πῶς, παπποῦ;

— Αἱ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἀμχανῶν, πῶς νὰ συνδυάσῃ τὰ ὀδοιπορικά του ἀτυχήματα μὲ τὸν καθυστερήσαντα τοκετὸν τῆς ἀγελάδος. Αὐτὸ κ' ἐγὼ δὲν τὸ ξέρω. Μά, σάν εἶναι μέσα ναϊκατωμένη ἡ γαγιά σου, ἡ Χατζίδενα, πάνε σὺ πλειὰ ναῦρης λογαριασμό! Πῶς σοῦ τὸ κατάφερεν, ψυχὴ μου, πῶς σοῦ τὸ μαστόρευε — εἶναι νὰ χάσης τὸν νοῦ σου! "Ὅσαις φοραῖς ἐτοιμάσθηκα νὰ ταξειδεύσω — Πότ' ἐγεννοῦσε κἄνα πρᾶμμα, πότε ξεπετοῦσε τὸ μελίτσι, πότε ἄρρωστοῦσε κανένας, πότε ἤρχονταν "μουσαφίρης" — Θαρρεῖς πού τὰ εἶχε παραγγελέμενα, ψυχὴ μου, ἴσα ἴσα τὴν ὥρα πού ἔκαμνα τὸν σταυρὸ μου νὰ καβαλικέψω!

Τόσα χρόνια πανδρεμμένοι, ἐγὼ ἔκαμνα ταῖς ἐτοιμασίαις κ' ἐκείνη πῆγαινε στὸ ταξειδί! Ἔτσι στὸ Ραιδεστό' ἔτσι στὴν Συληβριά' ἔτσι στὴν Μήδεια' ἔτσι παντοῦ. Ἔνα ταξειδί, ψυχὴ μου, αὐτὸ τὸ μελετοῦσα στὰ κρυφά, τὸ φύλαγα γιὰ λόγου μου. Καιροῦς καὶ χρόνου ἐμάζευα τὰ "μαδιά" καὶ τὰ ἐκρυβα ὅπου κι ὅπως εἴμποροῦσα. Σάν ἐμάζωξα πενήντα χιλιάδες γρόσια, τὸ βάλλω μιά μέρα στὸ "κέφι", καὶ φωνάζω τὴν γαγιά σου — Ὅταν τὸ εἶχα στὸ κέφι δὲν τὴν ἐγνώριτα πολὺ πολὺ. — Τῆς λέγω λοιπόν, ψυχὴ μου, ἔτσι δά μ' ἀπόφασι: — Χρυσή! Ἐβάληκα νὰ πάγω σὲ ταξειδί, κύτταξε μὴ εἶναι κανένα πρᾶμμα ἐτοιμόγεννο, ἢ ἄρρωστο, ἢ χρειάζομενο, καὶ κύτταξε μὴ ἔμβη κανένας "μουσαφίρης" στὸ σπίτι γιὰτί, διές, τοῦ σπάζω τὰ πόδιά του! Καὶ ὁ παπποῦς ἔκαμεν ὡς ἐάν ἐθαύμαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ πῶς τὰ ἐκατάφερον. Σὲ ἤθελα, εἶπεν εἶτα πρὸς ἐμέ, νὰ τὴν διῆς πῶς

τὰ ἐχρειάσθηκε! Τιμουδιά δὲν ἔβγαλε! Κ' ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Στέλνω, ψυχὴ μου, στὸν πνευματικὸ κ' ἔρχεται κ' ἐξομολογοῦμαι φωνάζω τὴν γαγιά σου μπροστά του καὶ τῆς γράφω ὅλον τὸν βιὸν ἐπάνω τῆς. Φωνάζω τοὺς χωριανούς καὶ παίρνω συγχώρεσι ἀπὸ τὸν καθένα, γιὰτί διές, ψυχὴ μου, τὸ ταξειδί εἶναι τὸ μακρύτερο ταξειδί τοῦ κόσμου, κ' ἐμεῖς ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο!

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα τραβῶ τὸ ἄλογο καὶ κάμνω τὸν σταυρὸ μου νὰ καβαλικέψω. Ἡ γαγιά σου. — τότε δὲν ἦτον ἀκόμη Χατζίδενα — ἔσκυφεν ἀπὸ τὴν θύρα νὰ με διῆ' ἐγὼ τὸ εἶχα "τσατισμένο" κύτταξε! Μιά νὰ μ' ἔβγαζε τίποτε στὴν μέση, τῶπαρνεν ἡ εὐχή! Ἡ γαγιά σου τὸ ἤξευρε' δὲν εἶπε λόγο. Κ' ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Σάν ἔκαμνα τὸν σταυρὸ μου νὰ καβαλικέψω.

— Ἐλα, Χρυσή, τῆς εἶπα, ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο! συχώρα με καὶ Θεὸς σχωρέσοί σε! Ἐκεῖ, ψυχὴ μου, τὴν παίρνουν τὰ κλάματα, εἶπεν ὁ παπποῦς τεταραγμένος, ὡς ἐάν συνέβαινε τὸ πρᾶγμα ταύτην τὴν στιγμὴν ἐνώπιόν του. Καὶ προσπαθῶν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ νὰ παραστήσῃ τὴν μεγάλην τῆς συζύγου του θλίψιν:

"Ἀχ! πού νὰ μὴν ἔσωνα! πού νὰ μὴν ἔδειχνα! — Εἶπεν ὁ παπποῦς μιζοκλαίων. — Ἡ ἄτυχη, ἡ κακόμοιρη, ἡ ἀρίστικη! πού θὰ χάσω τὸ ταίρι μου! τὸν νοικοκύρη μου! τὸν ἀφέντη μου!

Καὶ ἐκπεπληγμένος ἐκ τῶν κοσμητικῶν τούτων τοῦ ἐπιθέτων ὁ παπποῦς: Αὐτὸ, ψυχὴ μου, εἶπε δὲν τὸ ἐπερίμενα. Ὅλος ὁ κόσμος νὰ χαλοῦσε — τὸ εἶχα τσατισμένο. Μά σάν εἶδα τὴν γαγιά σου, τὴν γυναῖκά μου, νὰ κλαίῃ, ἐκόπησαν τὰ ὑπατά μου! Πῶς νὰ τὴν ἀφήσω νὰ πάγω στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου;

— Εἶμαι ταμμένος στὸν Ἅγιον Τάφο, τῆς λέγω, ψυχὴ μου, πῶς νὰ κάμω τώρα; Σάν δὲν πάγω θὰ κριματισθοῦμεν.

— Σάν εἶσαι σὺ ταμμένος, νοικοκύρη μου, ἀνδρόγυνο δὲν εἴμασθε; Ἔνα πρᾶγμα εἴμασθε. Εἶτε σὺ ἐπῆγες, εἶτ' ἐγὼ, τὸ ἴδιο πρᾶμμα κάνει.

Τὰ δάκρυα στὰ μάτια τῆς! εἶπεν ὁ παπποῦς, ἀλλάζας τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, τί νὰ πῶ; — Τὴν ἀνυβιάζω, ψυχὴ μου, στ' ἄλογο, καὶ τὴν στέλνω στὸν Ἅγιον Τάφο μὲ τὸν ἀδερφὸ τῆς.

Ἀπὸ τότε καὶ νὰ πάγη — εἶπεν ὁ παπποῦς κροτῶν τὰς παλάμας ὡς ἐάν τὰς ἐξεσκόνιζεν — ἀπὸ τότε καὶ νὰ πάγη δὲν ἐδοκίμασα νὰ ταξειδεύσω.

— Καὶ τὸν κόσμον πού ἐγύρισε, παπποῦ, τὰ μεγάλα ταξει-

δια πού ἔκαμες, θὰ τὰ ἔκαμες λοιπὸν πρὶν πάρης τὴν γιαγιά; ὀρίστε;

Ὁ παππούς ἀνέλαβε πάλιν τὸ ἐργόχειρόν του· θλιβερόν μειδιάμα ἐκάθητο ἐπὶ τῶν χειλέων του.

— Πρὶν μὲ δώσουν στὴν γιαγιά σου τὴν Χατζίδενα, εἶπε ταπεινάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς — Δὲν ἦμον ἀγόρι!

— Ἄμ' τί, παππού; κορίτσι ἦσυνα;

— Πῆς πὼς ἦμουνα κορίτσι, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παππούς μὲ τὸ θλιβερόν του μειδιάμα, ἀφοῦ κ' ἐγὼ τὸ θαρροῦσα πὼς ἦμουνα, κὶ ὁ κόσμος τὸ ἐπίστευεν.

Αἱ λέξεις μοὶ ἐνεποίησαν παράξενον ἐντύπωσιν. Ὁ παππούς ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του γυναικεῖον ἐργόχειρον· καὶ — μ' ὅλον τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα — τὸ ἐπιμελῶς ἐξουρισμένον πρόσωπον, ὁ φιλαρέσκως ἐπὶ τῶν ὀρίων τοῦ ἄνω χεῖλους ψαλιδισμένος μύσταξ, ἡ ὄλη τῆς μορφῆς του ἔκφρασις μοὶ ἐφάνη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐνόησα πολὺ τὸ θηλυπρεπὲς καὶ γυναικεῖον.

— Ναί, ναί, ψυχὴ μου, εἶπεν ὁ παππούς ἀναστενάξας καὶ γενομένου αἰφνης σύννου. Ἐσεῖς ζῆτε σὲ χρυσοὺς καιροὺς τώρα, σὲ χρυσοὺς καιροὺς! ταξειδεύετε σ' ὅτι ὥρα θέλετε, σ' ὅποια χώρα θέλετε. Καὶ τὸ κάτω κάτω, ψυχὴ μου, ξέρετε τί εἶστε. Ἐμεῖς ἐξοῦσαμεν σὲ βίσεκτους καιροὺς, δυστυχημένους χρόνους! Οἱ μάναις μας ἐγονάτιζαν μπρὸς σταῖς εἰκόνας, ψυχὴ μου, καὶ ἔκλαιαν στὴν Παναγία ἢ νὰ τοὺς δώσῃ κορίτσι, ἢ νὰ σκοτώσῃ τὸ παιδί, πού εἶχανε στὰ σπλάγχχνα τους, διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ ἀγόρι.

— Γιατί παππού;

— Γιατί, κάθε λίγο καὶ πολὺ, εἶπεν ὁ παππούς ὁλονὲν σκυθρωπότερος, ἔβγαينه, ψυχὴ μου, τὸ Γιαντισαριὸ — κἀτι μεγάλοι καὶ φοβεροὶ Τουρκαλάδες, μὲ τ' ἀψηλὰ τὰ “καβούκια”, μὲ τὰ κόκκινα καβάδια, κ' ἐγύριζαν ἀρματομένοι στὰ χωριά, μὲ τὸν “ἰμάνην” ἐμπρὸς μὲ τὸν “τσελάτη” καταπόδι, κ' ἐμάζωναν τὰ εὐμορφότερα χριστιανόπαιδα, ψυχὴ μου, καὶ τὰ τούρκευαν.

— Γιατί, παππού;

— Γιὰ νὰ τὰ κάμουν Γιαντισάρους, εἶπεν ὁ γέρον ἀγανακτῶν. Γιὰ νὰ τὰ κάμουν σὺν τὸν ἑαυτὸ τους· νὰ ἐρχῶνται πίσω στὴν χώρα, σὺν μεγαλώσουν καὶ ξεχάσουν πού εἶναι Ρωμηόπουλα, νὰ σφάζουν τοὺς ἰδίους τῶν γονεῖς, πού τὰ γέννησαν, καὶ ν' ἀτιμάζουν ταῖς ἰδίας τῶν ἀδελφαίς, πού βύζαζαν ἀπὸ ἓνα γάλα!

Ἄνάθεμα τὴν ὥρα,
τὴν πρώτην Ἀπριλιά,
πού βγήκε τὸ Ἰζάμι
καὶ μάζωξε παιδιά!

Ἐστέναζεν ἀπαγγεῖλας ὁ παππούς καὶ ἀπέμαξε τὰ δάκρυά του.

Γι' αὐτὸ, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, ὅταν ἐγεννήθηκα ἐγώ, ψυχὴ μου, καὶ μ' ἐβάφτισαν, μὲ ἔβγαλαν “Γεωργιά”· πού θὰ πῆ, μοῦ ἔδωκαν θηλυκὸν ὄνομα, καθὼς ἔβγαζαν τότε Κωνσταντινιά καὶ Θανασία καὶ Δημήτρω — ὅλα ἀρσενικά παιδιά, ψυχὴ μου, μὲ θηλυκὸν ὄνομα — Καὶ μαζί μὲ τὸ ὄνομα, μ' ἐφόρεσαν καὶ κοριτσιίστικα ρούχα.

Ὅσα χρονάκια πέρασαν, ψυχὴ μου, τόσαις φοραῖς ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ σπιτιοῦ μας δὲν ἐβγήκα, σὺν καυοκόριτσο πού θάρρευα νὰ εἶμαι. Σὺν ἔγεινα καμμιὰ δεκαριά χρονῶ, μὲ πιάνει μιὰν ἡμέρα — Θεὸς σωθῆς τὸνα — ὁ κύρης μου, μὲ καθίζει στὸ σκαμνί, μὲ κόφτει ταῖς μεγάλαις μου πλεξοῦδαις, μοῦ βγάζει τὰ φουστάνελα καί:

— Διὲς ἐδῶ, μὲ λέγει, Γεωργιά, ἀπὸ σήμερα καὶ νὰ πάγη εἶσαι “Γεώργης”, εἶσαι ἀγόρι· ἀπὸ αὔριο καὶ νὰ πάγη εἶσαι ἄνδρας, ὁ ἄνδρας τῆς Χρουστῆς, πού παίζετε κάθε μέρα ταῖς κούκλαις καὶ τὰ πεντόβολα.

Αὐτὸ ἦταν ὅλο κὶ ὅλο, πού μὲ εἶπε, καὶ μ' ἐφόρεσε τ' ἀγορίστικα ρούχα.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα, ψυχὴ μου, ἤλθαν τὰ βιολιά καὶ τὰ λαγούτα, καὶ μ' ἐπῆραν στὴν ἐκκλησιά, καὶ μ' ἐστεφάνωσαν μὲ τὴν γιαγιά σου.

— Πῶς, παππού; Ἔτσι μικρὸς πού ἦσυνα;

— Ναί, ψυχὴ μου· εἶπεν ὁ παππούς συναπορῶν καὶ αὐτός. Ἄκόμα δὲν ἔμαθα πὼς νὰ δένω τὸ καινούριο μου καβάδι, καὶ μ' ἔδωσαν καὶ γυναῖκα γιὰ νὰ κυβερνήσω! Μά — εἶπεν εἶτα συνωφρωμένος — ἔπρεπε νὰ γένη. Περισσότερον καιρὸ δὲν εἴμποροῦσαν νὰ μὲ κρύψουν· καὶ τὸ φερμάνι ἔλεγε, πὼς μόνον τοὺς ἀνύπανδρους νὰ παίρνουν οἱ Γιαντισαροὶ. Μ' ἐπ'ἀνδρεψαν λοιπὸν “ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει”, καὶ ἔτσι, ψυχὴ μου, ἀντὶ νὰ μὲ πάρῃ κανένας Γιαντισαρος — μ' ἐπῆρεν ἡ γιαγιά σου.

— Καὶ πού θὰ πῆ λοιπὸν, παππού, ἐσὺ δὲν ἔκαμες μὴτ' ἓνα ταξεῖδι στὴν ζωὴ σου! Μῆτε, πρὶν πανδρευθῆς, δὲν ἐταξείδευσες;

Ὁ παππούς ἐπὶ τινὰς στιγμάς ἐφάνη ἀμυχανῶν, πὼς πρέπει

ν' ἀπάντηση. Ἐπειτα χαμηλώσας αἰδημόνως τὸ βλέμμα:

— Τί νά σέ πῶ, ψυχὴ μου, εἶπε. Πρὶν πανδρευθῶ ἕκαμα ἓνα ταξεῖδι, μὰ —τί τὰ θέλεις— ἔμεινε κι αὐτὸ στὴν μέση. Ἐμείν' ἀτέλειωτο...

— Πῶς, παππού; Πότε;

Ὁ γέρον παρήτησε τὸ ἐργόχειρόν του χαμαί, καὶ τείνας τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ἐφαίνετο ἑνασχολῶν σιγηλὰ τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὴν θέαν τῆς πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένης χωριογραφίας.

Ὁ οὐρανὸς ἦτον ἀνεφελος· ὁ ἥλιος χαμηλὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα καὶ τὸ ὑψηλὸν-τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς εὕρισκόμεθα, παρεῖχεν εἰς τὸν θεατὴν λίαν ἀχανῆς καὶ ὁμως λίαν εὐπερίληπτον πανόραμα.

Περὶ τὰ κράσπεδα τῆς ἀκροπόλεως, ἀμέσως ὑπὸ τὰ βλέμματά μας, ἔκειντο κατὰ συγκεχυμένας ὁμάδας αἱ οἰκίαι τῆς πολίχνης, ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ὁποίων ἐβλεπέ τις ἄνδρας, γυναῖκας, παιδιά, ἑνασχολουμένους νὰ εἰσαγάγωσι τὰ φθινοπωρινὰ αὐτῶν προϊόντα εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀμέσως περὶ τὴν πόλιν ἐφαίνοντο οἱ λαχανόκηποι μὲ τὰ γηραλέα, τὰ φυλλορροοῦντα δένδρα περὶ τοὺς λευκίμους φραγμούς των· καὶ τοὺς τελευταίους τρυγητάς, φορτῶνοντας τὰ ὄψιμα λαχανικὰ ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν των· αὐτοῦ πλησίον ἐκάπνιζον καιόμενα τὰ ἄχρηστα ἀπομεινάρια τῶν ἐρήμων πλέον ἀλωνίων. Παρέκει ἤρχοντο ἐκτεινόμενοι ἡμικυκλικῶς εἰς μεγίστην ἀκτίνα οἱ καρποφορώτατοι τῆς χώρας ἀγροί, ἐν οἷς ὁμως δὲν ἔσειοντο πλέον βαρεῖς τῶν δημητριακῶν οἱ στάχυς, ὡς ἐπιφάνεια ξανθῆς κυμαίνουμένης θαλάσσης, ἀλλ' ἔβροσκον ἐλευθέρως, δαπανῶντα καὶ τὴν τελευταίαν χλωρὰν βοτάνην τὰ βραδέως πρὸς τὴν πόλιν ἐπιστρέφοντα ποίμνια καὶ αἱ ἀγέλαι. Εἰς τὸ ἀπώτατον τοῦ ὀρίζοντος βάθος ἔκλειον, ὡς ὑψηλὸν περιθώριον, τὴν ἀχανῆ ταύτην εἰκόνα οἱ ἀμπελώνες τοῦ τόπου, ἔρημοι καὶ οὗτοι μετὰ τὸν τρυγητὸν κ' ἐγκαταλειμμένοι. Ἡ λαμπρὰ ποικιλία τῶν τελευταίων φθινοπωρινῶν χρωμάτων, οἱ κατὰ συχνὰ διαστήματα διαυλακοῦντες τὴν χώραν ποταμίσκοι, τὰ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν γραφικῶς ἐγειρόμενα συμπλέγματα δένδρων καὶ οἰκοδομῶν, οἱ κατὰ τόπους ὡς μέγιστα κωνοειδῆ χρώματα ὑψόμενοι τῶν Ὀδρυσῶν τύμβοι ὄχι μόνον διέκοπτον τὴν συνήθη τῶν ἐπιπέδων χωριογραφικῶν μονοτονίαν, ἀλλὰ καὶ παρεῖχον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην εἰκόνα ἐκτακτον, θαυμασίαν ἐνόητα καὶ ποικιλίαν.

Καὶ ὁμως πρὸ τοῦ τερπνοτάτου τούτου θεάματος —τὸ ἐνθυμοῦ-

μαι ἀκόμη— μυστικὴ τις ἀνησυχία, θλιβερόν τι προαίσθημα συνέειχε τὴν καρδίαν μου. Ἐνόμιζες, ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ ἄλλοτε τόσον σφριγώδης ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης ἐπανθῆσασα, ὑπεχώρει τώρα βραδέως, ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς τοὺς ἐνδοτάτους μυχοὺς τῆς φύσεως· ἡ δ' ἐπὶ τῆς ὕψεως αὐτῆς ἐναπομένουσα λαμπρότης δὲν ἦτον εἰ μὴ τὸ τελευταῖον, τὸ ὑστατον μειδίωμα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ θανατιῶντος.

Ὁ παππούς, ἀφ' οὗ ἐφ' ἵκανὴν ὥραν ἐνησχολήθη μὲ τὸ θέαμα τοῦτο σιωπηλὸς καὶ ἀφηρημένος, ἐστήριξε τὸ βλέμμα ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀπωτέρων κωνοειδῶν χωμάτων εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος καὶ δεῖξας διὰ τοῦ δακτύλου:

— Τὴν βλέπεις, ψυχὴ μου, εἶπεν, ἐκείνην τὴν "τούμβα";

— Ποιάν, παππού;

— Νὰ ἐκείνην τὴν ἀψηλότερη ἀπὸ ὅλαις ταῖς ἄλλαις, ποὺ φαίνεται, ἐκεῖ ποὺ τελειώνει τῆς γῆς τὸ πρόσωπο.

— Τὴν βλέπω· ἐγγίζει τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν κορφή της, παππού.

— "Ἄι χάκ"! Εἶπεν ὁ παππούς, εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἀπάντησεως. Ὁ οὐρανὸς ἀκουμβᾷ πάνου της. Δὲν ἀκουμβᾷ;

— Naί, παππού! Ἡ γῆς τελειώνει αὐτοῦ πέρα καὶ ἀρχίζει ὁ οὐρανός.

— Ἄι χάκ! ἀνεφώνησεν ὁ γέρον ἐτι μᾶλλον εὐχαριστημένος. Εἶτα προσηλώσας ἐπ' ἐμοῦ ὑπερήφανον βλέμμα· — Ὡς ἐκεῖ πέρα, εἶπε, μ' ἐβάσταξε νὰ ταξειδέω!

Καὶ ἐπρόφερε τὰς λέξεις μὲ ὕφος τόσον ἐναβруντικόν, ὥστε δὲν ἠνόησα εὐθὺς ἐάν τοῦ παππού τοῦ ἐβάσταξε νὰ ταξειδεύσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἢ μέχρι τῆς "τούμβας", ἐφ' ἧς ἐφαίνετο ὁ οὐρανὸς στηριζόμενος.

Ὁ παππούς ἐξηκολούθησεν.

— Ἡ "τούμβα" φαίνεται ἀπὸ τὸ παράθυρό μας· ἀπὸ μικρὸ παιδί τὴν ἔβλεπα καὶ τὸ εἶχα ἓνα "μεράκι"—μιά μεγάλη ἐπιθυμία— νὰ ἦτανε βολετὸ νὰ πῆγαινα ἐκεῖ κάτω, ν' ἀναίβω στὴν κορφή τῆς "τούμβας", νὰ μβῶ εἰς τὰ οὐράνια. Μὰ ἔλα ποὺ ἤμουνα κοριτσί! Πῶς νὰ βγῶ μέσα στοὺς δρόμους;

Σὰν μ' ἔκοψεν ὁ κύρην μου τὰ μαλιὰ καὶ μ' ἔβαλε καθάδι, καὶ μ' ἔκαμεν, ἔτσι διὰ μιᾶς ἀγόρι — ἐκείνοι ἐψαλίδιζαν χαρτιά καὶ ἐπλεκαν τοῦ γάμου τὰ στεφάνια, ἐγώ, μιά κλωθογυρνῶ τὴν ἄκρηνη ἄκρη, καὶ βγαίνω στὴν αὐλή. Τὸ ταξεῖδι εἶχα στὸν νοῦ μου, καὶ μόνο τὸ ταξεῖδι.

Μετά τινα σιωπὴν, καθ' ἣν ὁ παπποὺς ἐφαίνετο συγκεντρῶν τὰς ἀναμνήσεις του:

— Ἐξω ἀπὸ τ' ὄρνιθαριό, εἶπεν, ἦτον ἓνα ξύλο στημένο, με κάτι ξυλάκια σταυρωτά πάνω σ' αὐτὸ καρφωμένα, γιὰ νὰ πατοῦν οἱ ὄρνιθες ν' ἀναιβαίνουν σταις φωλιαῖς των. Τὸ εἶχα ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς στὸ μάτι. Θὰ τ' ἀκουμβήσω στὸ γυαλί τοῦ οὐρανοῦ, ἔλεγα με τὸν νοῦ μου, σάν σκάλα, θ' ἀναιβω, θὰ τρυπήσω μιὰ τρύπα — θαμβῶ μέσα. Ἔτσι, ψυχὴ μου, σοῦ παίρνω τὸ ξύλο στὸν ὦμο, καί, σάν με διοῦν, ἄς με γράψουν!

Βγαίνω ἀπὸ τὴν αὐλὴ, στρίβω δεξιὰ καὶ — δρόμο! Ὁ κόσμος ποῦ μ' ἐβλέπε, ποῦ νὰ με γνωρίσει πὼς ἦμουν ἡ Γεωργιά ἡ θυγατέρα τοῦ Σύρμα! Ἦταν σάν νὰ ἦρθα πρώτη φορά στὸν κόσμο.

Ὡς καὶ ἡ Χρυσῆ, ἡ γιαγιά σου, ποῦ με εἶδεν ἔτσι με τὸ καβὰδι, μ' ἔβαλε μπροστά με ταῖς πέτραις. Ὅχι τάχα πὼς μ' ἐγνώρισεν, μὰ ἔτσι τὰ κατὰτρεχεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τ' ἀγῶρια. Ἐγὼ — δρόμο. Ἀπὸ τέτοιο ταξειδί, ποιὸς μπορεῖ νὰ μ' ἐμποδίσει; Βγαίνω στοὺς κήπους· μβαίνω στὰ χωράφια· περνῶ τὸν ποταμό· τὰ μάτια καρφωμένα στὴν “τούμβα”, καὶ — δρόμο. Πάγω ἓνα μίλι, πάγω δύο. Μὰ — τί θαρρεῖς, ψυχὴ μου; Ἡ “τούμβα”, ὅσο προχωρῶ, τραβιέται μακρότερα! Ὁ οὐρανός, ὅσο κοντεύω, σηκώνει ἀψηλότερα! Ἄ! αὐτό, ψυχὴ μου, μ' ἔκοψε τὰ γόνατα! Κουρασμένος ἦμουν ἀπὸ πολὺ προτιήτερα, μὰ δὲν μ' ἀποφάνηκε, παρὰ σάν εἶδα πὼς ἡ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἐπήγγινεν ὄλον ἐν μακρότερον ἀπὸ τὴν “τούμβαν”, ποῦ ἐλογάριαζα νὰ τὸν εὐρω. Τότε μοῦ ἐκόπηκε τὸ “χαβέσι”, καὶ ἐνοιωσα, πὼς εἶμαι κουρασμένος, πὼς πεινῶ, πὼς τὸ ξύλο ποῦ σηκῶνω βαραίνει σάν μολύβι, πὼς ἄρχησε νὰ βραδύαζι καὶ — τί τὰ θέλεις, ψυχὴ μου; — τότες ἐγύρισα πίσω κι ἀφήκα τὸ ταξειδί ἀτελειώτο!

Γιατί, διές, ἐπρόσθεσεν εἴτ' ἀμέσως ὁ γέρον, ἐσυλλογίσθηκα κοντὰ εἰς τ' ἄλλα καὶ τὸν κύρη μου. Αὐτός — Θεὸς σχωρὸς τονε — δὲν ἐμοιαζε τὴν γιαγιά σου, τὴν Χατζίδενα.

— Πῶς, παπποῦ;

— Χμ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἐκφραστικῶς μειδιάσας. Ἡ γιαγιά σου, ψυχὴ μου, μπουμπουνίζει, μὰ δὲν βρέχει. Ὁ κύρης μου ἐβρέχε, μὰ δὲν ἐμπουμπουνίζει! Γι' αὐτό, ψυχὴ μου, ἐγύρισα πίσω. — Ἦταν “τὸ μόνο ταξειδί τῆς ζωῆς μου”, ἐπρόσθεσεν εἶτα σύννους ὁ γέρον, μὰ — ἐμειν ἀτελειώτο.

— Καὶ τὰ πράγματα, ποῦ εἶδες παπποῦ, καὶ ξυύρεις; — ἠρώτησα

ἐγὼ τότε ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ. — Στὴν χώρα ποῦ ψὴν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμί ἐκεῖ κοντὰ ποῦ ζοῦν οἱ Σκυλοκέφαλοι, πότε ἐπήγες, παπποῦ;

— Ὡ! εἶπεν ἐκεῖνος τότε. Αὐτοῦ, ψυχὴ μου, δὲν ἐπήγα· με τ' ἀφηγήθηκε ἡ γιαγιά μου, ὅταν μ' ἐμάθαινε νὰ πλέκω.

— Καὶ στῆς θάλασσας τὸν ἀφαιλό, παπποῦ, ποῦ βγαίνει ἡ Φώκια καὶ πιάνει τὰ καράβια, καὶ τὰ ρωτᾷ γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο τὸν βασιλέα; Κ' ἐκεῖ δὲν ἐπήγες;

— Ὅχι, ψυχὴ μου! Κι αὐτὸ με τ' ἀφηγήθηκ' ἡ γιαγιά μου.

— Καὶ στὸ σπήλαιο, παπποῦ, ποῦ εἶν' ἡ Μάγισσα, ποῦ μαρμαρώνει τοὺς ἀνθρώπους, κ' ἐκεῖ δὲν ἐπήγες;

— Ὅχι, ψυχὴ μου! Ἡ γιαγιά μου, με τ' ἀφηγήθηκε, ἡ γιαγιά μου.

Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ αὐξουσα ἐντασις τῆς ἀπογοητεύσεώς μου ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόκρισιν. Ὅλη λοιπὸν ἡ μεγάλη ἐκείνη ἰδέα μου περὶ τῶν ταξειδίων τοῦ παπποῦ, ὅλη μου ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις κ' ἐμπιστοσύνη διὰ τὴν κοσμογνωσίαν καὶ πολυπειρίαν του περιωρίζετο ἐξαφνα εἰς τὰς διηγήσεις, δηλαδὴ τὰ παραμῦθια, τὰ ὁποῖα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν μάμμην του, καθ' ὃν χρόνον εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύῃ ὁ πτωχὸς καὶ τὸ ὅτι ἦτο θηλυκοῦ καὶ οὐχὶ ἀρσενικοῦ γένους! Ἀπελπισία καὶ ἀγανάκτησις κατεῖχε τὴν καρδίαν μου.

— Καὶ ταῖς βασιλοπούλαις, παπποῦ, καὶ αὐταῖς λοιπὸν δὲν ταῖς εἶδες με τὰ μάτια σου; καὶ δὲν ἔφαγες καὶ δὲν ἐκουβέντισες μαζί των;

— Ποιαῖς βασιλοπούλαις, ψυχὴ μου;

— Νά! αὐταῖς ποῦ ἐρωτεύονται με τὰ ραφτόπουλα, καὶ ἀρρωστοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη, καὶ στέλνουν τὸν πατέρα τους, τὸν βασιλέα με τὴν κορώνα, νὰ πάγη νὰ παρακαλέσῃ τὸν γαμβρό: Δὲν θυμάσαι, ποῦ με τῶλεγες; Δὲν θυμάσαι τὴν Χρυσόμαλλη Νεράϊδα καὶ τὰ λευκονδυμένα νεραϊδόπουλα, ποῦ τραγουδοῦν, παπποῦ, καὶ γελοῦν καὶ χορατεῦουν, καὶ ράφουν τὰ νυφιάτικα, χωρὶς ραφή καὶ ράμμα;

— Ἀχ! ψυχὴ μου! Εἶπεν ὁ γέρον τότε λυπημένος. Αὐτὸ τὸ ἄκουσα ἀπὸ τὴν γιαγιά μου, ὅταν μ' ἐμάθαινε νὰ κεντῶ καὶ νὰ ράφω! Μὰ θαρρῶ, ψυχὴ μου, πὼς μήτ' ἐκείνη δὲν τὸ εἶδε με τὰ μάτια της!

Τοῦτο διέλυσε καὶ τὴν ἐλαχίστην μου πλάνην!... Εἰς τὸ χαρῆμιον τῆς Βαλιδῆ-Σουλτάνας, ὀπισθεν τοῦ στρογγύλου ἐρμαρίου ἐν τῷ τοίχῳ, δὲν μ' ἐπερίμενε λοιπὸν ἡ βασιλοπούλα! Καὶ δὲν ἦτον αὐτὴ ποῦ μ' ἔδιδε τὰ μωσοχομυρισμένα ἐκεῖνα γλυκίσματα, ἀλλὰ

τις οἶδε τί πιναρός, ρικνοπρόσωπος, πλατύστομος γέρο-Ἀράρης! Εἶχον δίκαιον οἱ συμμαθηταί μου!

Ἄλλὰ λοιπὸν αἱ κακουχίαι καὶ τὰ βάσανα, ὅσα ὑπέστην, καὶ ὅσα ἐμελλον νὰ ὑποστῶ, μὲ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα, νὰ ἐπιστρέψω ποτὲ εἰς τὸ χωρίον μὲ μίαν βασιλοπούλαν εἰς τὸ πλευρόν μου, ἐπήγαιναν εἰς τὰ χαμένα; ἐπήγαν διὰ τίποτε; Καλά, παππού! Ἄν μὲ διῆς καὶ σύ ποτε νὰ ξαναπαύσω βελόνι, πὲς πὼς εἶμαι θηλυκὸς καὶ δὲν τὸ ξεύρω!

Καὶ τὸν ἐνδιάθετον τοῦτον λόγον ἠτοιμαζόμενη νὰ προφέρω, ἐλέγχων συγχρόνως τὸν παπποῦν, διότι ἐγενεῖν αἰτία νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Πόλιν νὰ κακουχηθῶ ἐπὶ ματαίῳ. Ἄλλ' ὅτε, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδον τὸν παπποῦν μὲ τὸ ὄνειροπολοῦν αὐτοῦ βλέμμα διαρκῶς προσηλωμένον μακρὰν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κωνοειδοῦς ἐκείνου χώματος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἤλπισέ ποτε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ οὐράνια, δὲν ἠξεύρω ποῖα μυστηριώδης δύναμις ἐδέσμευσε τὴν φωνὴν ἐπὶ τῆς γλώσσης μου.

Ὁ ἥλιος εἶχε κατέλθει πολὺ χαμηλότερα πρὸς τὴν δύσιν. Πᾶσα ὑπαρξίς, πᾶσα ἐκδήλωσις ζωῆς ἀπεσύρετο σιγαλὰ καὶ βραδέως πρὸς τὰ ἐνδοτέρω τῆς πόλεως.

Ἡ ἐκφρασις τῆς χωριογραφίας μοὶ ἐφάνη τώρα μελαγχολικότερα, θλιβερωτέρα. Ἡ καρδιά μου ἐταράχθη ἐκ νέου. Μεταξὺ τῆς φυσιογνωμίας τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ὄχρου καὶ μαρμαμένου τοῦ παπποῦ προσώπου, ὅπως ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν τελευταίων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, ὑπῆρχε τόση ὁμοιότης, τόση στενὴ συγγένεια!...

Ὁ καυμένος ὁ παπποῦς! ἐσκέφθην πρὸς ἑμαυτόν, ἐπάλευσε κ' ἐνίκησε τὸν ἄγγελον χωρὶς τῆς βοηθείας μου, ἀλλὰ ἐξαντλήθη καὶ ἀδυνάτησε τόσο πολὺ, πού, ἂν ξανακυλήσῃ ἔτσι καθὼς εἶναι κανεὶς δὲν τὸν γλυτώνει.

— Ἄρχισε νὰ κάμνῃ κρῦο, ψυχὴ μου — Εἶπεν ὁ γέρον ἔξαφνα — Ἔλα νὰ πᾶμε.

Τῷ ἔτεινα σιωπηλῶς τὴν χεῖρα καὶ ὑποστηρίζων αὐτὸν ὅσον ἠδυνάμην, τὸν συνώδευσα εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τὴν νύκτα ἐκείνην ἔκαμε τῷ ὄντι πολὺ ψῦχος. Τῇ δὲ προίῳ τῆς ἐπιούσης παχεῖα πάχνη ἔκειτο λευκάζουσα ἐπὶ τῶν μεμαρμένων φύλλων τῶν καλυπτόντων τὸ ἔδαφος τοῦ κήπου μας. Μόλις ἀφωπνίσθη καὶ ἔδραμον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μου παπποῦ. Ἄλλ' ὅποια διαφορὰ ἀπὸ τῆς χθὲς μέχρι σήμερον! Πλήθος συγγε-

νῶν καὶ οἰκειῶν συνωστίζοντο σοβαροὶ καὶ ἄφωνοι εἰς τὴν αὐλήν, εἰς τὸ κατώγειον εἰς τὴν "σάλαν" τῆς γιαγιάς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔκειτο μακρὺς μακρὺς ὁ παπποῦς — Ἐφαίνετο πὼς δὲν ἐξύπνησεν ἀκόμη.

Βαθεῖα εἰρήνην ἐβασίλευεν ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Μία ὑπερκόσμιος αἴγλη, ἐν εἶδει μειδιάματος βαθμηδὸν ἀποσβεννυμένου ἐπαίξε μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του.

Ἡ γιαγιά μὲ τὰς χεῖρας θηλυκωμένας περὶ τὰ γόνατά της, μὲ τὸ ἀπελπισμένον τῆς βλέμμα ἀπλανές, ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ παπποῦ, ἐκάθητο ὄχρὰ, βωβή, ἀκίνητος ὡς ἀπολιθωμένη παρὰ τὸ πλευρόν του. Ἡ ταλαίπωρος! Τί δὲν θὰ ἔδιδεν ὅπως τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξείδιον! Διότι τὸ μειδιάμα τοῦ παπποῦ ἦτον ἡ λάμψις, ἣν ἔσυρεν ὅπως τῆς ἢ πρὸς οὐρανὸν ἀποδημοῦσα ψυχὴ του.

Διότι ὁ καυμένος ὁ παπποῦς συνεπλήρωρε ἀληθῶς τώρα "τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον"!